

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA HISTORIE

Bc. Rebeka Majerová

Život a pedagogická činnost
prof. Františka Bedřicha Ševčíka
zabudnutého moravského vlastence a matematika

Magisterská diplomová práce

Vedúci práce: doc. PhDr. Michael Viktořík, Ph.D.

Olomouc 2018

Prehlasujem, že som magisterskú diplomovú prácu vypracovala samostatne s využitím uvedených prameňov a literatúry.

V Olomouci, dňa 16. 5. 2018.

.....

Bc. Rebeka Majerová

Obsah

Úvod	4
1. Kto bol František Bedřich Ševčík?	12
2. Vzdelávacia a pedagogická činnosť Františka Ševčíka	19
2.1. Cesta za vzdelaním a učiteľský sen Františka Ševčíka	19
2.2. Študentské pôsobenie Františka Ševčíka vo Viedni	22
2.3. František Ševčík ako stredoškolský pedagóg	25
2.4. Snaha o dosiahnutie ďalšieho vzdelania	29
3. Národnostné cítenie Františka Ševčíka na pozadí emancipačného vývoja českého národa	36
3.1. Základný emancipačný vývoj českého národa a národného hnutia	36
3.2. Prehľad českého národného obrodzenia na Morave	38
3.3. Vnímanie emancipačného procesu českého národa Františkom Ševčíkom od 40. rokov 19. storočia	42
3.4. Národná angažovanosť a podpora českého národa v podaní Františka Ševčíka	52
4. Činnosť Františka Ševčíka vo Viedni v 60. a 70. rokoch 19. storočia v oblasti ženského vzdelávania	60
4.1. Vývoj ženského vzdelávania v Predlitavsku na príklade rozvoja českých ženských vzdelávacích inštitúcií	60
4.2. Činnosť a aktivita Františka Ševčíka v oblasti podpory ženského matematického vzdelávania.....	65
Záver	76
Zoznam prameňov a literatúry	79
Resumé	83
Prílohy	84

Úvod

V roku 2014 som sa v rámci bakalárskej práce dostala k spracovaniu inventárneho zoznamu osobnej pozostalosti manželov Františky a Františka Ševčíkovcov, uloženej vo Vlastivednom múzeu v Olomouci. Ich životné osudy, s ktorými som od vtedy bola v neustálom kontakte ma zaujali. Rozhodla som sa využiť svoje štúdium na to, aby som o manželoch, o ich živote a činnosti zistila viac. Svojou činnosťou a snahou by som chcela oživiť meno a povedomie o ich spoločnom pôsobení. Z tohto dôvodu som sa rozhodla, že hlavnou témou mojej diplomovej práce sa stane František Bedřich Ševčík – zabudnutý moravský vlastenec a matematik.

Až do konca prvej Československej republiky bolo meno Františka Bedřicha Ševčíka moravskej verejnosti známe. Svojou činnosťou sa do povedomia spoločnosti začal tento muž dostávať už počas svojho života. O šírenie jeho mena sa po smrti Františka Ševčíka starala jeho manželka, ktorá svoj vdovský život zasvätila propagácii jeho mena, života a pamiatky. Na tento účel využívala viaceré postupy. Už dva roky po jeho smrti sa podieľala na vydaní jeho životopisu z pera Jana Horňanského.¹ V mene Františka Ševčíka zakladala fondy a štipendiá na podporu vzdelávania chlapcov a dievčat. Jeho pozostalosť starostlivo zostavila a nechala uložiť s veľkou vdakou prijímateľov² v archíve Vlastivedného múzea v Olomouci. V snahe zachovania pamiatky na zosnulého, bolo naplánované vytvorenie pamätnej izby manželov, pripomínajúce zásluhy profesora Františka B. Ševčíka a jeho ženy, v oblasti podpory vzdelávania a českého národného života na Morave. Plány prerušila druhá svetová vojna a po jej konci sa povedomie o týchto plánoch vytratilo. Podobne ako osobná pozostalosť vo Vlastivednom múzeu, aj meno manželov Ševčíkovcov zapadlo do zabudnutia.

Ako je vyššie spomenuté, ústrednou postavou diplomovej práce je osobnosť Františka Ševčíka. V celej práci bude viditeľná v prvom rade snaha o pochopenie a zdokumentovanie činnosti Františka Ševčíka v oblasti vzdelávania s prihliadnutím na všeobecný vzdelávací trend v spoločnosti Habsburskej monarchie 19. storočia. Podstatné je preukázať jeho zameranie záujmu na oblasť vyučovania stredoškolskej matematiky a matematického vzdelávania žien, a to na pozadí študijnej a pedagogickej cesty Františka Ševčíka.

¹ HORŇANSKÝ, Jan: *Profesor František Bedřich Ševčík. Životopisný nástin*. Brno 1898.

² Vlastivedné muzeum v Olomouci, historický archív, fond VSMO, VSMO 1., *Knihy zápisů o schůzích z let 1894–1902.*; Vlastivedné muzeum v Olomouci, historický archív, fond VSMO, VSMO 5., *Knihy zápisů o schůzích VSMO z let 1936–1938.*

V druhom rade je dôležité v práci priblížiť a nahliadnúť, prostredníctvom osoby Františka Ševčíka, na princípe aktivít, postojov a formy podpory, na proces formovania českého národného obrodzenia na Morave, smerovaného k postupnému emancipačnému zápasu v Habsburskej monarchii v 19. storočí. Podstatným sa javí, aby sme adekvátnym spôsobom priblížili život a dielo Františka Ševčíka, čím by sme preukázali dôvody, pre ktoré by si tento moravský rodák zaslúžil opäť sa pripomenúť verejnosti.

Časovo diplomová práca reflektuje skoro celé 19. storočie. Keďže jej hlavným bodom je život a činnosť Františka Ševčíka, v práci sú zaznamenané udalosti od 20. rokov 19. storočia až po koniec 90. rokov 19. storočia. Hlavným územným záujmom práce je oblasť Moravy s prihliadnutím na územie Blanska a miest Jedovnice a Brno. Toto územie je vymedzené z dôvodu silných väzieb Františka Ševčíka k svojmu rodnému regiónu v priebehu jeho života. Druhou, nemenej reflektovanou oblasťou sa stáva Viedeň a jej priľahlé okolie. V tejto oblasti prežil František Ševčík väčšinu svojho života a svojím spôsobom predstavovala jeho druhý domov. V miestach, kde to pramenná základňa umožnila, sa územný záujem práce rozšíril o širšiu oblasť Rakúsko-Uhorska, prípadne Európy.

Vzhľadom na predmetné vymedzenie spracovanej témy je zvolené prehľadné členenie textu na štyri základné kapitoly. Prvá kapitola diplomovej práce s názvom „*Kto bol František Bedřich Ševčík?*“ obsahuje základné informácie o osobe Františka Ševčíka, o jeho rodine, profesijnom zameraní, úspechoch a spoločenskom hodnotení jeho života. Kapitola má priniesť úvodné zoznámenie sa s osobou Františka Ševčíka. Podáva krátke priblíženie situácie, v ktorej sa nachádzal vzhľadom na životné pomery, ktoré výrazne ovplyvňovali jeho životnú cestu. Týmto opisom nadväzujeme na ďalšie konkrétnejšie zamerané kapitoly práce. Časovo prvá kapitola chronologicky datuje život Františka Ševčíka od jeho narodenia (v roku 1824) až po jeho skon (v roku 1896). Z tohto dôvodu, a aj pre plynulosť textu, nie je potrebné rozdeľovať kapitolu do ďalších podkapitol.

Druhá kapitola s názvom „*Vzdelávacia a pedagogická činnosť Františka Ševčíka*“ sa podrobne venuje jeho postupnému vzdelávaniu od začiatku 30. rokov 19. storočia, až po ukončenie jeho aktívnej pedagogickej činnosti v 80. rokoch 19. storočia. Kapitola je rozčlenená do štyroch podkapitol, ktoré chronologicky dokumentujú pedagogickú cestu Františka Ševčíka. Prvá podkapitola s názvom „*Cesta za vzdelaním a učiteľský sen Františka Ševčíka*“ nás zoznamuje s prvopočiatočným želaním mladého Františka Ševčíka stať sa učiteľom. V tejto podkapitole sa usilujeme sledovať jeho cestu za vzdelaním od obecnej školy v Jedovniciach, cez jeho ďalšie štúdium v Brne, dosiahnutie učiteľskej spôsobilosti, až po rozhodnutie pokračovať v štúdiách technického smeru vo Viedni. Názov druhej podkapitoly

„*Študentské pôsobenie Františka Ševčíka vo Viedni*“ približuje a podrobne sa zaoberá životom Františka Ševčíka v 40. rokoch 19. storočia nielen ako študenta Polytechnického inštitútu, ale zároveň ako domáceho učiteľa vo viedenských rodinách. Začiatkom jeho pedagogickej kariéry vo Viedni sa zaoberá tretia podkapitola s názvom „*František Ševčík ako stredoškolský pedagóg*“. Táto časť práce sa zameriava na pôsobenie Františka Ševčíka ako učiteľa na Polytechnickom inštitúte vo Viedni a na ďalších rôznych viedenských stredných školách od 50. rokov 19. storočia. Zároveň sleduje, okrem jeho profesijných úspechov, aj jeho spoločenské a finančné ohodnotenie v rámci konkrétnych stredných škôl. Posledná podkapitola s názvom „*Snaha o dosiahnutie ďalšieho vzdelania*“ reflektuje snahu Františka Ševčíka rozšíriť svoje dovtedajšie vzdelanie a zároveň dosiahnuť vyššie akademické ohodnotenie. Celá podkapitola sa zameriava na obdobie od 50. rokov 19. storočia, keď u Františka Ševčíka sledujeme aktivity na akademickej pôde v oblasti teoretickej matematiky a jej praktického prevedenia v podobe tvorby matematických učebníc a príručiek.

Z dôvodu dodržania chronológie textu je nutné sa v tretej kapitole vrátiť k 40. rokom 19. storočia, keď u Františka Ševčíka začíname sledovať záujem a aktivitu v oblasti rozvíjajúceho sa českého národného hnutia. Z tohto dôvodu nesie tretia kapitola názov „*Národnostné cítenie Františka Ševčíka na pozadí emancipačného vývoja českého národa*“. Z názvu je zrejmé, že sa zameriavame na priblíženie nacionálneho cítenia Františka Ševčíka, ktoré sa výraznejšie prejavovalo od jeho študentských čias vo Viedni, po viedenských udalostiach v revolučných rokoch 1848–1849.

Tretia kapitola sa začína dvoma všeobecnými podkapitolami o vývoji českého národného obrodovania v Čechách a na Morave. Tieto kapitoly predstavujú vstup do problematiky formovania českého národného hnutia a vlastenectva. Práve zameranie sa na územie Čiech a Moravy nám aspoň v základných rysoch priblíži situáciu, v akej vyrastal, a s akou sa denne stretával František Ševčík. Vývin národného obrodovania je sledovaný podrobne po revolučné roky 1848–1849, ktoré významne ovplyvnili národné cítenie Františka Ševčíka, čo sa prejavilo na jeho postojoch a činoch. Práve tretia podkapitola „*Vnímanie emancipačného procesu českého národa Františkom Ševčíkom od 40. rokov 19. storočia*“ sleduje, ako stupňujúci sa nacionalizmus v Predlitavsku ovplyvňoval postoje Františka Ševčíka od 40. rokov 19. storočia až do jeho smrti v roku 1896. V tejto podkapitole sa usilujeme zistiť, ako myšlienky nacionalizmu vplývali (resp. do akej miery) na súkromné postoje a správanie Františka Ševčíka, či, a ako ho ovplyvňovali aj v pracovnej oblasti jeho života. Táto časť sa ďalej zameriava na osobnosti národného obrodovania, ktoré mohli ovplyvniť nacionálne presvedčenie Františka Ševčíka. Posledná podkapitola s názvom

„*Národná angažovanosť a podpora českého národa v podaní Františka Ševčíka*“ sa zameriava na angažovanosť Františka Ševčíka pri podpore národne českých vzdelávacích, náboženských a ženských spolkov, ako aj na jeho podporu školských a obecných knižníc od konca 50. rokov 19. storočia. V neposlednom rade sa táto kapitola zameriava aj na posledné roky Františka Ševčíka (90. roky 19. storočia), počas ktorých zrealizoval myšlienku vytvorenia vlastnej nadácie na podporu kňazov a učiteľov českej národnosti pôsobiacich na Morave alebo v Sliezsku.

Posledná, štvrtá kapitola „*Činnosť Františka Ševčíka vo Viedni v 60. a 70. rokoch 19. storočia v oblasti ženského vzdelávania*“, je venovaná ženskému matematickému vzdelávaniu vo Viedni, do ktorého sa František Ševčík aktívne zapájal od konca 60. rokov 19. storočia s nemalými úspechmi. Kapitola dokumentuje jeho prvé kontakty s týmto druhom vyučovania, a následne poukazuje na jeho vzrastajúci záujem o problematiku vzdelávania žien. Je členená do dvoch podkapitol. Prvá podkapitola predstavuje popis všeobecného vývoja vzdelávacích inštitúcií, ktoré sa zameriavajú na ženské vzdelávanie v rámci Predlitavska v priebehu 19. storočia s prihliadnutím na české prostredie. Podkapitolou s názvom „*Vývoj ženského vzdelávania v Predlitavsku na príklade rozvoja českých ženských vzdelávacích inštitúcií*“, sa usilujeme priblížiť spoločenský trend a všeobecný vývoj v postoji spoločnosti pri otázke riešenia ženského vzdelávania, a tiež celkového prístupu k otázke riešenia ženskej emancipácie v Habsburskej monarchii 19. storočia. Druhá podkapitola s názvom „*Činnosť a aktivita Františka Ševčíka v oblasti podpory ženského matematického vzdelávania*“ presne vymedzuje obsah zmieňovanej časti práce. V tejto podkapitole sa všeobecný spoločenský vývoj v otázke ženského vzdelávania usilujeme preukázať na príklade osoby Františka Ševčíka a jeho aktivity a postoja k tomuto emancipačnému vývoju. Od konca 60. rokov 19. storočia môžeme vďaka angažovanosti Františka Ševčíka pozorovať jeden z modelov podpory ženského vzdelávania z pohľadu stredoškolského učiteľa matematiky a jeho formy podpory tejto otázky.

Hlavným zdrojom tejto práce sa stali písomnosti obsiahnuté v rámci osobnej pozostalosti manželov Ševčíkovcov, ktoré sú uložené v historickom archíve Vlastivedného múzea v Olomouci.³ Táto pozostalosť je usporiadaná v rámci fondu – *Archiv rodiny Ševčíků, Olomouc*, ktorý môžeme rozdeliť na dve časti. Na osobnú pozostalosť Františka Ševčíka a na osobnú pozostalosť jeho manželky Františky Ševčíkovej. Nenahraditeľným sprievodcom pri

³ Vlastivedné muzeum v Olomouci, historický archív, fond *Archiv rodiny Ševčíků, Olomouc*. (ďalej len VMO)

práci s týmto fondom sa vo veľkej miere stal podrobný inventárny zoznam,⁴ vďaka ktorému sme získali prehľad o uschovaných dokumentoch, ich obsahu a časovom rozmedzí. V tomto fonde nájdeme rôznorodé písomnosti, najmä úradného, poznámkového a akademického charakteru. Ide o rozsiahlu pozostalosť, ktorá nám ponúka možnosť ucelenej obsahovej analýzy dokumentov. Vo fonde nachádzame písomnosti v niekoľkých jazykoch, z ktorých prevažuje najmä čeština a nemčina. Skoré uschovanie dokumentov, a najmä minimálna manipulácia v minulých rokoch, dopomohli k tomu, že pramene sú, vzhľadom na ich vek, mimoriadne v dobrom stave. V prípade pozostalosti Františka Ševčíka zaznamenávame výrazný nedostatok jeho súkromnej korešpondencie, ktorá sa vo fonde vyskytuje vo veľmi obmedzenom množstve. Tento stav nám, samozrejme, znemožňuje dohľadávať informácie o osobách, s ktorými mohol udržiavať písomný kontakt a s ktorými mohol rozoberať svoje názory na prebiehajúce spoločenské dianie v krajine.

Ďalším, nemenej dôležitým, pramenným zdrojom pre napísanie tejto práce sa stali písomnosti uložené v archíve Technickej univerzity vo Viedni. V archíve nájdeme informácie o študijnom a profesijnom pôsobení Františka Ševčíka v tejto inštitúcii (v 19. storočí pod názvom Polytechnický inštitút) od 40. rokov 19. storočia, keď začal tento inštitút navštevovať ako študent, a neskôr na ňom zotrval ako učiteľ.

Pre skúmanie jeho študijných rokov sa ako výborný informačný materiál preukázal skúškový katalóg Polytechnického inštitútu z rokov 1843 až 1848,⁵ v ktorom sú presne zapísané absolvované predmety, skúšky a ich hodnotenie. Pre presnosť zozbieraných informácií je určite vhodný ako porovnávací dokument – katalóg prednášok Polytechnického inštitútu, ktorý bol vypracovávaný každoročne pre jednotlivé školské roky, a obsahuje tiež prehľadné informácie o učiteľoch a ich vyučovaných predmetoch aj so stručným obsahom preberaného učiva.⁶

V archíve Technickej univerzity vo Viedni nájdeme aj zložku, resp. personálny akt, Františka Ševčíka⁷ s písomnosťami z čias jeho učiteľského pôsobenia počas 50. rokov 19. storočia. Vďaka tejto zložke vieme, v akých školských záležitostiach sa angažoval či kedy

⁴ MAJEROVÁ, Rebeka: *Archiv rodiny Ševčíků, Olomouc. Inventár k osobnému fondu, 1824–1937(1940)*. Olomouc 2016.

⁵ *Prüfung-Katalog der technischen Abtheilung des k.k. Polytechnischen Instituts im Studienjahr 1843/1844–1847/1848*.

⁶ *Vorlesungen am k.k. Polytechnischen Institute im Studienjahre 1843/1844–1847/1848*.

⁷ Technische Universität Wien, Archiv (ďalej len TUW), *Personalakt Franz B. Sevcik (1824–1896) Privatdozent, Dienst-Tabellen*.

a aké predmety vyučoval. Druhá dôležitá osobná zložka, uložená v tomto viedenskom archíve, obsahuje informácie o habilitácii Františka Ševčíka v roku 1871.⁸ V tejto zložke nájdeme dokumenty k habilitačnému procesu na univerzite, k priebehu habilitačnej skúšky, prednášky a aj potvrdzujúce dokumenty o získaní vyššieho akademického titulu od Ministerstva kultu a vyučovania.

Pre dokumentovanie pôsobenia Františka Ševčíka na Polytechnickom inštitúte vo Viedni v 70. rokoch 19. storočia (v tomto období už Technická vysoká škola) zvlášť pomohli tlačené programy školy pre jednotlivé školské roky,⁹ podľa ktorých sa výskumník dozvie, aké prednášky, kedy, kde, v akom čase a v akom rozsahu vyučoval konkrétny učiteľ pôsobiaci na Polytechnickom inštitúte. V tomto prehľadnom tlačenom dokumente výskumník dostane možnosť postupne sledovať hľadaného profesora a v rámci každého školského roka k nemu dokáže priradiť určité vyučovacie hodiny. Môže sledovať aktivitu hľadaného profesora v priebehu rokov a postupne zisťovať prípadné zvyšovanie či znižovanie jeho pedagogickej činnosti na príklade odprednášaných hodín.

Cenný doplňujúci zdroj informácií o rodinnom živote Františka Ševčíka poskytujú záznamy matriky narodených z rokov 1818 až 1835 pre obec Jedovnice. Záznamy sú uložené v Moravskom zemskom archíve v Brne. Pomohli nám dohľadať základné informácie o rodičoch Františka Ševčíka, o narodení jeho súrodencov, mená krstných rodičov, a tiež sledovať prípadné zmeny v práci otca či zmeny bydliska rodiny.

K ďalšiemu dôležitému pomocnému prameňu patria tlačené periodiká, v ktorých sme nachádzali, pri rôznych príležitostiach, útržkovité alebo dlhšie články o činnosti Františka Ševčíka vo Viedni. Najviac informácií k pracovným záležitostiam Františka Ševčíka sme našli v rámci viedenských novín, ktoré pravidelne poskytovali svojim čitateľom informácie o dianí v meste.¹⁰ Informácie, ktoré nám tieto noviny poskytli, sú využité najmä v druhej a štvrtej kapitole diplomovej práce. Uvádzajú zaujímavé informácie k pedagogickým aktivitám Františka Ševčíka, k jeho pôsobeniu na viedenských stredných školách, k matematickému vyučovaniu žien a pod. V českých periodikách sme vo veľkej miere nachádzali hlavne informácie popularizačného charakteru. Ich úlohou bolo približovať vlasteneckú činnosť Františka Ševčíka a jeho sociálne cítenie a podporu. Keďže svoje vlastenectvo vo veľkej

⁸ TUW, *Habil Ševčík Franz 809 – 1871*.

⁹ *Programm der k.k. Technischen Hochschule für das Studienjahr 1875/1876–1887/1888*.

¹⁰ V prípade cudzojazyčných novín sa jedná hlavne o rakúske/viedenské periodiká ako *Wiener Zeitung*, *Neue Freie Presse* a *Neues Wiener Tagblatt*.

miere preukazoval prevažne svojej rodnej Morave, najviac periodík, ktoré prinášali informácie o živote Františka Ševčíka vychádzalo, z moravského prostredia.¹¹

Za základnú literatúru by sme mohli považovať biografie, v ktorých sa nejakým spôsobom, a v rôznom rozsahu, vyskytujú informácie o osobe Františka Ševčíka. Pri tomto type literatúry bolo možné vychádzať z pozorovateľne menšej biografickej základne. Okrem čiastkových životopisných prác¹², vypracovaných koncom 19. storočia a na začiatku 20. storočia, zameriavajúcich sa na podanie základných údajov o živote manželov sa o súhrnnú prácu, venovanú osobe Františka Ševčíka, pokúsil Jan Horňanský.

Jan Horňanský, učiteľ a rodinný známy, resp. priateľ, prijal úlohu životopisca manželov Ševčíkovcov. Z jeho pera pochádzajú stručné životopisné zhrnutia, ktoré boli v mnohých prípadoch preberané redaktormi najmä českých periodík, publikované napr. pri príležitosti jeho úmrtia.

Na základe týchto zistení sme museli k dielu Jana Horňanského o živote Františka Ševčíka pristupovať ako k populárnej publikácii, ktorá mala slúžiť k verejnej informovanosti. V prípade tejto knihy sa nejedná o vedecky spracovaný životopis. V publikácii chýba poznámkový aparát, aj keď pri mnohých príležitostiach sú dokladané citácie z rôznych písomností, ktoré autor jednoznačne prevzal z dokumentov uschovaných v osobnej pozostalosti manželov. Napriek tomu, kniha obsahuje mnoho zaujímavých informácií získaných od, vtedy ešte žijúcich, súčasníkov Františka Ševčíka, a preto táto kniha patrila medzi často využívané publikácie.

Z dostupných cudzokrajných a cudzojazyčných prác sa o osobe Františka Ševčíka čiastkovo zmieňujú rakúski autori. Vo svojich prácach sa zaoberajú viedenským technickým školstvom a ženským vzdelávaním vo Viedni. V tejto práci čerpáme hlavne z diela Juliane Mikoletzky¹³ o ženskom vzdelávaní v Rakúsku na príklade Technickej univerzity vo Viedni.

¹¹ V prípade domácich českých novín sa najviac informácií o činnosti a živote Františka Ševčíka dozvedáme z vychádzajúcich periodík na Morave, ako napr. *Moravská Orlice* a *Našinec*.

¹² URBÁNEK, František: *František Bedřich Ševčík. Nástin životopisný*. Praha 1891.; ďalej HORŇANSKÝ, Jan: *Františka B. Ševčíková*. *Náš domov*, roč. VI, sešit 13, 1897, s. 290-308.; ďalej HORŇANSKÝ, Jan: *František Bedřich Ševčík matematik (*13. říj. 1824 v Jedovnicích na Moravě – 22. led. 1896 ve Vídni)*. *Ottův slovník naučný*. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. díl XXIV. Staroženské–Šyl. Praha 1906, s. 594-595.; ďalej HORŇANSKÝ, Jan: *Ševčíková Františka (* 8. říj. 1856 v Nov. Jičíně na Moravě)*. *Ottův slovník naučný*. *Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí*. díl XXIV. Staroženské–Šyl. Praha 1906, s. 595.

¹³ MIKOLETZKY, Juliane a kol.: „*Dem Zuge der Zeit entsprechend ...*“ *Zur Geschichte des Frauenstudiums in Österreich am Beispiel der Technischen Universität Wien*. Wien 1997.

V knihe sa autorka v súvislosti s osobou Františka Ševčíka zameriava na jeho funkciu v poskytovaní matematického vzdelávania pre ženy na hore zmienenej inštitúcii, na ktorej dlhodobo pôsobil. Vďaka tomuto zameraniu nám autorka ponúka relatívne podrobný popis vývinu udalostí a spôsobu poskytovania matematického vzdelania ženám v pre nás zaujímavom období 70. rokov 19. storočia. Autorka vychádza z veľkej časti z prameňov uložených v archíve Technickej univerzity. Využíva nielen osobné zložky Františka Ševčíka a iných profesorov, ale v rámci ucelenosti diela využíva informácie z dokumentov vytvorených z činnosti riaditeľstva či rektorátu školy alebo školských komisií, čím nám dopĺňa obraz vývoja matematického vzdelávania žien, do ktorého bol František Ševčík výrazne zapojený.

Druhou cudzokrajnou publikáciou, využitou v tejto práci, je kniha Nikolausa Ottowitza¹⁴ o matematickom vzdelávaní na Technickej vysokej škole vo Viedni počas 19. storočia. Druhá časť publikácie nám prináša dokonca osobnostný medailón Františka Ševčíka, v ktorom je popísaný jeho kariérny postup na tejto škole. Je očividné, že autor vychádzal čisto zo životopisu Františka Ševčíka, ktorý bol súčasťou personálneho aktu uloženého v archíve Technickej univerzity. Na druhej strane nám táto publikácia poskytla možnosť porovnania informácií získaných z archívu vo Viedni a Olomouci, čím sme mohli získať naozaj ucelený obraz pedagogického pôsobenia Františka Ševčíka vo Viedni už od 40. rokov 19. storočia. Stručné a základné informácie o pôsobení Františka Ševčíka na Polytechnickom inštitúte vo Viedni nachádzame aj v publikácii z roku 1915, ktorá sa zaoberá históriou Technickej vysokej školy. Táto publikácia bola vydaná pri príležitosti stého výročia od založenia tejto inštitúcie.¹⁵ Kniha bola napísaná a vydaná na náklady školy.

Práce rakúskych autorov vychádzajú prevažne z pramennej základne uloženej v archíve Technickej univerzity vo Viedni. Napriek opakujúcim sa informáciám boli prínosným informačným zdrojom pre spracovanie pedagogickej činnosti Františka Ševčíka. Dopomohli k ucelenému a chronologickému prehľadu vypracovania, predovšetkým druhej a štvrtej kapitoly diplomovej práce.

Verím, že vybraná téma diplomovej práce preukáže prínos nových informácií, a tiež podnieti rast záujmu o osobu dlho zabudnutého moravského matematika a vlastenca Františka Bedřicha Ševčíka. Táto práca je prínosná v rámci spracovávaní životopisov osobností moravských, resp. regionálnych, dejín s prihliadnutím na činnosť českých vlastencov vo

¹⁴ OTTOWITZ, Nikolaus: *Der Mathematikunterricht an der Technischen Hochschule in Wien 1815–1918*. Dissertationen der Technischen Universität Wien; 52/II, VWGÖ Wien 1992.

¹⁵ *Die k.k. Technische Hochschule in Wien 1815–1915*. Wien 1915.

Viedni v spoločensky rozmanitom 19. storočí. Rovnako by práca svojím obsahom mohla zaujať v rámci dejín (stredného) školstva, pedagogiky alebo vzdelávania v českom resp. Predlitavskom prostredí, a teda je vhodné ju zaradiť k prácam sociálne-historického výskumu.

1. Kto bol František Bedřich Ševčík?

František Bedřich Ševčík bol stredoškolský učiteľ, docent matematiky, aktívny podporovateľ ženského matematického vzdelávania a nábožensky založený český vlastenec podporujúci spoločenský, kultúrny a vzdelávací život českého národa (resp. slovanských národov) a jeho obyvateľov na Morave a vo Viedni v 19. storočí.

Životný príbeh Františka Ševčíka nám približuje život ambiciózneho a inteligentného človeka 19. storočia v Habsburskej monarchii. V rámci dejín 19. storočia by sme našli mnoho osobností, ktorým sa vďaka vlastnej snahe a vedomostiam splnili ich životné ciele. Dokázali sa profesijne stať tým, kým chceli, aj keď vychádzali z neľahkých životných podmienok. Podobný začiatok mal aj František Ševčík, ktorý sa narodil dňa 13. októbra 1824 v moravskej dedinke Jedovnice do rodiny Karla Ševčíka a jeho manželky Vincencie. František bol pokrstený v deň jeho narodenia. Krstnými rodičmi sa stali Matyáš Farlík z neďalekej obce Křtiny a Josefa Farlíková, manželka Františka Farlíka z obce Křtiny. Nevieme, v akom príbuzenskom zväzku boli krstní rodičia k svojmu novonarodenému zverencovi, ale je pravdepodobné, že boli spriaznení s matkou Františka Ševčíka Vincenciou, ktorá bola dcéra Kristiána Paseby [Paseky] z obce Křtiny.¹⁶ František Ševčík sa narodil do katolícky zbožnej ale chudobnej, rodiny ako šieste dieťa z dvanástich.¹⁷

Zlá finančná situácia rodiny sa prehlbila ešte pred Františkovým narodením. V roku 1822 zasiahol obec Jedovnice obrovský požiar, ktorý zničil mnoho dedinských budov, napr. kostol, faru alebo školu. Do tla zhorelo 57 zväčša drevených domov v obci. Jedným z týchto domov bol aj dom Františkových rodičov s popisným číslom 73. Pre stavbu nového domu sa

¹⁶ Moravský zemský archív Brno (ďalej len MZA), matrika narodených, Blansko, Jedovnice 1818–1835, sig. 322, s. 30 (orig. 41); Mená uvádzané v matrike boli napísané nemeckým kurentom a boli preložené do češtiny. Kvôli tejto skutočnosti je možné, že priezviská by mohli mať iné znenie.

¹⁷ Súrodenci Františka Ševčíka: Ignác (*30.7.1818); dvojčatá Barbara a Nepomucena (*2.5.1820); dvojčatá Anna a Františka (*25.9.1822); mŕtvonarodená dcéra (*23.4.1826); Anton[Antonín] (*31.5.1827); Josefa (*19.2.1830); dvojčatá Viktória a Františka (*28.11.1832); Eleonóra (*18.2.1835). MZA, matrika narodených, Blansko, Jedovnice 1818–1835, sig. 322.

manželia Ševčíkovci museli výrazne zadĺžiť. Následné neúrodné roky len sťažili život rýchlo sa rozrastajúcej rodiny.¹⁸

Už od detských čias, resp. od prvých školských skúseností, bol František vnímaný svojimi učiteľmi ako nadané a inteligentné dieťa. Už v tomto období sa rozhodol, že sa chce stať učiteľom. Jeho pomerne komplikovaná a ťažká cesta k vzdelaniu a dosiahnutiu vysnenej učiteľskej profesie je podrobnejšie rozoberaná v druhej kapitole tejto práce. Práve druhá kapitola sa podrobne zaoberá študijnou cestou a pedagogickou prípravou Františka Ševčíka od jeho základného vzdelania v Jedovniciach a Brne, cez jeho technické vzdelanie a pôsobenie na Polytechnickom inštitúte vo Viedni, až po následnú učiteľskú kariéru a úspechy vo výučbe matematiky a jej príbuzných odboroch.

Túžba po vzdelaní zaviedla Františka Ševčíka do Viedne, kde prežil väčšinu svojho života. V tomto meste sa v roku 1878 zoznámil so svojou manželkou Františkou Barborou Schenkovou. Františka Schenková sa narodila 8. októbra 1856 v Novom Jičíne v rodine obchodníka a klenotníka Františka Schenka, pôvodom z Lvova, a [Františky], dcéry Josefa Freiwilliga, starostu mesta Příbor na Morave. Františka mala ešte sestru Máriu, s ktorou udržiavala vrelý a blízky vzťah po celý svoj život.¹⁹ Pre národnostné spory v Novom Jičíne a problémy Františka Schenka v jeho podnikaní, najmä pre jeho poľský, resp. slovanský pôvod, sa rodina v roku 1875 presťahovala do Moravskej Ostravy.

Prvé stretnutie budúcich manželov sa, podľa spomienok Františky Schenkovej, malo uskutočniť začiatkom marca 1878 vo Viedni. V tomto čase prišla spolu s otcom za obchodní do Viedne a pri tejto príležitosti pobývali v domácnosti jeho sestry. Za účelom oslavy Františkiných menín bolo usporiadané menšie posedenie, na ktoré bol pozvaný spolu s ďalšími hosťami aj profesor František Ševčík, učiteľ dvoch dcér hostiteľky. Podľa názoru Františky plánovala teta jej zoznámenie s profesorom Ševčíkom, a nie náhodou ich pri stole posadila vedľa seba. Prvotná konverzácia prebiehala veľmi príjemne a obaja mali získať zo vzájomného stretnutia priaznivý dojem. Nasledujúce tri dni sa niesli v znamení opätovných pozvaní a vzájomných spoločenských stretnutí. Už štvrtý deň od ich prvého stretnutia, František Ševčík vyslovil pred Františkou pri spoločnej prechádzke vo viedenskom Prátri svoje úmysly ohľadne spoločnej budúcnosti. Podľa Františkiných vlastných slov odvetila na Ševčíkovu žiadosť tak, že „*mohl mít naděje na pozitivní výsledek*“²⁰.

¹⁸ HORŇANSKÝ, J.: *Professor František B. Ševčík*, s. 7-8.

¹⁹ VMO, inv. č. 568.

²⁰ Tamtiež, inv. č. 1842.

K svadbe bolo ešte nutné získať súhlas Františkinho otca. Vo Františkiných spomienkach, napísaných v neskorších rokoch nám túto situáciu podáva vo veľmi priaznivom svetle. Otec jej nebránil v úmysle prijať žiadosť Františka Ševčíka, no zároveň priznáva, že ju otec upozorňoval na vysoký vekový rozdiel medzi budúcimi manželmi. Františka mala v tomto čase 21 rokov a František 53 rokov. Tento 32 ročný vekový rozdiel nepredstavoval pre Františku Schenkovú problém, a tak koncom marca 1878 prijala svadobnú ponuku.

František Ševčík sa s rodinou nevesty zoznámil počas nasledujúcich veľkonočných sviatkov, ktoré spolu strávili v Moravskej Ostrave. Svadba sa konala v utorok, 30. júla 1878 v Kaplnke Korunovaní Marie v Lhotke (pri Moravskej Ostrave, dnes mestský obvod Ostravy).²¹ Farár bol Jan Spurný z Moravskej Ostravy, ktorý na žiadosť ženicha vykonával obrad v českom jazyku. Svadba bola skromná a malá, len za prítomnosti najbližšej rodiny pre uctenie si pamiatky nedávno zosnulej Františkinej matky.²²

Manželom sa v nasledujúcom roku 1879 narodila dcéra, ktorá však následne zomrela. Táto udalosť veľmi zasiahla oboch manželov. O smrti dcéry sa v ich osobnej pozostalosti nenachádzajú žiadne písomné zmienky, žiadne pamiatky na zosnulé dieťa v podobe odložených hračiek, odevov alebo iných spomienkových predmetov. Podľa Jana Horňanského – životopisca manželov, táto udalosť spôsobila, že sa v budúcnosti výrazne zameriavali na podporu detí či už v podobe finančnej alebo hmotnej podpory. Deti a ich školské úspechy sa stali základným dobročinným bodom života Františky Ševčíkovej až do konca jej života v januári 1937.²³

Františka spomínala celý život na svoje manželstvo veľmi pozitívne. Svoje spomienky začínala spisovať v 20. rokoch 20. storočia, v čase keď prekročila šesťdesiaty rok života. Žila sama, bez detí a so spomienkami na dávno zosnulého manžela, ktorému venovala zbytok svojho života v snahe zachovať do budúcnosti spomienku na jeho, ale aj svoju, osobu. Práve z tohto dôvodu by sme mali nasledujúce vety napísané v roku 1925, ktorými popísala svoje manželstvo brať s primeranou rezervou.

„Za celou dobu spolužití s vzácným mužem nelitovala jsem tento závažný krok (svadbu s Františkom Ševčíkom), byla jsem nevýslovně šťastná. A když na pokyn Páně 21.1.1896 šlechetná jeho duše odletěla do nebe, učinila jsem dobrovolně svatý slib záhrobní

²¹ Tamtiež, inv. č. 3.

²² Tamtiež, inv. č. 445.

²³ HORŇANSKÝ, J.: *Františka B. Ševčíková*, s. 291.

manželské věrnosti, jež jsem též dodržela, žijíc výhradně v intencích a světlé památce svého chotě, vychovatele a dobrodince.“²⁴

Manželia sa navzájom v mnohom podporovali. Najmä Františka bola oddaná pomocníčka Františka Ševčíka až do konca jeho života. Pomáhala mu v jeho pedagogickej činnosti, ktorá bola mimoriadne rozsiahla a zahŕňala učiteľské povinnosti na niekoľkých stredných a odborných školách vo Viedni. Okrem svojich učiteľských aktivít sa František Ševčík angažoval aj v národných, dobročinných a spoločenských záležitostiach, ktoré mu vyniesli všeobecné uznanie verejnosti (táto téma je podrobnejšie rozpísaná v tretej kapitole). Toto uznanie sa prejavovalo aj v podobe ocenení, resp. vyznamenaní, ktoré jednotlivito dostával od rôznych inštitúcií, spolkov alebo miest. V prípade čestných diplomov od miest a obcí môžeme spomenúť nadobudnutie titulu čestného občana jeho rodnej obce Jedovnice z roku 1867²⁵ alebo udelenie mešťanského práva od mesta Viedne v roku 1880.²⁶ Čestný diplom s udelením mešťanského práva mesta Viedne bol Františkovi Ševčíkovi odovzdaný 18. novembra 1880 v sále viedenskej radnice spoločne s jeho stredoškolským kolegom, učiteľom a profesorom Pospíšilom.²⁷

Pozitívny vzťah medzi manželmi sa výrazne odlišoval od Františkových vzťahov so súrodencami, ktorý bol často veľmi napätý. Najproblematickejšie vzťahy mal s mladším bratom Antonínom a najmladšou sestrou Eleonórou. Obidvaja sa podľa Františka dopustili vysokého mravného úpadku, a zároveň sa dostali do sporu s katolíckym učením, ktoré hralo vo Františkovom živote významnú rolu.

Tieto rodinné spory dospeli tak ďaleko, že už v roku 1881 prvýkrát vypracoval dodatok k svojej poslednej vôli, ktorý venoval výhradne osobe svojho brata (neskôr doplnený krátkym prípisom z roku 1885, ktorý nám ukazuje, že sa rodinné vzťahy nezlepšovali). V tomto dodatku jasne vyjadroval svoj názor na konanie svojho brata Antonína Ševčíka, s ktorým rozhodne nesúhlasil. Nesúhlasil s jeho dlhotrvajúcim mimomanželským pomerom s Emíliou Dvořákovou. Nesúhlasil s tým, že ich rodinný dom, ktorý zdedil vďaka tomu, že mu ho František prenechal, prepísal na svoju milenkú a vôbec pri tom nemyslel na svoje deti alebo ostatné sestry. Nesúhlasil ani s jeho prístupom a starostlivosťou k jeho dvom deťom (Jaroslavovi a Florentine), ktoré obe mali zdravotné problémy a boli odkázané na pomoc a podporu rodiny. František Ševčík ďalej podotýkal, že mu jeho brat nikdy nesplatil peňažný

²⁴ VMO, inv. č. 1842

²⁵ Tamtiež, inv. č. 9.

²⁶ Tamtiež, inv. č. 10.

²⁷ Tamtiež, inv. č. 5.; ďalej *Wiener Gemeinderath*. Neue Freie Presse, č. 5811, 30. 10. 1880, s. 6.

dlh vo výške viac ako 900 zlatých, ktoré mu požičal ešte koncom 50. rokov 19. storočia.²⁸ Zo všetkých týchto dôvodov sa rozhodol, že Antonín Ševčík „– takzvaný mój bratr za žádného mého dědice není považován a at' se také tomuto člověku každý – i ten nejmenší krok jak do mojeho příbytku v Jedovnicích tak i ve Vídni po moji smrti přísně a úředně zakáže.“²⁹

Podobne prísne postupoval vo svojej poslednej vôli aj voči svojej mladšej sestre Eleonóre Ševčíkovej, vydatej Čapkovej. Podobne ako brat, aj Eleonóra viedla podľa Františka neprijateľne nemravný život tým, že nielen že sa vydala za „nejakého“ Čapku ale dokonca títo „bezbožní manželé [Čapkovi] nejen že dovolovali oni i podporovali veřejný a velehršíny poměr jejich svobodné dcery Ludmily k ženatému svůdníkovi, cizoložníkovi Josefovi Šebalovi, největšímu lháři a taškařovi v Jedovnicích a v celém okolí...“³⁰ Tieto činy boli podľa Františka dostatočne závažné, aby slúžili k úplnej mravnej skaze nielen v Jedovniciach, ale aj v priľahlom okolí. Preto sa rozhodol, aby „ani sestra Eleonora Čapkova ani jej muž František Čapek aneb některé z jejich dítek – vůbec nikdo z rodiny neb přízně Čapkové za žádného dědice po mne považován nebyl!“³¹

Vzájomný súrodenecký vzťah sa už nikdy nezlepšil. Zostal rovnaký aj po usporiadaní niektorých záležitostí v rodinách Františkových súrodencov. Hore spomínané znenie testamentu pretrvalo v nezmennej podobe až do roku 1896, keď smrťou Františka Ševčíka vstúpilo do platnosti.

Od 80. rokov 19. storočia sa začali u Františka Ševčíka výraznejšie prejavovať problémy s očami. Trpel silnou krátkozrakosťou na oboch očiach.³² Na základe odborných medicínskych názorov Dr. Bergmeistra a Dr. Christiana mu bolo v júni 1886 doporučené ukončenie aktívnej pracovnej činnosti v školstve.³³ V roku 1886 sa František Ševčík naozaj rozhodol opustiť aktívnu pedagogickú činnosť na viedenských stredných školách a odísť do dôchodku.

Aj počas dôchodku sa František Ševčík naďalej zaujímal o vývoj matematiky a o fungovanie škôl, na ktorých dlhé roky pôsobil. Rovnako sa zaujímal a sledoval úspechy svojich bývalých žiakov. V posledných desiatich rokoch svojho života sa síce pracovne stiahol do úzadia, avšak sledoval spoločenské a národné dianie v krajine. Od 90. rokov začal

²⁸ VMO, inv. č. 88.

²⁹ Tamtiež, inv. č. 85.

³⁰ Tamtiež.

³¹ Tamtiež.

³² Tamtiež, inv. č. 96.

³³ Tamtiež, inv. č. 97-98.

organizovať svoju pozostalosť a uskutočňovať myšlienku vlastnej nadácie pre chudobných učiteľov a kňazov vo svojej rodnej obci (viac informácií k tejto nadácii sa nachádza v tretej kapitole).

Napriek istým zdravotným problémom, smrť Františka Ševčíka zastihla verejnosť, a najmä jeho manželku, nepripravených. Dňa 21. januára 1896 dostal na ulici, cestou na poštu, kde doprevádzal svoju manželku infarkt, a následne stratil vedomie. František Ševčík sa už z bezvedomia neprebral a skončil o pol jednej ráno, 22. januára 1896. Dožil sa 71 rokov.³⁴

V moravských novinách zaznamenávame pri ohlasovaní zdravotného stavu Františka Ševčíka časové nezrovnalosti. Ešte o deň neskôr (23. januára) priniesla Moravská Orlice krátku správu o jeho zdravotnom stave. „*Velezaslouživý vlastenec pan profesor František Ševčík ve Vídni, rodák Jedovnický, na ulici náhle onemocněl. Ještě týž den byl zaopatřen a jest stav nemoci jeho velice povážlivý. Leží nemocný z většího dílu bez vědomí. Bůh dobrotivý popřejž vlasteneckému dobrodinci tomuto ještě zdraví.*“³⁵ V tom čase bol už František Ševčík mŕtvy.

Táto nezrovnalosť je prekvapujúca, keďže ešte v deň jeho skonu (22. januára) vydala jeho manželka smútočné oznámenie, v ktorom oznamovala spôsoby rozlúčenia sa s nebohým. „*Drahé tělesné ostatky, chovavší ducha na cnost a šlechtnost tak bohatého, budou v pátek dne 24. ledna o 3. hod. odpoledne z domu smutku, II., Obere Donaustrasse 37, do kostela Sv. Leopolda, II., Grosse Pfarrgasse převezeny, tamtéž slavnostně vykropeny a pak do Jedovnic u Blanska převezeny, kdež dne 26. ledna ve vlastní hrobce k lehkému odpočinutí pochovány budou. Zádušní mše svaté budou ve čtvrtek, dne 30. ledna, o 9. hod. ráno, v hoře jmenovaném kostele čtené, v Jedovnicích však v pondělí, dne 27. ledna.*“³⁶

Už 23. januára priniesli viedenské noviny Wiener Zeitung správu, formou malého informačného odstavca, o nečakanom úmrtí profesora Ševčíka s informáciami o mieste a čase posledného rozlúčenia.³⁷ Nasledujúci deň, teda 24. januára 1896, uverejnili správy o skone Františka Ševčíka ďalšie české a nemecké periodiká. Napríklad olomoucký Našinec priniesol túto smutnú správu svojim čitateľom na titulnej strane spolu so životopisom a zoznamom obsiahlych zásluh tohto moravského profesora a vlastenca. V závere nekrológu sa dočítame: „*Odešel neočekávaně! Morava ztratila v něm jednoho z nejlepších, nejšlechtnějších synů,*

³⁴ Tamtiež, inv. č. 7-8.

³⁵ Příloha – Různé správy. Moravská Orlice, roč. XXXIV, č. 18, 23.1.1896, s. 5.

³⁶ VMO, inv. č. 8.

³⁷ Kleine Chronik – Wien, 22. Jänner. Wiener Zeitung, č. 18, 23.1.1896, s. 3.

*jemuž zachová na vždy svou paměť a svou vděčnost již sobě svým vzorným a obětavým životem zasloužil. Budiž mu země lehkou!*³⁸

V roku 1898 bola na základe podnetu a finančnej podpory Františky Ševčíkovej vydaná jediná knižná publikácia o živote a činnosti profesora Františka Ševčíka z tvorby Jana Horňanského. Celá publikácia sa vyznačuje oslavným, až glorifikovaným, štýlom pojatia textu a života Františka Ševčíka, ktorý pozorujeme už v prvých vetách úvodu: „*V proslulém moravském Švýcarsku (...) prostírá se krásny městys – Jedovnice – kde spatřil světlo světa a kde velmi rád dlíval a nyní pochován leží jeden z nej přednějších učenců naší doby, vzor katolického křesťana, miláček školní mládeže moravské a slezské, vlastenec a národovec veleobětavý, ozdoba národa našeho, slovní a nezapomenutelný: Professor František Bedř. Ševčík.*“³⁹

Cieľom tejto publikácie bolo pripomenúť moravskej spoločnosti meno a aktivitu nedávno zosnulého vlastenca. Správy o vydaní tejto publikácie oznámilo aj viacero moravských novín s vreľým doporučením pre svojich čitateľov, o vhodnosti nákupu tejto publikácie. Kniha bola ohodnotená na 70 grajciarov. Františka Ševčíková však tento životopis využila ako vhodný spôsob propagácie manželovho mena, a niekoľko desiatok kusov venovala rôznym vzdelávacím a vlasteneckým organizáciám, ako aj známym a priateľom oboch manželov.⁴⁰ Je zaujímavé, že na základe nám dostupných informácií nenachádzame jedinú zmienku o tom, že by táto kniha bola preložená do nemeckého jazyka, a tým určená aj pre nemecky hovoriace obyvateľstvo. Vzhľadom na dlhotrvajúce pôsobenie Františka Ševčíka vo viedenskom prostredí by sme mohli očakávať podobný zámer. Môžeme preto vychádzať z predpokladu, že agitačná činnosť manželky Františka Ševčíka po roku 1898 sa zameriavala na české, najmä moravské prostredie. Tento predpoklad môže potvrdiť aj trvalé presťahovanie sa Františky Ševčíkovej z Viedne do Olomouca už v roku 1902, v ktorom strávila zbytok svojho života.⁴¹

³⁸ *František Bedřich Ševčík*. Našinec, roč. XXXII, č. 11, 24.1.1896, s. 1-2.

³⁹ HORŇANSKÝ, J.: *Profesor František Bedřich Ševčík*, s. 5.

⁴⁰ VMO, inv. 495.

⁴¹ Tamtiež, inv. 1885.

2. Vzdelávacia a pedagogická činnosť Františka Ševčíka

2.1. Cesta za vzdelaním a učiteľský sen Františka Ševčíka

Z predchádzajúcej kapitoly vieme, že rodinné pomery Františka Ševčíka v jeho mladých rokoch neboli najľahšie. Rodina Ševčíkovcov trpela hlavne nedostatkom finančných prostriedkov. Pri výchove detí a pri starostlivosti o mnohopočetnú rodinu hral tento problém veľmi dôležitú rolu. Bežným zvykom v oblasti, v ktorej sa František Ševčík narodil bolo, že chlapci po absolvovaní povinnej školskej dochádzky, ktorú väčšinou ukončili okolo trinásteho roku života, sa odchádzali zaučať do blízkych a prosperujúcich železných hutí a zlievarní kniežat'a Huga Salma. V tomto prípade išlo hlavne o Blanské železiarne kniežat'a Salma, ktorých súčasťou bola aj Hugova huť v Jedovniciach. Po zaučení mali títo chlapci vyššiu istotu práce do budúcnosti, ktorá mohla relatívne dobre uživiť ich a aj ich rodiny.

Nebol žiadny dôvod domnievať sa, že by osud Františka Ševčíka bol iný, že by práve jeho čakala iná budúcnosť, ako jeho príbuzných alebo priateľov. Rovnako ako jeho rovesníci, získal František Ševčík svoje základné vzdelanie vo svojej rodnej obci v Jedovniciach. Základnú povinnú školskú dochádzku absolvoval v miestnej obecnej škole pod dohľadom učiteľa Jakuba Paděry a jedovnického kaplána P. Antotnína Růžičky.

Obaja muži mali na formovanie osobnosti mladého Františka Ševčíka veľký vplyv. Uvádza to sám František vo svojich spomienkach. Pri retrospektíve na tieto roky nikdy nezabudol spomenúť mená a zásluhu oboch mužov pri jeho ceste za učiteľskou profesiou a počas celého života na nich spomínal s veľkou vďakou a pokorou.⁴²

Postupom času, a vplyvom pôsobenia školy a svojich učiteľov, sa František Ševčík rozhodol stať sa učiteľom. Nadanie a túžba absolvovať ďalšie štúdium boli ale jediným kapitálom, ktorým František Ševčík disponoval. Stať sa učiteľom v tom čase nebolo lacné. Bolo potrebné odísť na štúdiá do Brna, kde mohol po ich absolvovaní získať učiteľský diplom. Štúdiá však boli v nemčine, ktorú František Ševčík v mladých rokoch neovládal, okrem niekoľkých bežných slov a slovných spojení. Najväčším problémom však boli financie. Financovať bežný život a štúdium jednému zo svojich synov v Brne, bolo pre rodičov Františka Ševčíka príliš drahé, a v žiadnom prípade by si ho bez pomoci a podpory iných ľudí nemohli dovoliť.

Vďaka ochote učiteľa Jakuba Paděry, snahe kaplána Antonína Růžička a podpory rodičov Františka Ševčíka sa pomaly sen ich syna začal plniť. V prvom rade si František

⁴² VMO, inv. č. 86.

Ševčík musel rozšíriť svoje základné vzdelávanie. František sa musel zdokonaľiť v speve a v hraní na hudobné nástroje. V tomto mu po vyučovaní pomáhal učiteľ Paděra, ktorý bol výborný hudobník a učil Františka hrať na husle a klavír. Súbežne absolvoval početné hodiny nemčiny, ktoré Františkovi spôsobovali nemalé problémy. Trvalo dlho, ešte v čase jeho brnenských štúdií, kým si nemecký jazyk osvojil na úroveň jeho rodnej češtiny. Druhý jazyk, ktorý si musel osvojiť bola latinčina. Základy tohto jazyka absolvoval pod dohľadom kaplána Růžičky. Okrem toho sa aktívne zapájal do školských a cirkevných aktivít v Jedovniciach, a tiež vypomáhal obom mužom pri ich činnostiach ako pomocník.

V trinástich rokoch Ševčík ukončil obecnú školu v Jedovniciach a za normálnych okolností by ho čakala cesta do už spomínaných železných hút kniežaťa Salma, kde by sa ho ujali aj Ševčíkovi príbuzní, ktorí tu našli živobytie. Krátko pred jeho nastúpením do železných hút na pozíciu učňa, uskutočnil sa prvý pokus dostať Františka Ševčíka na učenie do Brna. František Ševčík sa spolu s kaplánom Antonínom Růžičkom a svojím otcom vybrali do Brna krátko pred začiatkom školského roka 1838/39. Všetci dúfali, že by František mohol byť prijatý ako spevák k Minoritom alebo v Kráľovom kláštore na Starom Brne. Zároveň dúfali, že popri svojich speváckych povinnostiach by mohol navštevovať Normálnu hlavnú školu v Brne, čím by mohol získať vytúžené učiteľské oprávnenie. Žiaľ, prvý pokus sa nevydaril. Všetky spevácke miesta už boli obsadené a ďalšou veľkou Františkovou nevýhodou bol vek. V trinástich rokoch sa totiž chlapcom začína meniť hlas, čo samozrejme ovplyvňuje ich spevácke schopnosti.

Prvotný neúspech neodradil kaplána Růžičku, ktorému bolo otca so synom ľúto. Vymyslel nový plán. Františka Ševčíka ubytoval u svojich rodičov, ktorí bývali v Brne v malom byte so svojimi dvomi dospelými deťmi. Ševčíkovi rodičia za toto ubytovanie platili v podobe naturálií a František pomáhal pri prácach v domácnosti. Okrem ubytovania sa podarilo kaplánovi Růžickovi vyprosiť u miestnych kapucínov obedy pre svojho zverenca. Trikrát do týždňa František Ševčík dostával obedy u kapucínov, a raz do týždňa u jednej bohatej brnenskej rodiny.

Vďaka úsiliu a ochote kaplána Růžičku začal František Ševčík navštevovať, od školského roka 1838/39, Normálnu hlavnú školu v Brne. Jeho školské výsledky⁴³ boli počas

⁴³ VMO, inv. č. 25.

celého brnenského štúdia veľmi dobré a na vysvedčeniach bol opakovane radený k premiantom triedy.⁴⁴

V roku 1841 absolvoval dva doplňujúce kurzy pre rozšírenie svojich pedagogických možností. V júli 1841 navštevoval v rámci svojich štúdií pedagogický kurz pre školských kandidátov a súkromných učiteľov. V nasledujúcom mesiaci úspešne dokončil trojmesačný kurz chorálového spevu s výborným ohodnotením.⁴⁵ Výsledky Františka Ševčíka, počas celého brnenského štúdia, boli výborné, resp. označované za veľmi dobré, a sám František bol hodnotený ako veľmi usilovný študent.⁴⁶

V roku 1842 dokončil svoje štúdiá na Normálnej hlavnej škole v Brne. Úspešným absolvovaním tejto školy, a po získaní pedagogického diplomu, mohol František Ševčík ukončiť svoju cestu za učiteľským povoláním. S týmto vyučením sa mohol uchádzať o miesto školského kandidáta alebo súkromného učiteľa. Akreditoval sa na vyučovanie v rôznych školských predmetoch s výborným ohodnotením. Bol kvalifikovaný učiteľ pre vyučovanie latinského a nemeckého jazyka,⁴⁷ pričom okrem jazykovej výučby sa mohol u svojich zverencov zamerať aj na základnú matematiku, náboženstvo a geografiu.

Františkovi Ševčíkovi však dosiahnutie učiteľského oprávnenia tohto formátu nestačilo.⁴⁸ Uvažoval o dosiahnutí vyššieho technického vzdelania, ktoré bolo možné získať vo Viedni na Polytechnickom inštitúte.⁴⁹ Problémom bolo, že život vo Viedni bol ešte nákladnejší ako život v Brne. Napriek finančným problémom, a neistej budúcnosti, začal viedenský študentský život Františka Ševčíka v roku 1842, čím otvoril novú etapu svojej cesty za vzdelaním.

⁴⁴ Vo vysvedčení Františka Ševčíka z brnenských štúdií opakovane nachádzame vetu v nemeckom originály: „*Dieser Schüler verdient daher in die Vorzugs Klasse gesetzt zu werden.*“ Voľne preložené: “Tento študent si zaslúži zaradiť sa do prednostnej triedy.”

⁴⁵ VMO, inv. č. 27.

⁴⁶ Tamtiež, inv. č. 26.

⁴⁷ V pedagogickom diplome je presne definované, v ktorých oblastiach výučby jazykov absolvoval skúšku. Jednalo sa napríklad o výučbu pravopisu, krasopisu, hláskovania, kurentu, slohov a vyjadrovania sa v týchto jazykoch. VMO, inv. č. 26.

⁴⁸ OTTOWITZ, N.: *Der Mathematikunterricht*, s. 336.

⁴⁹ Pôvodný názov inštitúcie: *k.k. Polytechnische Institut in Wien*. Inštitút bol založený rakúskym cisárom Františkom I. v roku 1815, v roku 1872 bol premenovaný na Technickú vysokú školu (*Technische Hochschule*) a od roku 1975 až do súčasnosti nesie názov Technická univerzita vo Viedni (*Technischen Universität Wien*).

https://www.tuwien.ac.at/dle/archiv/geschichte_der_tu_wien/ [cit. 18.3.2018, 18:15].

2.2. Študentské pôsobenie Františka Ševčíka vo Viedni

František Ševčík začínal svoj život vo Viedni ako chudobný, ale nadaný a odhodlaný český študent. Vo svojich začiatkoch býval František u rodiny Eisenstädterovej,⁵⁰ ktorá mu poskytla nielen ubytovanie, ale v niektorých dňoch aj stravu, a vo výnimočných prípadoch aj pomôcky k učeniu (napr. v podobe sviečok alebo papierov). Ako chudobný študent chodil počas celého svojho štúdia na obedy do kláštora Františkánov vo Viedni. Na túto dobu si František Ševčík spomínal ešte dlho po ukončení svojich študentských čias. Boli to pre neho ťažké roky, no bol hrdý na svoju cestu a najmä na úspech, ktorý vďaka svojej neochvejnej viere a túžbe po vzdelaní dosiahol.⁵¹

Samozrejme, toto ubytovanie a strava nebolo úplne zadarmo. Aj školské pomôcky či oblečenie niečo stálo. Vďaka pedagogickému diplomu, ktorý získal František Ševčík z Normálnej hlavnej školy v Brne, sa mohol popri štúdiu na Polytechnickom inštitúte zamestnať ako súkromný učiteľ vo viacerých viedenských rodinách. František Ševčík si musel počas štúdia na polytechnike vo Viedni urobiť dobré meno, resp. sa prejavíť ako inteligentný mladý muž. Svedčí o tom skutočnosť, že jeho prvá práca, ako súkromného učiteľa, viedla do rodiny profesora pozemných a vodných stavieb na viedenskom Polytechnickom inštitúte Josefa Stummera (od roku 1866 von Traunfels).⁵² Od roku 1845 do roku 1849, teda celé štyri roky, zamestnával prof. Stummer svojho študenta ako súkromného učiteľa svojich troch detí. František Ševčík mal Stummerove deti vyučovať vo všetkých bežných predmetoch. V písomnej pozostalosti sa zachoval posudok prof. Stummera o učiteľskom pôsobení Františka Ševčíka v jeho rodine z roku 1849. Prof. Stummer bol nesmierne spokojný s pedagogickou činnosťou Františka Ševčíka a za veľmi účinné považoval metódy, ktoré Ševčík využíval pri výučbe jeho detí. Ako preukázateľný dôkaz úspešného úsilia Františka Ševčíka uvádza výborné výsledky jeho vtedy osemročného syna, ktorý prešiel tretiu triedu Normálnej reálnej školy s vynikajúcimi výsledkami vo všetkých predmetoch. Doslova vo svojom liste píše o Františkovi Ševčíkovi ako o mimoriadne

⁵⁰ Nie je presne známe za akých okolností sa František Ševčík skontaktoval s rodinou Eisenstädter vo Viedni. Je pravdepodobné, že v tomto prípade mu opäť pomohli buď kontakty brnenských kňazov alebo učiteľov.

⁵¹ VMO, inv. č. 423.

⁵² *Josef Mauritius Stummer*, od roku 1866 Stummer von Traunfels (1808–1891)

rakúsky stavebný inžinier. Dosiahol veľké uznanie ako architekt Severnej železničnej dráhy cisára Ferdinanda, keď prepracoval projekt železničného spojenia medzi Viedňou a Brnom.

https://de.wikipedia.org/wiki/Josef_Stummer_von_Traunfels [cit. 26. marca 2018, 12:01].

nadanom mužovi s veľmi úspešnými vyučovacími metódami, ktoré môže odporučiť nielen pre deti, ale aj pre mladých ľudí.⁵³

Okrem práce súkromného učiteľa, ktorej sa musel František Ševčík poctivo venovať vo svojom voľnom čase, aby si zarobil na živobytie, navštevoval od roku 1842 Polytechnický inštitút vo Viedni. V prvom školskom roku 1842/43 absolvoval tri technické predmety. Elementárnu matematiku pod vedením prof. Jozefa Salomona, v ktorej bol hodnotený ako veľmi usilovný. Technológiu pod vedením prof. Georga Altmütterera, v ktorej bol hodnotený rovnako ako veľmi usilovný študent a prípravné vyučovanie (niekde uvádzané ako prípravné počtové vyučovanie) pod vedením zastupujúceho profesora geometrie [M. Engera].⁵⁴

V nasledujúcom školskom roku 1843/44 sa mu zapísané predmety mierne pozmenili. František Ševčík navštevoval prednášky z vyššej matematiky prof. Jozefa Salomona, praktickú (deskriptívnu) geometriu pod vedením prof. Simona Stampfera a hodiny fyziky prednášané prof. Johannom Neumannom. Všetky zapísané predmety František Ševčík absolvoval opäť s výborným ohodnotením.⁵⁵

V školskom roku 1844/45 František Ševčík prvýkrát absolvoval celkovo štyri predmety. Mechaniku a strojové učenie pod vedením prof. Adama Burga, ďalej absolvoval praktickú geometriu prednášanú prof. Simonom Stampferom, ktorej súčasťou boli skúšky z viacerých matematicko-technických odborov, ako napr. planimetria, kartografia, geometrické plány a ich výpočty alebo krajinné výpočty striedavo vyučované prof. Jozefom Stummerom a Johannom Höningom. Znamky Františka Ševčíka zostávali naďalej vynikajúce.⁵⁶

Nasledujúci školský rok 1845/46 sa niesol v znamení architektúry a staviteľstva pod vedením prof. Jozefa Stummera. V tomto roku absolvoval niekoľko skúšok z vedy o krajine, stavebnej ekonómie a počítania, alebo z výpočtov architektonického plánovania. Novinkou

⁵³ VMO, inv. č. 41.

⁵⁴ Tamiež, inv. č. 28.; ďalej *Prüfung-Katalog der technischen Abtheilung des k.k. Polytechnischen Instituts im Studienjahr 1843*, s. 330-331.

⁵⁵ Tamtiež.; ďalej *Prüfung-Katalog der technischen Abtheilung des k.k. Polytechnischen Instituts im Studienjahr 1844*, s. 360-361.

⁵⁶ Tamtiež.; ďalej *Prüfung-Katalog der technischen Abtheilung des k.k. Polytechnischen Instituts im Studienjahr 1845*, s. 392-393.

v učebných plánoch Františka Ševčíka bolo absolvovanie všeobecnej technickej chémie, ktorú rovnako ako ostatné predmety toho roku absolvoval s vyznamenaním.⁵⁷

Posledné dva roky (1847 a 1848) na Polytechnickom inštitúte vo Viedni absolvoval František Ševčík bez problémov. Hydrotechnologické plánovanie a výpočty, ako aj mestskú architektúru a stavebné výpočty, zvládol s vyznamenaním. V poslednom ročníku mal zapísané predmety ako všeobecná technická chémia, mineralógia a geodézia.⁵⁸ Všetky predmety absolvoval s výborným výsledkom a v roku 1849 úspešne dokončil svoje technické štúdium na Polytechnickom inštitúte vo Viedni.

Počas svojho hlavného štúdia na polytechnike absolvoval František Ševčík ešte ďalší mimoškolský trojročný kurz mužského spevu na Konzervatóriu priateľov hudby vo Viedni (*Conservatorium der Musikfreunde des österreichischen Kaiserstaates*). Tento kurz začal navštevovať v roku 1843, čiže krátko po svojom príchode do Viedne. Podľa výročnej klasifikácie študentov konzervatória pre rok 1844 patril František Ševčík k najlepším žiakom. Je zaujímavé, v čom spočívalo hodnotenie žiakov tohto viedenského konzervatória. V prvom rade sa hodnotila usilovnosť (*Fleiß*), pokroky (*Fortschritte*) a mravy (*Sitten*). Všetky tieto vlastnosti sú určite dôležité, ale pri štúdiu hudby a spevu by sme mohli očakávať iné preferencie pri hodnotení novonadobudnutých žiackych schopností. František Ševčík v tomto hodnotení obstál veľmi dobre, a dokonca bol jedným z tých žiakov, ktorí pravidelne dostávali pochvalu (*Belobung*).⁵⁹ Hodnotenie pokroku a udeľovanie pochvaly súviselo nielen s celoročným snažením sa na hodinách. Najdôležitejšia bola záverečná skúška spevu, ktorá pozostávala z prespievania niektorého z určených textov. František Ševčík si uschoval jednu takúto pieseň s kompletným textom a notovým prevedením. Pieseň Svetlo hviezd (*Sternenlied*) s klavírnym doprovodom odspieval František Ševčík na svojej záverečnej skúške v lete 1844.⁶⁰

Od svojich mladých čias pôsobil ako sopranista v kostole v Jedovniciach, a ani po príchode do Viedne sa nevzdal tejto mimoškolskej aktivity. Počas svojho štúdia sa aktívne

⁵⁷ Tamtiež.; ďalej *Prüfung-Katalog der technischen Abtheilung des k.k. Polytechnischen Instituts im Studienjahr 1846*, s. 502-503.

⁵⁸ Tamtiež.; ďalej *Prüfung-Katalog der technischen Abtheilung des k.k. Polytechnischen Instituts im Studienjahr 1847-1848*, s. 454-455 a 464-465.

⁵⁹ *Verzeichnis und Classification der Schüler des Conservatoriums der Musik in Wien. Schuljahr 1843-1844*. Wien 1844, s. 5.; VMO, inv. č. 30.

⁶⁰ VMO, inv. č. 360.

zapájal do bohoslužieb v niektorých viedenských kostoloch ako barytonista a huslista (najmä v čase českých bohoslužieb).⁶¹

Koncom 40. rokov 19. storočia sa musel František Ševčík rozhodnúť, aké bude jeho budúce zamestnanie. Bude pokračovať v školskej kariére a pokúsi stať sa profesorom matematiky? Alebo prijme miesto úradníka Severnej železničnej dráhy cisára Ferdinanda, ktorá mu bola aj na doporučenie prof. Stummera ponúknutá?

František Ševčík zostal verný svojmu učiteľskému snu a rozhodol sa neopustiť akademickú pôdu. Dňa 11. mája 1850 bol riaditeľom Polytechnického inštitútu prof. Adamom Burgom (Ševčíkovým bývalým učiteľom mechaniky) oficiálne menovaný za asistenta pre vyššiu matematiku, a súčasne za výpomocného učiteľa (*supplent*) matematiky pre prvé triedy reálnych škôl.⁶² Môžeme povedať, že rokom 1850 sa začala oficiálna učiteľská kariéra Františka Ševčíka, ktorej zostal verný a odovzdaný do konca svojho života.

2.3. František Ševčík ako stredoškolský pedagóg

Od 50. rokov 19. storočia pozorujeme u Františka Ševčíka vysokú aktivitu v pedagogickej oblasti a jeho učiteľskej činnosti na mnohých stredných školách vo Viedni. Od tohto obdobia, až po ukončenie svojej aktívnej pedagogickej činnosti v roku 1886, pôsobil František Ševčík na mnohých školách v rôznych pozíciách a podieľal sa na vyučovaní rôznych prírodovedných predmetov.

V knihe Nikoluasa Ottowitza nachádzame informáciu, ktorá nám ukazuje zaujímavý kariérny rast Františka Ševčíka v posledných rokoch jeho štúdia na Polytechnickom inštitúte. Podľa knihy spomínaného autora mal František Ševčík vo svojom poslednom školskom roku 1849/50 pôsobiť ako asistent katedry základnej a vyššej matematiky prof. Johanna Salomona⁶³ (s ktorým bol v dlhoročnom kontakte aj po ukončení školy). Vďaka osvedčeniu a kladnému hodnoteniu Ševčíkovej práce na tejto pozícii mu bolo ponúknuté, na požiadanie profesorského zboru,⁶⁴ nahradenie prof. Josefa Kolbeho v rokoch 1851 až 1853 v pozícii supľujúceho učiteľa matematiky v predprípravnom ročníku Polytechnického inštitútu vo Viedni.

⁶¹ OTTOWITZ, N.: *Der Mathematikunterricht*, s. 337.

⁶² VMO, inv. č. 34.

⁶³ OTTOWITZ, N.: *Der Mathematikunterricht*, s. 337.

⁶⁴ HORŇANSKÝ, J.: *Professor František B. Ševčík*, s. 19.

Vzhľadom na tieto okolnosti bolo oficiálne menovanie asistentom pre vyššiu matematiku a súčasne výpomocným učiteľom matematiky v roku 1850 časovo veľmi vhodné a účelové pre všetky zúčastnené strany. Keďže súčasne s oficiálnym asistentským menovaním od Polytechnického inštitútu bol František Ševčík vymenovaný aj asistentom a zástupcom Josefa Kolbeho,⁶⁵ ktorý v rokoch 1850 až 1853 pôsobil ako učiteľ fyziky a matematiky na prvom štátnom gymnáziu v meste Černovice, na dnešnej Ukrajine (predtým súčasť Rakúsko-Uhorska a „hlavné mesto“ oblasti Bukovina), nestálo Františkovi Ševčíkovi už nič v ceste, aby začal svoju pedagogickú kariéru ako učiteľ matematiky na Polytechnickom inštitúte. Ďalšou výhodou tohto menovania bolo, že vďaka asistentskému miestu a suplovaniu matematiky poberal František Ševčík dva platy v celkovej výške 266 zlatých (ďalej len zl.)⁶⁶ a 40 grajciarov (ďalej len gr.) ročne.⁶⁷

V čase, keď sa rozhodovalo o ďalšom pôsobení Františka Ševčíka na Polytechnickom inštitúte, sa ešte pred jeho oficiálnym menovaním za asistenta a výpomocného učiteľa uvažovalo o Františkovi Ševčíkovi ako o veľmi silnom kandidátovi pre vyučovanie českého jazyka (pre písanie a reč). Nakoniec, vďaka vyššie opísaním okolnostiam, sa z Františka Ševčíka nestal učiteľ češtiny, ale matematiky.⁶⁸

Počas svojho suplovania matematiky v predprípravnom ročníku stihol František Ševčík v rokoch 1852 a 1853 absolvovať praktický kurz v chemickom laboratóriu Polytechnického inštitútu, kde sa zaoberal a skúmal kvalitatívnu a kvantitatívnu chemickú analýzu.⁶⁹ Poznatky, ktoré počas svojho štúdia nazbieral, zúžitkoval v budúcnosti pri ďalších štátnych skúškach, ako aj pri vyučovaní chémie na iných stredných školách.

Prvé učiteľské miesto, mimo svoju domácu univerzitu, získal František Ševčík koncom roku 1853. Deň pred Štedrým dňom mu bolo udelené miesto výpomocného učiteľa matematiky v prvej triede Vyššej (reálnej) strednej školy v Schottenfelde.⁷⁰ Na základe potvrdenia od riaditeľstva strednej školy, a podľa vyhlášky ministerstva vyučovania z októbra

⁶⁵ *Josef Kolbe* (1825–1897)

Bol rakúsky matematik. Od roku 1853 profesor, následne rektor a dekan na Polytechnickom inštitúte vo Viedni. [https://de.wikipedia.org/wiki/Josef_Kolbe_\(Mathematiker\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Josef_Kolbe_(Mathematiker)) [cit. 26. marca 2018, 12:20].

⁶⁶ V českom prostredí sa pre rakúsku menovú jednotku Gulden (gl.) ustálil názov Zlatý (zl.) a preto ho v tejto práci budeme používať.

⁶⁷ VMO, inv. č. 34.

⁶⁸ Tamtiež, inv. č. 42.

⁶⁹ OTTOWITZ, N.: *Der Mathematikunterricht*, s. 338.; ďalej VMO, inv. č. 42.

⁷⁰ V 50. rokoch 19. storočia bol Schottenfeld samostatná obec situovaná neďaleko Viedne. Dnes tvorí časť Viedne v rámci 7. okresu. Oficiálny názov inštitúcie: „*K.k. Ober-Realschule am Schottenfeld*“.

toho roku, bola Františkovi Ševčíkovi udelená pozícia v druhej cenovej triede, a tým pádom získal ročný príjem 360 zl.⁷¹

V júli 1855 riaditeľstvo Vyššej reálnej strednej školy v Schottenfelde vytvorilo učiteľský posudok na činnosť Františka Ševčíka, vďaka ktorému sa dozvedáme viac o jeho učiteľských činnostiach v prvých rokoch pôsobenia na tejto škole, a zároveň máme možnosť dozvedieť sa, za akého učiteľa bol František Ševčík v tomto období považovaný. Podľa posudku z roku 1855 vieme, že matematika nebol jediný predmet, v ktorom sa aktívne angažoval. Okrem vyučovania matematiky mal počas celého školského roka 1853/54 na starosti vedenie žiakov pri praktických cvičeniach v chemickom laboratóriu a pravidelne organizoval nedeľné vyučovanie aritmetiky pre remeselníkov.⁷² Charakteristika Františka Ševčíka ako učiteľa je v tomto posudku veľmi pozitívna. Nachádzame v nej výrazy ako veľmi šikovný (*sehr gewandten*), poriadkumilovný (*Ordnungsliebe*) a horlivý, a tiež pevne presvedčený učiteľ v plnení svojich učiteľských povinností (*strengen Pflichteifer und durchdrungen Lehrer*). Týmito slovami sa charakteristika učiteľa Františka Ševčíka nekončí. Ďalej sa dozvedáme, že jeho vyučovacie metódy majú stimulujúci vplyv na mládež, a dokáže si v triede, resp. u svojich žiakov, udržať požadovanú školskú disciplínu s láskou a dôstojnosťou (*Schuldisziplin mit Liebe und Würde zu handhaben verstellt*). Rovnako kladné bolo hodnotenie jeho správania v rámci učiteľského zboru, podľa ktorého si jeho charakter a otvorený postoj zaslúžil pochvalu.⁷³

O necelé tri roky neskôr získal František Ševčík ďalšie učiteľské miesto. Obecná rada mesta Viedne ho koncom januára 1856 oficiálne menovala do pozície učiteľa matematiky na Komunálnej nižšej reálnej (strednej) škole v Gumpendorfe.⁷⁴ Napriek tomuto menovaniu na škole v Gumpendorfe pôsobil prinajmenšom od októbra 1855, keď mu bol uznaný plat 1000 zl. ročne.⁷⁵

Z jeho dlhoročného pôsobenia na Komunálnej škole v Gumpendorfe sa nám zachovali až štyri posudky z rokov 1862, 1863, 1869 a 1886. Vďaka týmto posudkom sa opäť dozvedáme o predmetoch, ktoré František Ševčík vyučoval, a ako bol vnímaný svojimi nadriadenými a kolegami v škole. Z najstaršieho posudku zistujeme, že František Ševčík,

⁷¹ VMO, inv. č. 35.

⁷² Tamtiež, inv. č. 43.

⁷³ Tamtiež.

⁷⁴ V 50. rokoch 19. storočia bol Gumpendorf samostatná obec ležiaca neďaleko Viedne. Dnes tvorí časť Viedne v rámci 6. viedenského okresu. Oficiálny názov inštitúcie: „*Kommunal-Unter-Realschule in Gumpendorf*“.

⁷⁵ VMO, inv. č. 36.

podobne ako tomu bolo v prípade predchádzajúcej školy, nevyučoval len matematiku. Už od začiatku vyučoval praktickú aritmetiku a zmenkárské, colné a priemyselné účtovníctvo. Ďalej zastupoval učiteľa prírodopisu (so zameraním na botaniku) a v školskom roku 1857/58 pôsobil ako učiteľ zemepisu. V školskom roku 1859/60 pôsobil ako učiteľ praktickej fyziky. Od roku 1858, od vzniku Gumpendorfskej priemyselnej školy vyučoval matematiku a priemyselné písomnosti aj na tejto pričlenennej škole.⁷⁶

Ďalšia pozícia, v ktorej bol František Ševčík zamestnaný ako učiteľ, mu bola tentoraz ponúknutá Joachimom Rauchom menom celého predstavenstva Viedenskej kupeckej spoločnosti, ktorá spravovala Gremiálnu obchodnú školu vo Viedni. Na základe uznania jeho akademických a vzdelávacích výsledkov mu bolo menom predstavenstva ponúknuté miesto profesora s ročným platom 300 zl. s tým, že do piatich rokov od zahájenia jeho pedagogickej činnosti na Gremiálnej obchodnej škole bude povýšený do vyššej platovej triedy s ročným príjmom 400 zl. Zároveň predstavenstvo vyslovilo nádej, že vďaka dôveryhodnosti a schopnostiam Františka Ševčíka sa bude postupne zvyšovať úroveň vzdelávania na škole v súlade s úrovňou vzdelania samotných žiakov.⁷⁷

František Ševčík túto ponuku prijal a od školského roku 1861/62 nastúpil ako profesor matematiky v druhej a tretej triede Gremiálnej obchodnej školy vo Viedni. Podľa pracovného hodnotenia vytvoreného riaditeľstvom obchodnej školy z roku 1864 vieme, aké predmety v ktorých triedach vo svojich začiatkoch vyučoval. V prvom školskom roku 1861/62 vyučoval v druhej triede, prekvapivo, nemecký jazyk, počítanie, účtovníctvo a zmenkové právo. V tom istom školskom roku vyučoval aj v tretej triede, a to účtovníctvo, počítanie, obchodné a zmenkové právo. Vo všetkých dochovaných hodnoteniach sú vyzdvihované jeho pedagogické kvality, vynikajúce výučbové metódy a úspechy, vďaka ktorým dokázal plniť požadované ciele školy. Okrem jeho vynikajúcich vyučovacích metód oceňovalo riaditeľstvo školy aj jeho vzdelanostný rozsah, a zároveň schopnosť vytvoriť si disciplinované prostredie vhodné na výučbu žiakov.⁷⁸

Vzhľadom na veľmi pozitívne hodnotenia pedagogickej činnosti Františka Ševčíka na Gremiálnej obchodnej škole vo Viedni nie je prekvapujúce, že už o štyri roky neskôr, v júni 1867, obdržal sľúbené zvýšenie platu na 400 zl. ročne. Toto zvýšenie platu malo predstavovať

⁷⁶ Tamtiež, inv. č. 44.

⁷⁷ Tamtiež, inv. č. 37.

⁷⁸ Tamtiež, inv. č. 45.

uznanie, za jeho záslužné pôsobenie v pozícii profesora na obchodnej škole v minulých rokoch.⁷⁹

Približne začiatkom roka 1865 sa František Ševčík uchádzal o miesto na novovzniknutej Komunálnej vyššej strednej škole v Alsergrunde.⁸⁰ V tomto znení poslal svoju žiadosť na Obecnú radu mesta Viedeň, ktorá koncom marca 1865 rozhodla o prijatí jeho žiadosti. Z nariadenia mesta sa stal riadnym učiteľom s týždenným počtom hodín, ktoré boli určené na plenárnom zhromaždení v máji toho roku. Obecná rada mesta Viedeň uznala Františkovi Ševčíkovi platovú triedu s príjmom 1260 zl. ročne, vyplácanú od 1. októbra 1865, teda od jeho nástupu do nového zamestnania. Toto menovanie bolo potvrdené vysokým štátnym ministerským dekrétom z dňa 10. júna 1865.⁸¹ Je veľká škoda, že sa nezachovalo žiadne pedagogické hodnotenie zo Ševčíkovho pôsobenia na tejto viedenskej škole. Síce, nie je predpoklad, že by s ním mohlo byť riaditeľstvo nespokojné, no napriek tomu by bolo zaujímavé dozvedieť sa, aké predmety, v ktorých ročníkoch a rokoch vyučoval.

Posledná škola, v ktorej František Ševčík dlhodobo pedagogicky pôsobil, bola Komunálna vyššia reálna škola v Rossau.⁸² Vyhláškou viedenského magistrátu z dňa 31. marca 1869 bolo rozhodnuté o schválení vymenovania Františka Ševčíka učiteľom spevu na vyššie zmienenej škole.⁸³ Podľa pedagogického hodnotenia vytvoreného v júli 1871 bol Ševčík uznávaným pedagógom nielen v prírodovedných odboroch, ale aj ako učiteľ spevu. Riaditeľ školy v Rossau doslova píše o Františkovi Ševčíkovi, že už mnoho rokov vyučuje hodiny spevu k ich úplnej spokojnosti. A tak, ako v iných posudkoch je spomínaný jeho pozitívny vplyv na svojich mladých zverencov, ako aj úspešnosť jeho vyučovacích metód.⁸⁴

2.4. Snaha o dosiahnutie ďalšieho vzdelania a získanie profesorského titulu

To, že sa František Ševčík zapojil od 50. rokov 19. storočia do aktívnej pedagogickej činnosti ako učiteľ na toľkých stredných viedenských školách by sa dalo vysvetliť aj snahou o dosiahnutie vyššieho platu. Ako začínajúci učiteľ v pozíciách suplenta a pomocného učiteľa si v 50. rokoch len s námahou, zarobil na živobytie vo Viedni. Pozícia suplenta nebola počas

⁷⁹ Tamtiež.

⁸⁰ Alsergrund bola a je časť Viedne, v súčasnosti je týmto názvom označený 9. viedenský okres.

⁸¹ VMO, inv. č. 38.

⁸² Rossau bola pôvodne samostatná obec, neskôr viedenské predmestie a dnes je mestskou časťou Viedne vo východnej časti 9. viedenského okresu Alsergrund.

⁸³ VMO, inv. č. 39.

⁸⁴ Tamtiež, inv. č. 48.

celého 19. storočia veľmi výhodná, a cesta za pozíciou skutočného učiteľa a stredoškolského profesora bola namáhavá a mohla trvať aj niekoľko rokov.⁸⁵ Je síce pravda, že sa výška učiteľských plátov odvíjala od veľkosti mesta, v ktorom učiteľ pôsobil, no na počet odpracovaných rokov sa bral väčší dôraz (a roky keď človek pôsobil ako suplent sa ako učiteľské roky nezapočítavali).⁸⁶ Vďaka postupnému získavaniu miest na hore vymenovaných stredných školách sa ročný príjem Františka Ševčíka výrazne zvyšoval. Platy učiteľov sa zvyšovali veľmi pomaly, a po dlhých rokoch preto nie je ojedinelé, že sa František Ševčík snažil o finančné prilepšenie takýmto spôsobom. Aj vlastnej manželke v roku 1891 napísal, že svoj majetok nadobudol „*samým vyučovaním, jak privátním tak i v těch množství škol ve Vídni za moji 41 leté činnosti, totiž od roku 1849.*“⁸⁷ Práve úsiliu o nadobudnutie dostatočne veľkého majetku pripisuje svoje rozhodnutie zostať čo najdlhšie slobodným.

Pre získanie lepšie platených učiteľských miest a možnosti rozšíriť svoje kvalifikačné schopnosti, pozorujeme u Františka Ševčíka od 50. rokov 19. storočia zvýšenú aktivitu v jeho túžbe po dosiahnutí ďalšieho vzdelávania. Tento akademický postup si priblížime v tejto podkapitole.

Prvé na čo sa František Ševčík zameril pri rozšírení svojich kvalifikačných schopností bolo absolvovanie učiteľskej skúšky z matematiky a chémie. Počas celého roka 1853 sa pripravoval na skúšku z chémie (27. mája 1853) a matematiky (17. decembra 1853). O úspešnosti svojho úsilia sa oficiálne dozvedel 9. júna 1854. Od tohto dňa bol Vedeckou skúšobnou komisiou pre stredné školy kvalifikovaný na vyučovanie matematiky na vyšších stredných školách, a tiež na vyučovanie chémie na nižších stredných školách vo všetkých jej odvetviach.⁸⁸ Veľmi zaujímavé bolo zistenie, že jedným z členov hodnotiacej komisie bol aj prof. Joseph Salomon, Ševčíkov dlhoročný spolupracovník a mentor v začiatkoch jeho akademickej činnosti.

Napriek pracovnej vyťažnosti sa František Ševčík koncom 50. rokov 19. storočia vrátil do školských lavíc a na Viedenskej univerzite absolvoval niekoľko doplňujúcich prednášok. Už v zimnom semestri 1856/57 navštevoval prednášky z vyššej matematiky prof. Josepha Petzvala, ktoré boli zamerané na algebrické rovnice. V nasledujúcom zimnom semestri 1858/59 navštevoval prednášky prof. Petzvala na tému integrácie diferenciálnych

⁸⁵ ŘEZNIČKOVÁ, Kateřina: *Študáci a kantoři za starého Rakouska. České střední školy v letech 1867–1918.* Praha 2007, s. 149-152.

⁸⁶ Tamtiež, s. 157.

⁸⁷ VMO, inv. č. 103.

⁸⁸ Tamtiež, inv. č. 42.

rovníc. Prof. Joseph Petzval vo svojom hodnotení vyjadruje uspokojenie nad hlbokým prehľadom preberaných učebných materiálov a preukázaným úsilím, ktoré podľa neho Ševčíkovi prinieslo úspech v podobe jeho schopností v oblasti vyšších matematických odborov.⁸⁹

Od konca 50. rokov 19. storočia začal byť František Ševčík aj literárne činný. V tejto oblasti zaznamenal viacero pochvalných vyjadrení a jeho matematické práce, resp. učebnice, prenikali medzi odporúčané učebné pomôcky. V roku 1858 František Ševčík reagoval na vtedajšie zmeny v organizácii rakúskej meny⁹⁰ a vydal svoju prvú vedeckú prácu z názvom „*Desatinné počítanie a jeho aplikácia na rakúsku menu.*“⁹¹

Táto práca bola na základe vyhlášky ministerstva školstva z 29. januára 1859 odporučená ako užitočná pomocná kniha pre učiteľov, ako aj pre kandidátov na učiteľa. Tiež sa stala využívanou v inštitúciách určených pre výchovu budúcich učiteľov. Je možné, že aj na základe tejto kladnej odozvy a po požiadaní viedenského starostu Johanna Kaspara von Seillera, začal František Ševčík v rokoch 1858/59 prednášať o zmene menového rakúskeho systému, ktorý bol zavedený v roku 1857 v rámci snahy o zreformovanie a zjednotenie nemeckej colnej únie, ku ktorej v tejto dobe Habsburská monarchia ešte patrila. Na základe tejto reformy sa začalo aj v Rakúsku počítať v desiatkovom systéme, čo dovtedy rakúska mincová mena nepoznala.⁹² František Ševčík lákal záujemcov o pochopenie novej meny výstižným pomenovaním svojich prednášok – „*Vypočítanie desatinných miest, dôkladne a ľahko vysvetlené s osobitým zreteľom na všetky možné skrátenia (skratky) a výhody, rovnako ako ich použitie v novej rakúskej mene s bohatým výberom cvičení a praktických cvičení pre samo štúdium ako aj k používaniu v školách.*“⁹³

⁸⁹ Tamtiež, inv. č. 31.

⁹⁰ V roku 1857 prebehla menová unifikácia medzi Rakúskym cisárstvom a štátmi Nemeckého spolku. V rámci Habsburskej monarchie prebehla decimalizácia rakúskej meny, keď bola zavedená tzv. rakúska mena (platila v rokoch 1857 až 1892/1900), ktorá bola postavená na desatinnej sústave (1 zlatý = 100 grajciarov).

⁹¹ Oficiálny názov práce: ŠEVČÍK, Franz: *Das Dezimalrechnen und deren Anwendung auf die österreichische Währung.* Wien 1858.

⁹² OTTOWITZ, N.: *Der Mathematikunterricht*, s. 345; ďalej HORŇANSKÝ, J.: *Professor František B. Ševčík*, s. 22; ďalej VMO, inv. č. 334.

⁹³ Preložené z nemeckého textu – „*Das Dezimalrechnen gründlich und leichtfasslich erklärt mit besonderer Berücksichtigung aller dabei möglichen Abkürzungen und Vorteile, als auch Anwendung desselben auf die neue österreichische Münzwährung, versehen mit einer reichen Auswahl von Uebungs und praktischen Beispielen für den Selbstunterricht als auch zum Gebrauche in Schulen.*“ VMO, inv. č. 334.; ďalej Universität Wien, Bibliothek, I. 152723.

V roku 1860 sa spolu s Dr. Friedrichom Hinterbergerom a prof. Edmundom Schreinzerom podieľal na napísaní a vydaní učebnice s názvom „*Stručný sprievodca kvantitatívnej chemickej analýzy*“.⁹⁴ František Ševčík sa v tomto prípade podieľal na vypracovaní aritmetickej časti, ktorá sa nachádza na začiatku učebnice.⁹⁵

V roku 1860 vypracoval František Ševčík, na žiadosť Dolnorakúskej obchodnej a priemyselnej komory, učebnicu aritmetiky,⁹⁶ ktorá bola dolnorakúskym miestodržiteľstvom schválená ako vhodná učebnica pre priemyselné školy, a zároveň bola ministerstvom školstva schválená ako učebná pomôcka pre potreby strednej školy v Gumpendorfe.⁹⁷

Posledné vydané dielo Františka Ševčíka vzniklo vďaka dlhoročnej spolupráci s prof. Josephom Salomonom. V roku 1874 im vyšla spoločná matematická príručka s názvom „*Učebnica elementárnej matematiky pre vyššie stredné školy. Prvá časť. Elementárna algebra*.“⁹⁸ Po tomto období už v písomných prameňoch neevidujeme žiadne ďalšie publikácie vytvorené Františkom Ševčíkom.

Od začiatku 60. rokov sa František Ševčík zamerával na zdokonaľovanie svojich jazykových schopností a vedomostí, ktoré využíval pri početných zahraničných cestách v čase letných prázdnin v 60. rokoch 19. storočia. V školských rokoch 1860/61 a 1861/62 navštevoval prednášky anglického jazyka [prof. Hoegela] na Viedenskej univerzite. Podľa konečného hodnotenia z roku 1863 dostal František Ševčík „osobitnú starostlivosť“,⁹⁹ vďaka, ktorej získal znalosti potrebné na pochopenie technologických odborných prác, ktoré boli napísané v anglickom jazyku. Približne na prelome rokov 1862/63 navštevoval František Ševčík hodiny talianskeho jazyka u prof. Ignaza Tausiga. Hodnotenie vypracované po skúške

⁹⁴ Oficiálny názov učebnice: *Kurze Anleitung zur Quantitativen chemischen Analyse von Dr. Friedrich Hinterberger und Edmund Schreinzer. Arithmetischer Theil von Franz Ševčík.* Wien 1860.

⁹⁵ VMO, inv. č. 288.

⁹⁶ Oficiálny názov učebnice: ŠEVČÍK, Franz: *Lehrbuch der Arithmetik für den Unterricht an allen Abtheilungen der Wiener Gewerbeschule mit mehr als 800 Übungen und praktischen Beispielen nebst einen Anhang der gebräuchlichsten Masse, Münzen (...) Österreichs und anderen Ländern.* Wien 1861. Jedna publikácia stála 15 grajciarov. VMO, inv. č. 260.; ďalej Universität Wien, Bibliothek, I. 152720.

⁹⁷ OTTOWITZ, N.: *Der Mathematikunterricht*, s. 345.

⁹⁸ Oficiálny názov učebnice: SALOMON, Joseph – ŠEVČÍK, Franz B.: *Lehrbuch der Elementar-Mathematik für Ober-Realschulen. Erster Band. Die Elemente der Algebra.* Wien 1874.; VMO, inv. č. 261.

⁹⁹ V pôvodnom znení sa doslova píše, že hodiny anglického jazyka absolvoval „mit besonderem Fleiße beigewohnt.“ VMO, inv. č. 31.

z tohto jazyka z dňa 14. februára 1863 uvádza, že František Ševčík vedel ako správne manipulovať so zvláštnou štruktúrou talianskeho jazyka, gramaticky a syntakticky presne.¹⁰⁰

V rokoch 1863 až 1866 sa František Ševčík zapísal ako mimoriadny poslucháč na matematické prednášky Viedenskej univerzity. V prvom semestri, od októbra 1863 do apríla 1864, navštevoval štyrikrát do týždňa prednášky prof. Josepha Petzvala o integrálnom počítaní a diferenciálnych rovniciach. Dvakrát do týždňa tiež navštevoval Petzvalove prednášky o analytickej mechanike, ktoré absolvoval s obvyklým výborným hodnotením.¹⁰¹ V druhom semestri, od apríla 1863 do júla 1863, navštevoval dvakrát do týždňa prednášky prof. Josepha Petzvala o základnej výučbe diferenciálneho počítania, a v rovnakom počte hodín navštevoval aj praktické cvičenia z matematiky pod vedením prof. J. Stefana, ktorý oceňoval jeho vysoký záujem o tento predmet.¹⁰² Konečné vysvedčenie a potvrdenie o absolvovaní matematických prednášok prof. Josepha Petzvala na Viedenskej univerzite z dňa 26. februára 1866 v podstate opakuje rovnaké pochvalné vyjadrenia, v ktorých sa oceňuje aktivita, schopnosti a úspechy Františka Ševčíka dosiahnuté a preukázané v priebehu tohto vzdelávacieho cyklu.

Dôležité a posledné štúdium sa začalo pre Františka Ševčíka v školských rokoch 1869/70 a 1870/71. Od tohto obdobia začal navštevovať matematické prednášky prof. Josepha Petzvala na tému matematická teória tónových systémov a chvenie napätých strún, ktorú pravidelne ukončoval s vynikajúcimi výsledkami.¹⁰³ Tieto prednášky boli pravdepodobne pre Františka Ševčíka veľmi obohacujúce, pretože ešte na prelome rokov 1870/1871 podáva u Polytechnického inštitútu vo Viedni žiadosť o habilitáciu na súkromného docenta pre matematickú teóriu tónových systémov a vibrácií napätých strún. Táto žiadosť je Polytechnickým inštitútom prijatá. Následne bola vytvorená správa o habilitačnej žiadosti. Túto správu vypracovala trojčlenná odborná komisia (komitét), profesormi z Polytechnického inštitútu (prof. Josef Kolbe, prof. Anton Wickler, prof. Ignaz Heger). Tí na základe podanej žiadosti a preštudovaných materiálov vypracovali štyri body, v ktorých vysvetľujú svoje stanovisko a dôvody pre uznanie habilitácie pre Františka Ševčíka:¹⁰⁴

¹⁰⁰ VMO, inv. č. 32.

¹⁰¹ Tamtiež, inv. č. 31 a 33.

¹⁰² Tamtiež.

¹⁰³ Tamtiež, inv. č. 33.

¹⁰⁴ TUW, Habil Ševčík Franz 809 – 1871: *Bericht über das Habilitationsgesuch des Franz Ševčík vom 19. Juli 1871.*

1. Predpísanú skúšku učiteľskej spôsobilosti absolvoval s veľmi dobrým výsledkom. Výsledok tejto skúšky prevažuje nad chýbajúcim doktorským diplomom alebo diplomom o absolvovaní rigoróznejšej skúšky, ktorá by za iných okolností bola pre udelenie habilitácie potrebná.
2. Predmet habilitačnej práce Františka Ševčíka má podľa hodnotiteľov veľký vedecký význam. Niektorí členovia komitétu sa zoznámili aj s prednáškami prof. Josepha Petzvala, ktoré Ševčík navštevoval v letnom semestri 1870, a následne sa zhodli na tom, že pre ich inštitút bude všeobecne prospešné a želané, aby sa uskutočnila habilitačná prednáška Františka Ševčíka na tému atematickej teórie tónových systémov a vibrácií napätých strún.¹⁰⁵
3. Členovia komisie sa zhodli, že je dôležité, aby sa uskutočnila habilitačná prednáška, ktorú bude od nasledujúceho roku František Ševčík prednášať v rámci štúdií na Polytechnickom inštitúte v postavení súkromného docenta.
4. V poslednom bode členovia komisie uznávajú dlhoročnú učiteľskú prax a skúsenosti Františka Ševčíka nadobudnutú pri vyučovaní na stredných školách vo Viedni, a tiež v rámci Polytechnického inštitútu v postavení asistenta a zastupujúceho učiteľa v minulých rokoch.

Na základe tejto správy menovalo Ministerstvo pre kultúru a vyučovanie svojim výnosom č. 8634 zo dňa 3. augusta 1871 Františka Ševčíka súkromným docentom matematickej teórie tónových systémov a vibrácií napätých strún.¹⁰⁶ Oficiálne rozhodnutie obdržal František Ševčík až úradným listom dňa 18. augusta 1871 od rektorátu Polytechnického inštitútu.¹⁰⁷

František Ševčík, ako novovymenovaný súkromný docent prednášal od školského roku 1870/71 vždy v zimnom semestri dve dvojhodinové mimoriadne prednášky do týždňa, a to nepretržite až do školského roka 1887/88.¹⁰⁸ Vďaka tomu vieme, že na Polytechnickom

¹⁰⁵ Celý obsah prednášky Františka Ševčíka je uložený v archíve Technickej univerzity vo Viedni vo fonde:

TUW, Habil Ševčík Franz 809 – 1871: *Programm der Vorträge über „mathematische Theorie der Tonsysteme und Schwingungen gespannter Saiten“, welche Prof. Franz Ševčík im nächsten Studienjahre am k.k. polytechnischen Institut als Privatdozent zu halten gesonnen ist.*

¹⁰⁶ TUW, Habil Ševčík Franz 809 – 1871: *Bestätigt vom Minister für Cultus und Unterricht am 3. August 1871, Nr. 988, Z. 8634.*

¹⁰⁷ VMO, inv. č. 40.

¹⁰⁸ V knihe Nikolausa Ottowitzta o matematickom vzdelávaní na Technickej univerzite vo Viedni na strane 343 nájdeme informáciu, že na Polytechnickom inštitúte prednášal František Ševčík až do školského roka 1895/96.

inštitúte zotrval ešte krátko po svojom odchode do dôchodku v roku 1886.¹⁰⁹ Jediná výnimka v zabehnutom vyučovacom režime Františka Ševčíka v čase jeho pôsobenia na Polytechnickom inštitúte sa uskutočnila v dobe jeho posledného školského roka 1887/88, v ktorom okrem svojej každoročnej prednášky usporiadal jednosemestrálny kurz o hlavných momentoch v dejinách hudby.¹¹⁰ Podobné prednášky na tému „*Hlavné momenty dejín hudby od najstarších čias Pytagorasa*“¹¹¹ usporadúval František Ševčík už začiatkom 70. rokov 19. storočia pre viedenskú verejnosť na žiadosť Katolíckeho rakúskeho študentského spolku Rudolfinu (*Katholisch Österreichischen Studentenverbindung Rudolfina Wien*).

V roku 1886 sa František Ševčík rozhodol opustiť aktívnu pedagogickú činnosť na viedenských stredných školách a odísť do dôchodku. Dňa 10. septembra 1886 sa Obecná rada mesta Viedne uzniesla na ročnom dôchodku 1200 zl. (200 zl. mesačne), a to na základe pravidiel pri penzionovaní profesorov a riaditeľov štátnych stredných škôl. Penzionovanie Františka Ševčíka, a zároveň prvé splatenie tejto sumy bolo určené na 1. októbra 1886.¹¹²

Od 50. rokov 19. storočia sledujeme u Františka Ševčíka veľmi vysokú kariérnu angažovanosť. Pri spätnej rekapitulácii zistíme, že František Ševčík pôsobil počas svojej tridsaťročnej učiteľskej kariéry v niekoľkých školách súčasne na rôznych pozíciách ako učiteľ rôznych predmetov. Svojím neustálym rozvíjaním a dopĺňaním vzdelania sa postupne vypracoval na všestranne zameraného učiteľa, čo mu v priebehu rokov poskytovalo nemalý úžitok. Jeho vysoké pracovné nasadenie a neutíchajúca túžba po vzdelaní sú viditeľné nielen v hodnoteniach a pochvalách zo strany nadriadených, ale aj vďačných študentov a ich rodičov. Podľa týchto správ bolo zrejmé, že sa František Ševčík vydal správnou životnou cestou, keď si zaumienil napriek všetkým prekážkam stať sa učiteľom.

Toto tvrdenie nemôžeme potvrdiť, pretože v pre nás dostupných materiáloch, a tiež podľa programu Technickej vysokej školy sa Ševčíkovo meno poslednýkrát objavuje v školskom roku 1887/88.

¹⁰⁹ *Programm der k.k. Technischen Hochschule für das Studienjahr 1875/1876–1887/88.*

¹¹⁰ *Programm der k.k. Technischen Hochschule für das Studienjahr 1887/88*, s. 27.

¹¹¹ Nemecký názov prednášky: *Vorträgen über die Hauptmomente der Geschichte der Musik seit den älteste Zeiten des Pythagoras.*; VMO, inv. č. 335.

¹¹² VMO, inv. č. 6.

3. Národnostné cítenie Františka Ševčíka na pozadí emancipačného vývoja českého národa

3.1. Základný emancipačný vývoj českého národa a národného hnutia

Plynulým prechodom od 18. storočia, avšak hlavne od 19. storočia, sa významným spôsobom v spoločenskom povedomí usadzovala myšlienka národnej emancipácie, neskôr zhrnutej pod pojmom nacionalizmus. Nacionalizmus si môžeme predstaviť ako historický jav, ktorý prevzal ideu národa, a stal sa hlavnou hnacou silou spoločnosti a rozvíjajúcich sa národných hnutí. Cieľom týchto hnutí bolo úsilie vyzdvihnúť a oživiť svoj národ, pomocou kultúrnej a politickej emancipácie národa.¹¹³ Hlavným nástrojom na dosiahnutie kultúrneho pozdvihnutia národa bol rozvoj národného jazyka a domácej literárnej tvorby. V ďalšom smerovaní národných hnutí je typické zameriavanie sa na politickú emancipáciu národa, a tiež požadovanie jeho práv ako rovnocenného národa. V tom prípade sa nacionalizmus stáva ideológiou, resp. politickým presvedčením, ktoré sa snaží o osamostatnenie a vytvorenie národného štátu so všetkými atribútmi a postavením, ktoré k tomu patrí.¹¹⁴

Každý národ alebo oblasť v Európe má svoje špecifiká, ktoré prispeli k vytvoreniu daného charakteru národného štátu. Európske národné hnutia sa odlišovali obdobím svojho vzniku, svojou kultúrnou, spoločenskou, hospodárskou či politickou vyspelosťou. V rámci habsburskej národnostnej problematiky sa vzhľadom na zameranie diplomovej práce budeme prednostne orientovať na vývoj a aktivitu českého národného hnutia, na jeho špecifickosť v politickom a spoločenskom živote monarchie (resp. Predlitavska). Kvôli chronologickej prehľadnosti použijeme zaužívané rozdelenie národného hnutia do troch hlavných fáz.

Prvá fáza národného obrodovania sa začína výraznejšie prejavovať v poslednej štvrtine 18. storočia a trvá až do začiatku 19. storočia. V tomto období sa pod vplyvom osvietenstva mení podoba vlastenectva a lásky k vlasti, resp. rodnej zemi. Osvietenecký vlastenec bol humanista a kozmopolita, ktorý patriotizmus chápal ako vlastné rozhodnutie pre dosiahnutie vyššieho dobra a práce pre spoločnosť.¹¹⁵ V tomto období sa patriotizmus prejavoval zvýšeným záujmom o domáce umenie, kultúru, literatúru a jazyk, ktorý bol považovaný za

¹¹³ ŘEPA, Milan: *Moravané nebo Češi. Vývoj českého národního vědomí na Moravě v 19. století*. Brno 2001, s. 8.

¹¹⁴ HROCH, Miroslav (ed.): *Pohledy na národ a nacionalismus. Čítanka textů*. Praha 2003, s. 87-88.

¹¹⁵ ŘEPA, M.: *Moravané nebo Češi*, s. 13.

základný znak každého národa. V tomto období sa s veľkým nadšením zakladajú rôzne vedecké spoločnosti a salóny. Zdôrazňovanie historického významu českých zemí, vyzdvihnutie českého jazyka a snaha o jeho využívanie, rovnako ako snaha o vzdelanie širšieho obyvateľstva a formovanie centier vlasteneckého uvedomenia charakterizujú prvú fázu českého národného obrodovania.¹¹⁶ Táto éra je tiež charakteristická pôsobením učencov, v českom prostredí tzv. generáciou Dobrovského, ktorá sa zameriavala na obranu českého jazyka v období germanizačných a centralizačných snáh panovníka. V tomto spomínanom období pôsobili napr. Josef Dobrovský, František Martin Pelcl, Václav Matěj Kramerius či Antonín Jaroslav Puchmajer a mnohí ďalší.

V prelínaní sa z pôvodne vlasteneckých obrazov a ideí osvietenieckého 18. storočia sa v 19. storočí vytvorila idea, ktorá ovplyvnila svetové dejiny a kultúrny život európskych (neskôr aj mimoeurópskych) národov spôsobom, aký dovtedy nemal obdobu. Národnostná otázka predstavovaná pod pojmom nacionalizmus sa postupne stávala záležitosťou každého viac či menej rozvinutého etnika. Svojou silou a pribojnosťou sa stávala významnou zložkou spoločenského a politického života každej európskej krajiny s dôrazom na každého jej obyvateľa.

Druhá obrodenecká fáza českého národa a jej predstavitelia patrili do tzv. Jungmanovej generácie. Počas prvých 30. rokov 19. storočia rozvíjali prácu svojich predchodcov. Usilovali sa svojou aktivitou zaujať a oboznámiť aj širšie obyvateľstvo s ideou národa a národnosti. Bolo to obdobie vlasteneckej agitácie. Primárnym cieľom bolo oboznámiť so svojou činnosťou širšiu verejnosť a nezostávať v uzavretých šľachtických, učeneckých či vedeckých kruhoch. Hlavnou činnosťou týchto buditeľov bolo neustále úsilie o rozvíjanie a propagovanie českého jazyka. Najpriateľnejšou formou propagácie bola forma rozdávania a požičiavania kníh, časopisov alebo letákov ľuďom na dedinách, či usporadúvanie divadelných predstavení s historickou tematikou, ktorá ukazovala na najdôležitejšie obdobia a najslávnejšie okamihy českého kráľovstva a jeho ľudu. Nacionalizmus tohto obdobia sa označuje ako kultúrny nacionalizmus, pretože sa jeho predstavitelia zameriavali na vytváranie kultúrnych hodnôt pre svoj národ.¹¹⁷ V tejto dobe sa prejavil zvýšený záujem o skúmanie a spisovanie českých dejín, pričom sa spoločnosť nevyhla prípadom falšovania dokumentov a tvorbe historických falzifikátov.¹¹⁸

¹¹⁶ LNĚNIČKOVÁ, Jitka: *České země v době předbřeznové 1792–1848*. Praha 1999, s. 112-119.

¹¹⁷ ŘEPA, M.: *Moravané nebo Češi*, s. 51.

¹¹⁸ Výstižný príklad je spor o pravosť rukopisu Královédvorského a rukopisu Zelenohorského, ktorý sa začal už krátko po ich objavení v rokoch 1817 a 1818. Tento spor mal niekoľko etáp a tiahol sa celým 19. a 20. storočím.

Najznámejšími osobnosťami tohto obdobia sú Josef Jungmann, František Palacký, Pavol Jozef Šafárik, Ján Kollár či František Ladislav Čelakovský a mnohí ďalší.

Tretia etapa národného obrodzenia sa spája s postupnou politizáciou pôvodného kultúrneho programu českého národného obrodzenia, čím dochádza k ideovému vyprofilovaniu spoločných národných záujmov.¹¹⁹ Táto fáza predstavuje obdobie od 30-tych rokov 19. storočia až po jej vyvrcholenie v rokoch 1848 – 1849. V tomto období začala pôsobiť tzv. Palackého generácia, ktorá začínala uvažovať celonárodne. Ich aktivita sa prispôbovala rozvíjajúcej sa spoločnosti a vytvárala si vlastný politický život v rámci Habsburskej monarchie. Agitácia a emancipácia širšieho obyvateľstva dopomáhala v národnej identifikácii sa k osobám s rovnakým jazykom, pričom rok 1848 dopomohol k postupnému vyjasneniu predstáv do budúcnosti, a tiež k vytvoreniu pocitu národnej súdržnosti a jasného národného vedomia.¹²⁰ Práve vyvrcholenie tretej fázy národného obrodzenia v revolučných rokoch 1848 a 1849 prinieslo novú etapu vytvárania modernej českej spoločnosti. Revolučné roky priniesli ucelenosť politických požiadaviek, s ktorými mohla vedúca skupina českého národného hnutia na čele s Palackým otvorene vystúpiť pred verejnosť s českým národným politickým programom.¹²¹

Všetky tri opísané fázy ako aj ďalší vývoj národného hnutia viedli k vzniku moderného českého národa s vysokým stupňom sociálnej a politickej úrovne spoločnosti, ešte pred oficiálnym vytvorením národného štátu.¹²²

3.2. Prehľad českého národného obrodzenia na Morave

Vzhľadom na silné vlastenecké prejavy Františka Ševčíka ku svojej rodnej Morave, a jeho pôsobenie v rámci českého kultúrneho programu, ktorý zameriaval predovšetkým na toto územie, sa v tejto podkapitole výraznejšie zameriame na priebeh českého národného obrodzenia na Morave. Činnosť a postoje moravských buditeľov, najmä od 40. rokov

Viac k tomuto sporu a jeho chápaniu v rámci silnejúceho nacionalizmu na príklade Františka Ševčíka na s. 49-50.

¹¹⁹ ŠTAIF, Jiří: *Obezřetná elita. Česká společnost mezi tradicí a revolucí 1830–1851*. Praha 2005, s. 175.

¹²⁰ HLAVAČKA, Milan: *České země v 19. století. Proměny společnosti v moderní době II*. Praha 2014, s. 384-386.

¹²¹ KOŘALKA, Jiří: *Češi v habsburské říši a v Evropě 1815–1914. Sociálně historické souvislosti vytváření novodobého národa a národnostní otázky v českých zemích*. Praha 1996, s. 94-96.

¹²² Tamtiež, s. 66.

19. storočia, ovplyvňovali postoj Františka Ševčíka k myšlienke spoločného „národu českého v Čechách a na Morave“.¹²³ Práve z dôvodu prepojenosti názorov Františka Ševčíka na osobnosti moravského obrodzenia budeme venovať viac pozornosti špecifickému vývoju národného vedomia na Morave.

Vlastný priebeh národného obrodzenia na Morave bol v niektorých rysoch špecifický, nemôžeme ho však úplne oddeliť od českého prostredia. Obe krajiny na seba myšlienково vplývali, a teda sa navzájom ovplyvňovali. Vedomie o historickej a štátoprávnej prepojenosti Čiech a Moravy zostávalo v spoločenskom povedomí stále silné, aj keď sa v niektorých dobách od seba viditeľne vzdŕaľovalo.¹²⁴

Morava tvorila v rámci českého štátu ale aj Habsburskej monarchie osobitú územie, ktoré si dlhé roky uchovávalo vlastný ráz a životný štýl odlišný od iných, okolitých, zemí. České národné obrodzenie postupovalo na Morave pomalšie a menej výraznejšie ako to vidíme na príklade Čiech. Jedným z hlavných dôvodov tohto spomalenia bolo chýbajúce silné národné centrum, akým bola pre Čechy Praha. Na Morave totiž proti sebe stáli dvaja silní kandidáti – Brno a Olomouc. Ďalším dôvodom bola aj blízkosť a atraktivita Viedne, a tiež silnejší germanizačný vplyv, ktorý sem z Rakúska prichádzal.¹²⁵

Rovnako ako v Čechách aj na Morave registrujeme prvú obrodeneckú generáciu, ktorú ovplyvnilo osvietenectvo a myšlienky zemského patriotizmu. Hlavný dôraz sa v tejto dobe kladie na vedeckú oblasť skúmania so snahou o rozšírenie poznatkov so zameraním na vlastivednú prácu historickú a prírodovedeckú. Už od roku 1747 na Morave pôsobila vedecká spoločnosť neznámych „Societas incognitorum“ založená Josefom Petraschom v Olomouci. Spoločnosť sa hlásila k myšlienkam osvietenstva a náboženskej znášateľnosti. Jej členovia sa aktívne snažili priniesť vedecké a kultúrne povznesenie do českých zemí.¹²⁶ V tejto prvej etape národného obrodzenia na Morave pôsobilo veľa významných osobností ako napr. Josef Vratislav Monse, Bonaventura Josef Piter, Tomáš Fryčaj, Josef Heřman Agapit Gallaš, Václav Michal Pešina z Čechorodu a mnohí ďalší. Napriek týmto menám Morave v tomto

¹²³ MEZNÍK, Jaroslav: *Dějiny národu českého v Moravě (Nárys vývoje národního vědomí na Moravě do poloviny 19. století)*. Český časopis historický, roč. XXCVIII, č. 1-2, 1990, s. 34.

¹²⁴ ŘEPA, Milan: *Moravané Němci Rakušané. Vlasti moravských Němců v 19. století*. Praha 2014, s. 27-32 a 52-53.

¹²⁵ TRAPL, Miloslav: *České národní obrození na Moravě v době pobřeznové a v revolučních letech 1848–1849*. Brno 1977, s. 34.

¹²⁶ Tamtiež, s. 35.

období chýbal hlavný predstaviteľ, vodcovská osobnosť, akou bol Josef Dobrovský v českom prostredí.

V rámci druhého obdobia vo vývoji národného hnutia na Morave sa hlavným miestom kultúrneho, národného a spoločenského diania koncom 20. rokov 19. storočia stáva Brno, ktoré sa tak radí k hlavným spoločenským centráam Moravy. Kým v Čechách v tomto období prebieha všestranná snaha pri podpore používanie českého jazyka, na Morave prebieha rozvoj národného jazyka a českého povedomia pomalšie. Dôvodov je niekoľko. Čeština na Morave sa rozdeľovala na niekoľko miestnych dialektov, nárečí, ktoré sa v niektorých prípadoch od spisovnej češtiny veľmi odlišovali. Samotní ľudia len pomaly prijímali snahu moravských vlastencov na používanie spisovnej češtiny aj v bežnej reči. Z tohto dôvodu sa hlavnou ideou druhej vlny obrodeneckej činnosti stalo úsilie rozšíriť češtinu medzi moravským obyvateľstvom. Ich snahy prebiehali väčšinou v podobe šírenia českých kníh a časopisov, snahou o oživovanie lásky k Morave prostredníctvom dedinských divadiel, a tiež odstraňovaním predsudkov, ktoré prevládali medzi moravským obyvateľstvom voči Prahe a Čechám. V tomto období sa osvetovej činnosti na Morave venovalo niekoľko významných osobností (často prichádzajúcich do Brna práve z Čiech) napr. Bonifac Buzka, František Matouš Klácel, Alois Vojtěch Šembera, František Brauner, František Šušil, Jan Ohéřal a mnohí ďalší.

Jedným zo špecifických rysov národného obrodenia na Morave, bola úloha katolíckeho kňazstva v tomto procese. Silné angažovanie moravského katolíckeho kléru v národnom obrození ovplyvnilo české národného hnutie z kultúrneho, ako aj politického hľadiska. Táto skutočnosť, v istých momentoch, spôsobovala problémy vo vzájomných vzťahoch českých a moravských vlastencov. Veľkým problémom bolo hlavne české vyzdvihovanie husitskej tradície,¹²⁷ ktorá sa nestotožňovala so silnou cyrilometodejskou tradíciou na Morave. K popredným katolíckym vlastencom na Morave patrila František Sušil a jeho družina, ktorá je pre túto prácu veľmi dôležitá. Názory a myšlienky Františka Sušila našli veľmi úrodnú pôdu aj v prípade Františka Ševčíka. V nasledujúcej podkapitole ukážeme aký veľký vplyv malo Sušilove vlastenectvo, spájané s láskou k Bohu na Františka Ševčíka, a aká veľká bola vzájomná podoba v živote, viere a názoroch týchto dvoch mužov.

40. roky 19. storočia, a následné revolučné roky, so sebou priniesli myšlienky a udalosti, ktoré zmenili dovtedajšiu európsku spoločnosť. Vzťahy moravských a českých vlastencov sa v niektorých obdobiach 19. storočia zhoršovali, čo súviselo s odlišnosťou

¹²⁷ MEZNÍK, J.: *Dějiny národu českého v Moravě*, s. 53-54.

názorov a plánov pri uskutočňovaní českého národného politického programu. Počas revolučných rokov, sa napríklad väčšina moravských politikov postavila proti požiadavku štátoprávneho spojenia Moravy, Čech a Sliezska, ako to bolo navrhované predstaviteľmi Svätováclavského výboru. Reakcia moravských predstaviteľov nebola úplne jednotná, ale vo všeobecnosti sa zhodovala s názorom Aloisa Pražáka, vyjadrením na Moravskom zemskom sneme, kde argumentoval tým, že Morava si musí uchovať svoju nezávislosť a svojbytnosť v rámci monarchie, napriek nepopierateľne úzkemu vzťahu medzi oboma zemami.¹²⁸

Napriek tomu, že ešte v polovici 19. storočia cítili obyvatelia Moravy silný pocit svojbytnosti a potreby uchovania si nezávislosti od Čiech, dochádzalo postupne k zblížovaniu českých a moravských poslancov v prostredí ríšskeho snemu vo Viedni. V tomto prostredí bolo dôležité spájať sily k presadeniu svojich návrhov a požiadaviek. Práve viedenské (nemecké) prostredie spájalo českých a moravských poslancov aj mimo ríšsky snem. Stretávanie českých a moravských poslancov na ríšskom sneme spôsobilo, že moravskí poslanci postupne opúšťali svoje pôvodné postoje, a začali sa prikláňať k politike, ktorú dnes definujeme ako politiku národnú.¹²⁹ Napriek mnohým sporom, resp. nezhodám, v niektorých štátoprávnych a politických otázkach, sa v nasledujúcich rokoch českí a moravskí predstavitelia, resp. poslanci, od 50. rokov 19. storočia snažili postupovať jednotne.¹³⁰

Postupné zblížovanie a stotožňovanie sa s koncepciou štátoprávneho spojenia a spoločného českého politického programu neznamenal, že sa Moravania začali považovať za Čechov. Práve naopak. Napriek spoločnému postupu v nasledujúcich rokoch na politickej scéne, si Moravania naďalej uchovávali povedomie o vlastnej minulosti a kultúre. Moravský prívrženec českého národného politického programu sa málokedy označoval za Čecha. Naďalej sa totiž považoval za Morava, a často využíval pojmi ako moravský národ, či moravská domovina.¹³¹ Tento prístup môžeme napríklad pozorovať u Františka Ševčíka, ktorý aj keď podporoval český politický program, stále sa považoval za Moravana, a tento pocit u neho pretrvával počas celého života. Vďaka tomu môžeme na príklade Františka Ševčíka sledovať, ako tento pocit ovplyvňoval život vlastenecky založeného človeka 19. storočia.

¹²⁸ KOŘALKA, J.: *Češi v habsburské říši*, s. 96.; ďalej ŘEPA, M.: *Moravané nebo Češi*, s. 78-80.

¹²⁹ ŘEPA, M.: *Moravané nebo Češi*, s. 85-87.

¹³⁰ Tamtiež, s. 87.

¹³¹ MEZNÍK, J.: *Dějiny národu českého v Moravě*, s. 57.

3.3. Vnímanie emancipačného procesu českého národa Františkom Ševčíkom od 40. rokov 19. storočia

Spoločenský pohyb na konci 40. rokov 19. storočia citlivo a dychtivo vnímala mladá študentská generácia, ktorej sa myšlienky vlastenectva a nacionalizmu pozdávali, a ktoré prijala za svoje. Tomuto trendu sa nevyhol ani František Ševčík, ktorý prežil revolúciu v roku 1848–1849 ako študent v hlavnom meste habsburskej monarchie vo Viedni. Podľa dochovaných dokumentov nie je isté, či sa zúčastnil revolučných diania aktívne so zbraňou v ruke. Túto možnosť nepovažujeme za pravdepodobnú. František Ševčík nebol typ človeka, ktorý by za svoje politické presvedčenie vyrazil so zbraňou v ruke a dožadoval sa zmeny. Bol skôr humanista a pedagóg, ktorý sa svet, resp. svoje prostredie a svoj národ, usiloval ovplyvniť a zmeniť pomocou propagácie vzdelania a podpory kultúry.¹³² Isté ale je, že od tohto obdobia môžeme sledovať jeho záujem o národnostnú otázku v monarchii, záujem o český národ, o jeho politickú a kultúrnu aktivitu, predovšetkým zameranú na moravské prostredie.

Počas revolučného obdobia sa aktívne zúčastňoval na rôznych besedách a stretnutiach,¹³³ v ktorých sa diskutovalo o nových myšlienkach a udalostiach daných dní. Už pred revolučnými rokmi sa František Ševčík podieľal na organizovaní besied usporadúvaných pre moravské obyvateľstvo. Prvá, ním organizovaná beseda sa uskutočnila v jeho rodnej obci, v Jedovniciach, už v roku 1846. O rok neskôr nasledovala druhá beseda v neďalekom Kroměříži.¹³⁴ Na týchto besedách mal František Ševčík pobádať ľudí k láske k svojej vlasti (v tomto prípade k Morave), a tiež k láske k českému jazyku. Využíval na to aj spievanie českých piesní. Nabádal Moravanov, aby nezostávali pozadu pri zdokonaľovaní sa v češtine, podporoval ich úsilie pri užívaní a vzdelávaní mladých v tomto jazyku.¹³⁵ Vyzýval ich k čítaniu českých listov, novín a kníh. V neskorších rokoch sa zameriaval najmä na podporu čitateľských spolkov, obecných a farných knižníc, ktoré zvyšovali národné povedomie medzi obyčajným moravským obyvateľstvom, predovšetkým vo vidieckom prostredí.

Revolučné roky 1848–1849 prežíval František Ševčík striedavo vo Viedni a na Morave. Naďalej pokračoval vo vlasteneckom angažovaní, v podporovaní aktivít svojich krajanov a priateľov zo študentských radov. Zaujímal sa najmä o ľudovú osvetu. Pokračoval

¹³² VMO, inv. č. 299-301.

¹³³ Tamtiež, inv. č. 246 a 247.

¹³⁴ Tamtiež, inv. č. 256.

¹³⁵ HORNĀNSKÝ, J.: *Professor František B. Ševčík*, s. 27-28.; ďalej VMO, inv. č. 55.

v zriaďovaní slovanských besied vo Viedni, v prispievaní do niektorých českých vlasteneckých novín a pod.¹³⁶ O tom, že nikdy nezabudol na tieto búrlivé roky, svedčí aj ním vlastnoručne napísaná a zachovaná knižka s názvom „*Básně opsané z časopisu Vídeňský posel, jenž vycházel ve Vídni od 26. července až do 8. října v památném roku 1848*“.¹³⁷ Táto útlá knižka nám pomocou zozbieraných a zaznamenaných básní dokladá vlastné národné a politické presvedčenie mladého Františka Ševčíka, ktoré si pravdepodobne, v málo zmenenej podobe, uchovával počas celého svojho života.

Táto zbierka opísaných básní obsahuje najmä tvorbu jeho priateľa, českého básnika a vlastenca Vincenca Furcha. Z jeho pera si František Ševčík uchoval napríklad báseň „*Slovan a Nemeč*“, v ktorej sa píše:

*Král z otroctví národ náš jest propustil,
Proti tomu zuří Němec ze všech sil,
Němce rovným býti Slovanovi,
Svému někdejšímu otrokovi.
Ustaň Nemče, ani Krok již dál!! –
Osudy Bůh mezi námi vyrovnal.
I náš Národ povolán k volnosti,
Budme spolu živi ve svornosti.
Slovan tobě k svazku ruku podává,
On tvé národnosti svatost poznává,
Však i ty mu neodpírej práva,
Oboum Národům volejme: „Sláva!“¹³⁸*

V podobnom duchu sú verše z ďalšej básne Vincenca Furcha „*Svoboda*“:

*Svobodo! – o světlo jasné,
Jenž nám více neuhasne,
Zapudilas temnotu,
Svobodo! – o světlo spásné,
Stražíme tvou čistotu,*

¹³⁶ V roku 1848 prispel do časopisu *Vídeňský posel* svojím článkom „*Lid náš na Moravě*“, v ktorom sa usiloval podať jasné informácie moravskému obyvateľstvu o situácii a dianí vo Viedni spolu s vysvetlením, čo znamenajú dané udalosti. VMO, inv. č. 55.

¹³⁷ VMO, inv. č. 62.

¹³⁸ Tamtiež, fol. 5.

*Už jest v každém srdci zřáté,
Svobodo, tvé světlo svaté.¹³⁹*

Text básní nám veľmi jasne ukazuje atmosféru revolučných rokov. Vďaka tomu si môžeme urobiť predstavu o postoji a myšlienkach Františka Ševčíka v čase jeho štúdií vo Viedni. Niet pochyb o tom, že národnostný duch a idea našla aj v jeho prípade úrodnú pôdu, a aj keď v ďalších rokoch sa stala menej radikálna, nikdy neprestala v živote Františka Ševčíka predstavovať dôležité miesto. Aj vďaka týmto veršom môžeme cítiť nevôľu Františka Ševčíka k otvorenému konfliktu medzi Nemcami a Čechmi. Aj preto považujeme za málo pravdepodobné, že by František Ševčík revolučné ideály podporil inak, ako slovne v podobe národnej agitácie a podpore vydávania českých vlasteneckých novín či usporadúvaním slovanských besied a iných podujatí.

Aj keď sa František Ševčík zastával češtiny, ako svojho rodného jazyka, a český národ obhajoval a vyzdvihoval, predsa sa do jeho popredia dostáva moravské vlastenectvo. Je si vedomý, že patrí k českému národu. Ale jeho domovský patriotizmus patrí Morave. Moravu vníma ako svoj domov a jej dáva svoju lásku. Napriek tomu je presvedčený o vzájomnom prepojení Čiech a Moravy a túto prepojenosť v žiadnom prípade nespochybňuje. Tento súkromný patriotizmus dokladajú ďalšie ním opísané verše, ktoré boli vydané v roku 1848. Môžeme opäť využiť časť z básne „*Domov Moravský*“ od Vincenca Furcha:

*Kde domov můj?
Bujará orlice pestrá,
Lva bílého věrná sestra,
Snášela s ním nehodu,
Cítí teď s ním svobodu,
S Českým lvem se nerozloučí,
Zem Moravská, domov můj!¹⁴⁰*

Podobné ospevovanie Moravy nachádzame aj v ďalších opísaných básňach. Väčšmi ide o oslavu Moravy, minulosti, jej ľudu, ale zároveň obsahuje výzvu k jej prebudeniu a získaniu práv, ktoré jej náležia. Pri tom sa odvoláva na opustenie a odpútanie sa od nemeckých vplyvov a väčšiemu prikloneniu sa k Čechám. Zároveň sa aj u Františka Ševčíka prejavuje istá nedôvera k Čechám, ktorá bola v tom období veľmi častá. Tieto námety

¹³⁹ Tamtiež, fol. 6.

¹⁴⁰ Tamtiež, fol. 8.

nájdeme napríklad v básni „*Morava nevesta*“, opäť od Vincenca Furcha, ktorú si František Ševčík poznamenal veľmi starostlivo:

*Krásna princezna je naše Morava,
Uchazú se o ni ženichové dva.
Jeden švarný ženich – odvážlivý Čech,
By nepřišel o ni, jevil veliký spěch:
Dřív než milovník se dcery samé ptal,
Od otce ji sobe k sňatku požádal!
Proto uražená krásna Morava,
Posaváde jemu ruku nedáva.
Druhý divný ženich ten jest sultánem:
Pestré Německo jest jeho harémem.
Volá: „pojď, pojď ke mne, budu tě mít rád,
Důvěrně se podej, nesmíš se mne bát,
To však upřímně ti napřed povídám,
Ke tvé národnosti velkou nechut' mám,
Po slovansku nesmíš více mluvit,
V Němkyni se musíš zcela změnit,
Věcně budeš milá otrokyně má,
Jednota to káže mnohoněmecká.*

*Ustrnula velmi nad tým Morava;
„oboum ženichům chci navždy vzdorovat!“¹⁴¹*

Práve v záverečnej časti básne prichádza prosba, v ktorej sa stotožňovali názory Vincenca Furcha a Františka Ševčíka na vzťah medzi Čechami a Moravou a ich vzájomnom postavení:

*Ach Morava milá, když ne v manželství –
K Čechovi se přichyl aspoň v přátelství!
Ve svornosti s Čechem jako sestra stůj –
V celém světě vy si nejblíž stojíte,
Jednou sladkou mluvou oba mluvíte,¹⁴²*

¹⁴¹ Tamtiež, fol. 9.

(...)

Pri sledovaní vlasteneckých názorov a pri ponímaní nacionalizmu Františka Ševčíka nemôžeme vynechať jeho silné náboženské, katolícke cítenie. Práve náboženstvo hralo v jeho živote významnú rolu. Viera v Boha a katolícka vierouka predstavovali pre Ševčíka dôležitý základ pre jeho život. On sám nezabúdala na to, že len vďaka pomoci jedovnického kaplána Antonína Růžičky s jedovnickým farárom Janom Stokláskom, vďaka pomoci od starobrnenského augustiniánskeho kláštora a kapucínov v Brne, sa dostal na štúdiá do Viedne.¹⁴³

V tomto ohľade pri sledovaní jeho náboženskej angažovanosti sa názory a presvedčenie Františka Ševčíka spájajú s aktivitami moravskej vlasteneckej skupiny okolo katolíckeho kňaza Františka Sušila. Je pravdepodobné, že sa s myšlienkami Františka Sušila zoznámil pri svojom štúdiu v Brne, kde sa mohol zúčastniť na jednom ním organizovanom speváckom a hudobnom vystúpení pri svojom štúdiu spevu. Ďalšiu možnosť môžeme nájsť v 40. rokoch, keď sa u Ševčíka začína prejavovať zvýšený záujem o národnostnú problematiku spojenú s moravským patriotizmom. Je ale isté, že František Ševčík a František Šušil zdieľali mnoho spoločných myšlienok a názorov. Dokonca v pozostalosti Františka Ševčíka je uložená jedna báseň napísaná Františkom Sušilom s názvom „*Růže a trní*“,¹⁴⁴ žiaľ, bez presného datovania.

Františka Ševčíka spájala so Sušilovou skupinou ideová inšpirácia, ktorú spoločne nachádzali v spojení katolíctva a vlastenectva. Samo heslo „Boh a vlast“ vyjadrovalo aj Ševčíkovú predstavu o fungovaní spoločenského života. Vo vnímaní Františka Ševčíka by dané heslo malo byť doplnené ešte o morálku, ktorú považoval za veľmi dôležitú vlastnosť a usiloval sa o jej presadzovanie a zdôrazňovanie pri mnohých príležitostiach.

Ďalší spoločný rys môžeme nájsť v chápaní postavenia a vzťahu medzi Čechami a Moravou. Obaja boli presvedčení, že Čechy a Morava patria k sebe. Boli presvedčení, že patria do jedného národa a spája ich nielen spoločná história ale najmä jazyk, ktorý František Sušil a František Ševčík vnímali ako hlavný spojovací článok českého a moravského obyvateľstva.¹⁴⁵

¹⁴² Tamtiež, fol. 10.

¹⁴³ HORŇANSKÝ, J.: *Professor František B. Ševčík*, s. 94.

¹⁴⁴ VMO, inv. č. 358.

¹⁴⁵ ŘEPA, M.: *Moravané nebo Češi*, s. 62-65.; ďalej VMO, inv. č. 55, 59, 61, 62.

Ďalším spoločným bodom, ktorý obaja citlivo vnímali a prežívali, boli oslavy slovanských vierozvestcov sv. Cyrila a Metoda. Pre Františka Ševčíka predstavovalo cyrilometodejstvo¹⁴⁶ dôležitý prvok v jeho náboženskom živote. Nevieme dokázať, či sa Ševčík osobne zúčastnil na veľkolepých oslavách na Velehrade, ktoré sa uskutočnili pri príležitosti tisícého jubilea od príchodu slovanských vierozvestov na Moravu, ale vieme, že sa o túto udalosť veľmi zaujímal.

V roku 1860 uskutočnil cestu po dnešnom Slovensku,¹⁴⁷ počas ktorej sa snažil apelovať a upozorňovať domáci ľud, ale hlavne kňazstvo na blížiacie sa tisícročné výročie príchodu sv. Cyrila a Metoda na Moravu. V tomto prípade sa snažil pomocou rozdávania letákov s textami piesní Velehradských, a tiež textom piesne „*Kde domov můj*“ zvýšiť povedomie a informovanosť o tomto nadchádzajúcom dôležitom dejinnom okamihu. Týmito aktivitami sa usiloval zvýšiť účasť na plánovaných oslavách aj obyvateľstvom z tejto slovanskej oblasti, spoločnej vlasti. Ako sám píše vo svojich spomienkových dokumentoch, tieto letáky rozdával predovšetkým cirkevným osobám, napr. istému biskupovi Mojžišovi, kanonikom a kňazom, ktorí ako predpokladal by mohli ďalej informovať ľud vo svojich farnostiach.¹⁴⁸

V pozostalosti Františka Ševčíka nachádzame uložené aj niektoré básne a piesne od farára Jana Nepomuka Soukopa, o ktorého dielo a tvorbu sa František Ševčík zaujímal.¹⁴⁹ Práve farár Jan Soukop zložil niekoľko uznávaných a obľúbených náboženských piesní k pripravovaným oslavám tohto jubilea. František Ševčík si uschoval niekoľko Soukopových textov, ako napríklad „*Píseň poutnická na rozloučenou s Velehradem*“¹⁵⁰ či „*Píseň Cyrillo-Methodějská o mši svatě*“ a mnohé ďalšie.¹⁵¹

Názorové postoje Františka Ševčíka sa v mnohých spoločných rysoch zhodujú s názorovým presvedčením Františka Sušila a jeho družiny. Spája ich láska k Bohu, oddanosť katolíckej cirkvi a cyrilometodejskej tradícii. Spoločne oslavujú svoj moravský pôvod, resp. moravské vlastenectvo, ale pritom svojimi činmi podporujú český nacionalizmus a spoluprácu medzi českým a moravským prostredím. Spojenie silného náboženského a národného ducha našlo v osobe Františka Ševčíka presvedčeného a neúnavného katolíckeho vlastenca.

¹⁴⁶ Tamtiež, s. 70.; ďalej VMO, inv. č. 55 a 61, fol. 2.

¹⁴⁷ VMO, inv. č. 66.

¹⁴⁸ Tamtiež, inv. č. 55.

¹⁴⁹ Tamtiež, inv. č. 303.

¹⁵⁰ Tamtiež, inv. č. 368.

¹⁵¹ Tamtiež, inv. č. 372.

Miloslav Trapl v svojej knihe o Českom národnom obrodení na Morave charakterizoval Františka Sušila takto: „*Nejvyšší hodnotou jeho života bylo však náboženství a snahy humanitní, nábožensky zdůvodněné, jimž svůj nacionalismus vždycky podřizoval. Byl mužem, který v zásadních (zvláště morálních) otázkách neznal kompromisu; byl stejně přísný k sobě i k jiným.*“¹⁵² Presne týmito slovami by sme mohli charakterizovať aj osobu Františka Ševčíka.

60. roky 19. storočia priniesli politické aj spoločenské uvoľnenie života v Habsburskej monarchii. Prebudenie národných aktivít zaznamenal aj František Ševčík a aktívne sa do tejto činnosti zapájal. Napriek nepochybnnej radosi nad kultúrnym a spoločenským oživením národnej myšlienky, začínal pozorovať rozdiely v prejavocho vlastenectva a ich organizácii.

Už na úplnom začiatku 60. rokov zaznamenal zmenu v konaní slovanských besied a bálou vo Viedni. Podľa Ševčíka stratili svoj pôvodný charakter a vlastenecký zámer, s ktorým boli usporadúvané v 40. rokoch. Na začiatku 60. rokov v nich vlastenecký zámer už nenachádzal a prisudzoval túto zmenu prílišnému zameriavaniu sa na finančné záležitosti osôb, ktoré tieto podujatia organizovali. Podľa jeho mienky sa niektorí českí vlastenci vo Viedni stali nedôslednými, a viac sa zaujímali o svoje finančné obohatenie ako o národné záležitosti. Niekoľkokrát sa František Ševčík na ich adresu vyjadril veľmi nelichotivo v súvislosti s ich lenivosťou a nesporeovlivosťou. Obviňoval ich, že ich národné snahy sa obmedzili na tancovanie, výlety, kartové hry a iným naplnením hýrivého života. Týmto životom podľa neho okrádali už i tak chudobný český a moravský ľud, keď usporadúvali rôzne zbierky na výstavbu tej alebo onej školy. Podľa Ševčíka by si to viedenský vlastenci mohli dovoliť aj bez uskutočňovania rôznych zbierok, keby boli šetrnejší a morálnejší vo svojom počínaní.¹⁵³

Z jeho ráznych a odsudzujúcich poznámok nevieme presne určiť, ktorých českých vlastencov pôsobiacich vo Viedni mal pri písaní týchto riadkov na mysli. Vo svojich pamätiach sa však odvoláva na ďalšieho českého vlastenca Petra Bílka, ktorý mal stav slovanských besied a bálou vidieť v rovnakom duchu. Spoločne s ďalšími žijúcimi vlastencami, ktorí sa väčšinou združovali v Slovanskom komitáte (vznikol ešte pred revolučným rokou 1848), z vlastnej angažovanosti a za účelom obnovenia pôvodného

¹⁵² TRAPL, M.: *České národní obrození na Moravě*, s. 71.

¹⁵³ VMO, inv. č. 55.

charakteru slovanských akcií vo Viedni, mali usporiadať dňa 18. decembra 1860 vlastnú slovanskú besedu vo Viedni.¹⁵⁴

Je zložité posúdiť, či František Ševčík nebol vo svojich obvineniach príliš prísny. Nevieme, koho presne mal na mysli, keď písal takéto odsudzujúce riadky. Musíme brať však na vedomie, že v 60. rokoch sa dostala na scénu aj nová generácia, ktorá pristupovala k národným záležitostiam iným spôsobom. Ďalším faktom bolo, že po desaťročnom tvrdom policajnom režime mohli mladí, ale aj starší ľudia konečne prejavovať vlastné názory či uskutočniť aktivity, ktoré počas 50. rokov boli nemysliteľné. Nie je ťažké si predstaviť, že na začiatku 60. rokov si ľudia chceli dopriať a vychutnať nastolený slobodnejší režim, o ktorom nemohli vedieť, ako dlho im bude dopriaty.

Koniec 70. rokov priniesol českej vlasteneckej verejnosti otvorenie staronového sporu o pravosti rukopisu Královédvorského a Zelenohorského, ktorý zaujal aj Františka Ševčíka. Tento spor sa tiahne českými dejinami už od objavenia rukopisov na začiatku 19. storočia. A aj keď sú v súčasnej dobe rukopisy pokladané za falzifikáty, stále sa nájdu odporcovia tohto vyhlásenia.¹⁵⁵ V roku 1878 sa proti pravosti daných rukopisov vyslovil aj uznávaný profesor češtiny Alois Vojtech Šembera. Vo svojej práci spochybnil vek Královédvorského rukopisu, a považoval ho priamo za falzifikát vytvorený Václavom Hankom a Josefom Lindom. Toto tvrdenie Aloisa Šemberu vyvolalo veľkú nevôľu českej spoločnosti a ľudí, ktorí považovali rukopisy za pravé a dôležité pre české dejiny a národ.

Podobný názor zastával aj František Ševčík. Bol presvedčeným zástancom pravosti týchto rukopisov, a tak vyjadroval veľké rozhorčenie nad vyjadrením Aloisa Šembery a jeho syna Vratislava Kazimíra Šembery, ktoré uverejnili v novinách. V pozostalosti Františka Ševčíka sa zachoval list adresovaný doktorovi Františkovi Čížkovi a časopisu Akademických listov v Prahe. Tento list je ojedinelý nielen svojím obsahom, ale aj tónom a formou vyjadrovania netypickým pre umierneného a diplomaticky sa vyjadrujúceho Františka Ševčíka. Zo znenia tohto listu je zrejmé, ako veľmi bol František Ševčík rozhorčený nad vyhláseniami o nepravosti rukopisov. Na druhej strane nám nie je známe, prečo práve osoba Aloisa Šembery a jeho vyhlásenia dokázali tak radikálne zmeniť morálny prístup Františka Ševčíka v jeho umiernenom vyjadrovaní. V 70. rokoch nebol Alois Šembera jediný, kto

¹⁵⁴ Tamtiež.

¹⁵⁵ BĚLINA, Pavel – KASE, Jiří – KUČERA, Jan P.: *České země v evropských dějinách. Díl třetí 1756–1918*. Praha 2006, s. 330.

pravosť rukopisov spochybnil. O týchto osobách sa ale František Ševčík nezmiňuje podobne rozžnevaným, a skoro až vulgárnym spôsobom.

Vo svojom liste František Ševčík doslova uráža Aloisa Šemberu a jeho syna, keď ich označuje za „českých ignorantov.“ Dodáva, že len „úhlavní nepřátelé národa českého tvrdili, tvrdí a vždy tvrditi budou“, že rukopisy sú falošné. Doslova vo svojom liste nahnevane píše na adresu Aloisa Šemberu a jeho syna, že „nebude ale obecnstvu českému známo že tento Šembera, – stařec je na těle, tak ale více na duchu sešlý, – nepíše proti Zelenohorskému Rukopisu z nějakého vlastního přesvědčení, nýbrž na radu svého nezdárného syna Kazimíra, který co zuřivý odřezanec český – vše slovanské vůbec – české ale zvláště tupí a při každé příležitosti, co spolupracovník (...) „Neues Wiener Tagblatt“ svoji zuřivost naproti Čechům osvědčuje.“¹⁵⁶

V podobnom tvrdom tóne je písaný celý list. František Ševčík nebol jediný rozhorčený vlastenec, ktorý ostrými slovami reagoval na znovuo tvorenie tejto citlivej témy českej vlasteneckej spoločnosti. Nemohol však pochopiť, ako niekto, kto bojuje za český národ, za českú národnú myšlienku, môže vysloviť podobné tvrdenie. Neuvedomujú si, že tým podkopávajú úsilie celých predchádzajúcich generácií a oslabujú súdobé postavenie a prácu českých vlastencov?

V citovanom liste vysvetľuje svoj vlastenecký postoj k pravosti rukopisov, keď píše „a konečně kdyby v skutku Zelenohorský rukopis falsifikát – čehož jak ale na hoře praveno (pozn.: v prechádzajúcich riadkoch listu bola spomínaná skutočnosť, že nikto nepravosť rukopisov spoľahlivo nepotvrdil) – ještě nikdo nedokázal – tedy kdyby to byl – co vlastně by prospělo se posud - aneb prospěje se tím národu – když by se to v skutku dokázalo? Není to tedy vše jen ta největší hloupost, ano zlomyslnost, když takoví (...) čeští nožem v ruce – ve svém vlastním těle máchají?“¹⁵⁷ Význam jeho slov je jasný. Dalo by sa povedať, že František Ševčík zastáva v tomto prípade názor – účel svätí prostriedky. To, čo pomôže českému národu je v tomto prípade nadradené pravosti či nepravosti daných dokumentov.

Svoj rozhorčený list ukončuje vyslovením viery v mene všetkých poctivých akademikov vo Viedni, že žiadny ďalší český list, resp. česká tlač, neuverejní články vyslovujúce sa o nepravosti rukopisov, ktoré by mohli do budúcnosti poškodiť snahu a znevážiť úsilie českého národa v jeho ďalšom boji.

¹⁵⁶ VMO, inv. č. 142, fol. 1.

¹⁵⁷ Tamtiež, fol. 2.

V priebehu 80. a 90. rokov sa názory Františka Ševčíka menili len minimálne. Nemáme žiadne dôkazy, ktoré by nasvedčovali zmene jeho názorového presvedčenia. Vieme, že naďalej sledoval politické a spoločenské dianie a otázky, ktoré hýbali českým verejným životom, ale už v zníženej aktivite. Naďalej sa vyjadroval k situáciám, ktoré považoval za dôležité a potrebné. Archívne dokumenty nám k týmto rokom neposkytujú informácie, z ktorých by sme mohli vyvodit', že František Ševčík aj v posledných rokoch svojho života zostával verný svojej katolíckej viere, českému nacionalizmu a moravskému vlastenectvu.

Začiatkom roka 1881 bola prejavovaná snaha o zatvorenie Jednoty sv. Methoděje pôsobiacej vo Viedni, ktorá sa starala o konanie služieb Božích a kázaní v českom jazyku. Na valnom zhromaždení, ktoré sa malo zaoberať týmto návrhom sa František Ševčík, ako člen, vyslovil za pretrvanie Jednoty. Spoločne s ostatnými členmi výboru Jednoty sv. Methoděje, ktorí mali podobný názor, sa pričínili o premenu činnosti Jednoty a spoločne docielili rozkvet a obnovenie Jednoty sv. Methoděje pre ďalšie roky.¹⁵⁸

V roku 1882, a opätovne v roku 1885 sa František Ševčík angažoval v rámci politickej agitácie pri príležitosti konania sa volieb do obecného zastupiteľstva svojho rodného mestečka Jedovnic. V tomto prípade sa zachoval dvojstránkový leták. František Ševčík v ňom vyzýva svojich jedovnických spoluobčanov, aby sa k voľbe dostavil „*každý oprávněný volič (...); – a kdo se nedostaví, když může, ten dává najevo, – že bud nezáleží jemu nic na dobru obce, aneb že po tichu – těšil by se tomu, kdyby vládnul a hříchů plodil v obci někdo nehodný.*“¹⁵⁹

Celý text Ševčíkovho vyhlásenia pokračuje v podobnom duchu, a tiež vysvetľuje, prečo je potrebné využiť svoje volebné právo. Zároveň vysvetľuje, prečo je nutné pristupovať k voľbám s rozvahou a najlepším úmyslom. „*Neb vy, neznajíce poměrů v Jedovnicích a podepsavše přec někomu plnomocenství, podepsali byste takto ortel, že v Jedovnicích má panovati beznábožnost, nemravnost, do nebe volající nestudnost, prolhané lhářství a jinší neřesti, což dozajista není Vaše přání. Nejlepší službu prokážete Jedovnicím, když dostavíte se, kteří můžete – a na blízku Jedovnic bydlíte, sami osobně a když budete voliti jen dle listiny této.*“¹⁶⁰

V posledných rokoch svojho života sa František Ševčík usiloval podporovať svoje presvedčenie najmä pomocou podpory českého kultúrneho programu a vzdelávacej činnosti. Zameral sa prevažne na podporu vzdelávacích a náboženských spolkov, knižníc a miest na

¹⁵⁸ VMO, inv. č. 55.

¹⁵⁹ Tamtiež, inv. č. 338.

¹⁶⁰ Tamtiež.

Morave. Táto aktivita sa prejavila vo vytvorení vlastného dobročinného projektu v Jedovniciach, ktorý mal slúžiť vlasteneckým učiteľom a katolíckym kňazom, aby v pokoji dožili ich životy.

3.4. Národná angažovanosť a podpora českého národa v podaní Františka Ševčíka

Jedným zo základných úsilí vlastenecky cítiacich osôb v čase emancipačných a integračných snáh národných hnutí, bolo získať príslušníkov vlastného národa pre národnú otázku, a využiť ich postoj a hlas k presadeniu politických a spoločenských premien spoločnosti v prospech svojho národa. V rámci programov národných hnutí sa jednou z hlavných požiadaviek stala snaha o získanie možnosti používať a rozvíjať národný jazyk, a tým získať priestor pre rozvoj svojbytnej kultúry a rozšíriť vzdelanosť a národné uvedomenie medzi obyvateľmi územia, ktoré predstavitelia národného hnutia považovali za svoju vlasť.¹⁶¹ Snaha o podporu jazykovej a kultúrnej stránky národa sa vo vlasteneckých kruhoch prejavovala už v ranných fázach národných hnutí. Rozvoj a používanie národného jazyka patrilo k dôležitým prvkom národnej emancipácie a slúžilo k integrácii vlastného národného celku, k integrácii vlastného národa.

K tomuto účelu už od začiatku národnej emancipácie patrila literárna a kultúrna tvorba ako aj snaha o mravné, náboženské a národné vzdelanie či uvedomenie obyvateľstva. Dôležitou zložkou v rozvoji národnej kultúry boli spolky, ktorým sa darilo združovať ľudí s rovnakým záujmom, a tým rozširovať povedomie a vzdelanie medzi rôzne skupiny obyvateľstva. Organizovanie spolkov zažilo v priebehu 19. storočia svoj vrchol a výraznou mierou prispelo k napredovaniu národných hnutí a k spoločenskému, kultúrnemu a vzdelávaciemu rozvoju spoločnosti rôznych národov.

Do spolkových aktivít sa zapájalo množstvo ľudí z rôznych spoločenských kruhov a z rôznych objektívnych či subjektívnych dôvodov. Ani František Ševčík nebol výnimkou. Svoju pomoc a podporu národnej otázke prejavoval ako pedagóg, tým, že sa usiloval o rozšírenie vzdelania medzi moravské obyvateľstvo. Angažoval sa prevažne vo vzdelávacích, čitateľských alebo náboženských spolkoch. Ako bolo ukázané v predchádzajúcej podkapitole, pre Františka Ševčíka znamenalo náboženstvo neodlučiteľnú úlohu pri jeho podporných aktivitách. Náboženské cítenie spájalo s národným cítením, čo mu vytváralo priestor, ktorý mu otváral cestu k uskutočňovaniu jeho predstáv.

¹⁶¹ HROCH, M.: *Evropská národní hnutí v 19. století*, s. 362-363.

František Ševčík si od 70. rokov začal viesť denníky, v ktorých si zapisoval všetky svoje aktivity, súvisiace s jeho členstvom v rôznych spolkoch na Morave alebo vo Viedni. Samozrejme, jeho spolková aktivita sa začala už pred týmto obdobím. V tom čase si však ešte nevedol takéto podrobné záznamy. Vieme už z predchádzajúcej podkapitoly, že záujem Františka Ševčíka o spolkovú a vlasteneckú činnosť sa začal v dobe jeho štúdií vo Viedni, v 40. rokoch 19. storočia. Vďaka zachovaným písomnostiam a diplomom, ktoré obdržal od početných spolkov vieme, že sa na začiatku 60. rokov stával „zakladajúcim“ členom, „skutočným“, „činným“ alebo „čestným“ členom viacerých spolkov na Morave a vo Viedni.

Výrazy zakladajúci a skutočný člen spolku využíva František Ševčík často vo svojich poznámkach. Vďaka týmto výrazom sa rozpoznávala hierarchia v spolkovom živote daného spolku. Rozdiel v postavení je viditeľný aj v stupňoch finančných príspevkov odovzdávaných spolkovými členmi do spolkovej kasy. Názorne to môžeme sledovať na príklade „*Družstva českého divadla v Brne*“, v ktorom pôsobil František Ševčík ako člen činný. Každý člen tohto družstva prispieval ročne 5 zl. do spoločnej spolkovej kasy. Ročný príspevok činného člena bol 10 zl., skutočného člena 15 zl. Zakladajúcim členom sa stávala osoba, ktorá zaplatila najvyšší finančný príspevok aspoň raz v hodnote najmenej 50 zl.¹⁶² V prípade zakladajúceho člena daná osoba nemusela byť naozaj pri vzniku konkrétneho spolku. V tomto prípade išlo o pojem, ktorý naznačoval, že osoba prispela spolku vysokým finančným obnosom, a tým výrazne prispela k životu daného spolku. To môžeme vidieť na príklade „*Matice Opavské*“, ktorá ako podporovateľka českého školstva v danej oblasti vznikla v roku 1877. Napriek tomu sa František Ševčík stal jej zakladajúcim členom presne 29. marca 1888, keď sa na tento druh členstva prihlásil a zaviazal sa v priebehu desiatich rokov zaplatiť spolku 120 zl. členského poplatku.¹⁶³

Podľa vyššie uvedených príkladov je zrejmé, že každý spolok mal nastavené individuálne financovanie a členské poplatky. Prejav vlastenectva v podobe účasti na spolkovom živote krajiny nebol najlacnejší. Napriek tomu to mnoho osôb, považujúcich sa za vlastencov, pokladalo za svoju povinnosť voči národu. Preto aj u Františka Ševčíka nachádzame od 40. rokov 19. storočia až do jeho smrti v roku 1896 rozsiahlu podporu českých spolkov a tlače.

¹⁶² VMO, inv. č. 83, s. 8.

¹⁶³ Tamtiež, s. 16.

František Ševčík podporoval hlavne tri (resp. štyri) typy spolkov. Ide o spolky vzdelávacie (resp. školské),¹⁶⁴ náboženské a ženské,¹⁶⁵ ktoré mali ale spoločnú vlastnosť a charakter – boli národne české, a v tomto duchu sa snažili pôsobiť na svojich členov a okolie.

František Ševčík podporoval veľké množstvo spolkov. V tejto aktivite videl správny spôsob podpory českého ľudu, a najmä vďaka tomu získal možnosť podieľať sa na vzdelávaní rôznych vrstiev spoločnosti, najmä detí, resp. žiakov a študentov, na ktorých sa často zameriaval. Vieme, že František Ševčík sa prejavoval ako moravský vlastenec, čo dokladá aj jeho preferovaná územná orientácia podporovaných spolkov. Okrem moravského prostredia sa často zameriaval na Sliezske a jeho spolky, ktoré navštívil počas svojej cesty po Habsburskej monarchii v roku 1860.

Vzdelávacie a náboženské spolky podporoval okrem finančnej stránky aj hmotne, a to v podobe rozdávania českých kníh a domácej tlače. Týmto spôsobom sa zameriaval predovšetkým na školské a farné knižnice, pričom udržiaval kontakty s miestnymi farármi a učiteľmi, ktorí ho často kontaktovali so žiadosťou o knižnú výpomoc. Pri jednej takejto príležitosti vysvetľuje František Ševčík svoje konanie v liste z roku 1890 Čenekovi Kramolišovi, nadučiteľovi v Kloboučkách u Brna. Hneď z úvodu píše „...dávám len málo, nicméně jest to darováno ze srdce upřímného pro ten náš milý lid Moravský v té naději, že budou občané v Kloboučkách knížky tyto pilně číst a že takto české obci – potažmo i celému národu – i z tohoto mála nějakých užitků se dostane (...).“¹⁶⁶

František Ševčík nepodporil knižnou výpomocou len školskú knižnicu v Kloboučkách. V roku 1893 poslal napríklad dvadsať kníh školskej knižnici vo Valchove (pri Boskoviciach).¹⁶⁷ V zozname nájdeme knihy od rôznych českých autorov s rozmanitými titulmi. Nachádzame tu diela rozprávkové, napríklad „Zlá pěstounka“ alebo „O popelce“, diela národné ako „Obrázky z dějin vlasti“, „Malá kronika Slezska“ alebo náboženské diela ako „Život sv. Hedvíky“ a „Svatá země“.

¹⁶⁴ V rámci týchto spolkov sa zameriaval na finančnú a hmotnú podporu školských matíc: Matice Moravská, Matice Opavská, Matice školská v Olomouci, Školská matice Brněnská v Brně, Matice lidu v Praze. VMO, inv. č. 83.

¹⁶⁵ Viac o angažovanosti Františka Ševčíka v rámci českých ženských spolkov, podpory ženskej otázky a vzdelávania v podkapitole 4.2. *Činnosť a aktivita Františka Ševčíka v oblasti podpory ženského matematického vzdelávania.*

¹⁶⁶ VMO, inv. č. 147.

¹⁶⁷ Tamtiež, inv. č. 79, s. 23.

Na druhej strane František Ševčík dopomáhal hmotne aj českým školám. Napríklad knižnici českého gymnázia v Uherskom Hradišti,¹⁶⁸ kam poslal viac ako štyridsať kníh, resp. učebníc pre rôzne triedy a vyučovacie predmety. Medzi týmito knihami nechýbali ani jeho vlastné učebnice matematiky, hlavne algebra a desatinné počítanie. Okrem týchto kníh nachádzame v zozname pre toto gymnázium ďalšie učebnice, ako napríklad knihu logaritmov, úvod do analytickej geometrie, astronómiu, fyziku, chémiu alebo trigonometriu. Podľa vybraných kníh je celkom zjavné, že sa František Ševčík orientoval pri svojej knižnej pomoci školským ústavom na prírodovedné, hlavne matematické predmety, a ich podporu.

Pri knižných zoznamoch písaných pri pomoci farným knižniciam nachádzame samozrejme iné knižné tituly venujúce sa predovšetkým náboženskej, dejinnej a vzdelávacej tematike. V roku 1893 poslal František Ševčík približne tridsať kníh farnej knižnici v Ochoze u Brna. V tomto zozname nachádzame knihy s titulmi ako „Z našej minulosti“, „Přemysl Otakar II.“, „Cesty po Moravě“ alebo opäť kniha „Svatá země“, „Milujte nepřátelé své“ alebo „Věrná matka“, „Netrýzníš zvířátek“ a mnohé ďalšie tematicky podobné knihy.¹⁶⁹

Knižnými darmi nepodporoval iba školské a farné knižnice. V tomto smere ho zaujali aj spolky, ktoré sa zameriavali na podporu českej literatúry a spevu na Morave.¹⁷⁰ Pri podpore týchto spolkov sa ďaleko viac zameriaval na piesne, spevníky alebo zbierky slovanských piesní, ktoré by takéto spolky mohli využiť a použiť vo svojich repertoároch. V roku 1881 poslal František Ševčík zásielku skoro tridsiatich kníh a textov „Čtenářsko-pěveckému spolku Haná“ vo Vyškove. Okrem českých piesní ako „Na Moravu“, „Duch Moravský“ či „Píseň českých muzikantů“ sa v zozname nachádzajú texty piesní z produkcie rôznych slovanských národov monarchie, ako napríklad zo Slovenska „Rozpomienka na Sitno“ alebo „Slovenské štvorspevy“ či z poľského prostredia pieseň „Dumka“. Ďalej v Ševčíkovom zozname nachádzame „Bosensko-Hercogovacki napjevi“ (piesne z regiónu Bosny a Hercegoviny) alebo ďalšie texty piesní z ruského a srbského prostredia.¹⁷¹

Dôležitý prvok podpory národnej otázky, a tiež väčšej informovanosti verejnosti o potrebách národa a dôležitých udalostiach v krajine predstavovali noviny a časopisy, najmä domáca česká tlač. Noviny, podobne ako spolky, zažívali v 19. storočí obrovský rozkvet. Začali patriť k hlavnému informačnému zdroju ľudí tohto storočia. Druhá polovica

¹⁶⁸ Tamtiež, s. 160-161.

¹⁶⁹ Tamtiež, s. 140-141.

¹⁷⁰ Ide napr. o čtenářsko- pěvecký spolek Vlastimil alebo Svatopluk, ďalej čtenářsko-pěvecký spolek v Holešove, vo Vyškove alebo v Břetislave, a tiež v rôznych iných mestách a obciach. VMO, inv. č. 17, 18, 19, 23, 24, 79.

¹⁷¹ VMO, inv. č. 79, s. 24-25.

19. storočia ponúkala obrovské množstvá novinových titulov a časopisov rôzneho charakteru. Politická strana, spolok, mesto, panovnícky dvor, či vedecké spoločnosti mali vlastné noviny. Vznikali špecializované noviny, ktoré boli zamerané na ženské otázky a domácnosť, šport, módu a spoločenský život. Nie je preto prekvapivé, že novinári vo svojich článkoch reflektovali národné snahy predstaviteľov slovanských hnutí a písali o nich. Všetky strany a tábory chceli prezentovať svoj názor na národnostnú otázku, a potrebný priestor im ponúkli práve novinové články.

Aby noviny mohli fungovať dlhodobo, potrebovali stálu základňu odberateľov. Jednorazové nákupy zo strany ľudí by nemohli udržať požadovaný chod novín a ich kvalitu. Dôležitou skupinou podporovateľov sa preto stali predplatelia. Tento spôsob platby a fungovania poznáme aj dnes, ale v 19. storočí bol veľmi rozšírený a medzi vlastencami a majetnými obyvateľmi bol bežný.¹⁷²

František Ševčík si viedol mnohé záznamy tlačových titulov a článkov, ktoré môžeme v tejto práci použiť. Medzi nimi sa nachádzajú aj zoznamy novín a časopisov, ktoré pravidelne odoberal. Medzi jeho najobľúbenejšie periodiká patril jednoznačne Našinec, české regionálne katolícke noviny vychádzajúce v Olomouci. V roku 1883 František Ševčík píše „vedle jiných menších listů odebíral jsem a odebírám až posud „Našince“, s kterým byl jsem v největším stupni spokojen, jmenovitě ale za doby té kde tento list nezapomenutelným, ano nenahraditelným vlastencem a poctivcem „Černochem“¹⁷³ redigován byl.“¹⁷⁴

Ďalším českým periodikom preferovaným Františkom Ševčíkom bola Moravská Orlice vydávaná v Brne. Svoje dôvody pre odoberanie týchto novín vyjadruje v liste z roku 1883 Františkovi E. Slovákovi, vydavateľovi Moravskej Orlice v rokoch 1883 až 1899.¹⁷⁵ „Jelikož ale „Našinec“ málo, ano takřka žádných zpráv týkajících se vlasteneckého působení v Brně a na celém okolí hlavního tohoto města nyní nepřináší – já ale na všem, co se celé vlasti Moravské týče (...) – tedy umínil jsem sobe předplatiti i na Moravskou Orlici, předpokládaje, že nyní za tak dlouhou dobu snad jinší lidé zprávy vedou, tedy že jiný duch tamto vládnuti bude.“¹⁷⁶ Nevieme povedať, aké skúsenosti mal František Ševčík s vydavateľstvom Moravskej orlice pred rokom 1883. Z textu však vyplýva jeho očividná

¹⁷² KUBIČEK, Jaromír: *Dějiny žurnalistiky na Moravě. První století českých časopisu 1848–1948*. Brno 2013.

¹⁷³ František Ševčík má na mysli novinára Josefa Černocho, ktorý redigoval noviny Našinec v jeho počiatkoch.

¹⁷⁴ VMO, inv. č. 193.

¹⁷⁵ <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/periodical/uuid:02203ad6-32f0-11de-992b-00145e5790ea>

[cit. 14. mája 2018, 21:32]

¹⁷⁶ VMO, inv. č. 193.

nespokojnosť s predchádzajúcim vedením týchto novín. Isté je, že jeho hlavný dôvod pre odoberanie tohto moravského periodika bola snaha získavať informácie o vlasteneckom živote, z čoho najširšieho moravského prostredia. Ukazuje sa jeho záujem dostávať pravidelné informácie o národnom dianí v Brne a jeho priľahlom okolí, v ktorom prežil svoju mladosť.

K ďalším pravidelne odoberaným českým periodikám patrili „Obecné Noviny“, „Dělník“, „Videňský posel“¹⁷⁷ a mnohé ďalšie, medzi nimi aj nemecké a zahraničné listy.

Náboženské a vlastenecké cítenie naplňalo Františka Ševčíka po celý jeho život. V jeho vedomí sa tieto dva pocity miešali dohromady a vytvárali pre neho priestor pre vlastné národné angažovanie, ktoré považoval za prospešné a správne. V tomto smere sa František Ševčík zaradil medzi mnohých podobne zmýšľajúcich vlastencov. Podpora svojho národa v podobe angažovanosti sa v domácich spolkoch a odoberania národných periodík, predstavovala pre vlastenecky cítiacich obyvateľov prirodzený spôsob, ako danú myšlienku podporiť, a zároveň pestovať vlastný spoločenský život. V tomto smere František Ševčík nevybočoval z nastoleného spoločenského a národného života českého prostredia v 19. storočí. Vplyvom životných udalostí a osobností, ktoré spoznal už v študentskom živote sa zoznámil s národnými myšlienkami a ako veľa mladých ľudí sa s nimi rýchlo stotožnil. Ani s pribúdajúcim vekom ich neopustil a v rámci svojich možností sa ako pedagóg usiloval pomôcť svojmu národu.

Pravdepodobne už od začiatku 90. rokov 19. storočia sa František Ševčík zamýšľal nad svojím odchodom z tohto sveta. V priebehu posledných rokov spísal niekoľko testamentov s dodatkami.¹⁷⁸ Pohrával sa v nich s myšlienkou vytvorenia nadácie, ktorá by niesla „v průčelí [domu] na ulici čitelný, do oka padající nápis: „Nadační dům po professoru Frant. B. Ševčíkovi“;“¹⁷⁹ s vierou v uchovanie svojho mena, odkazu a povedomia o vykonanej činnosti vo veciach národných a vlasteneckých.

Od 70. rokov vlastnil František Ševčík v Jedovniciach veľký pozemok, na ktorom v roku 1877 nechal postaviť jednoposchodový dom. Je pravdepodobné, že v čase, keď začal pomýšľať na vytvorenie vlastnej nadácie (teda na začiatku 90. rokov), sa rozhodol začať

¹⁷⁷ Tamtiež, inv. č. 82.

¹⁷⁸ Prvý testament, v ktorom sa spomína myšlienka nadačných domov a Ševčíkovej nadácie pochádza z roku 1893. V priebehu ďalších rokov (1894 a 1895) k nej pribudlo niekoľko dodatkov ku fungovaniu a možnostiam nadácie. Táto posledná vôľa aj s dopísanými dodatkami vstúpila v platnosť po Ševčíkovej smrti v januári 1896. VMO, inv. 84, 86.

¹⁷⁹ HORNĀNSKÝ, J.: *Professor František B. Ševčík*, s. 94.

s výstavbou druhého jednoposchodového domu, ktorý by slúžil pre nadačné účely. S výstavbou začal v roku 1892. Asi pri týchto stavebných zmenách dal oplotiť celú záhradu, ktorá sa tak rozdelila na hornú a dolnú.

Nadáciu Františka Ševčíka môžeme rozdeliť na dve časti podľa domov, ktoré nechal postaviť na svojom pozemku. Vo svojej poslednej vôli sa zameril na fungovanie nadácie, a tiež vysvetľuje jej presné pravidlá a základnú charakteristiku. Text poslednej vôle sa začína popisom využitia novopostaveného domu, ktorému určil takéto využitie: *daná budova „má sloužiti za nadaci pro potřebné, zasloužilé a mravné zachovalé kněze katolické, československé národnosti, rodilé z Moravy nebo ze Slezska a působivší v těchto dvou zemích. Ucházeli by se o nadaci též způsobilý kněz, narozený v Čechách, jenž však působil na Moravě nebo ve Slezsku delší dobu, týž považován býti má za způsobilého žadatele a toliko větší způsobilost má rozhodnouti mezi kandidáty, rodilými Čechy, Moravany nebo Slezany.*¹⁸⁰ Určený dom má, podľa prania Františka Ševčíka, slúžiť dvom katolíckym kňazom. Práve vďaka podpore katolíckych kňazov v jeho mladom veku mohol František Ševčík odísť študovať, a stať sa tak niekým, kým chcel byť – učiteľom. Bez pomoci a podpory niektorých katolíckych kňazov by to nebol dokázal, a ako uvádza vo svojej poslednej vôli *„(...) za první základ k dalšímu mému postavení mám děkovati kněžím, a nemoha se těmto (pozn. konkrétnym kňazom, ktorí mu pomohli v mladosti) již vděčným ukázati, chci to učiniti aspoň tím (pozn. že založí túto nadáciu ...).*¹⁸¹

Právo vyberať konkrétnych kňazov (najmä z radov chudobných dekanov, farárov alebo kaplánov) mala manželka Františka Ševčíka (bola menová univerzálnou dedičkou), ale po dohode s jedovnickým farárom. Kňazi majú okrem bezplatného ubytovania dostať k dispozícii aj časť záhrady k užívaniu.¹⁸²

Druhý, starší dom, František Ševčík odkázal k užívaniu svojej manželke. Po jej smrti sa z neho mal stať druhý nadačný dom, ktorý mal slúžiť k bezplatnému užívaniu jednému *„zasloužilému a do výslužby danému učiteli.*“ Tento učiteľ musí byť *„rodilý Moravan anebo Slezan, československé národnosti“* a musí dokázať, že *„po delší dobu zdárně, dovedně a v duchu národním působil na obecné škole na Moravě nebo ve Slezsku v jazyku českém, že jest bezúhonných, dobrých mravů, a že požívá toliko skromné pense, vůbec, že jest*

¹⁸⁰ VMO, inv. č. 86.

¹⁸¹ Tamtiež.

¹⁸² HORNĀNSKÝ, J.: *Professor František B. Ševčík*, s. 95.

potřebným.¹⁸³ Rozhodnúť o kandidátovi, ktorý má právo obdržať túto nadáciu má jedovnický farár a dekan z jedovnického dekanátu.

František Ševčík svojím počínaním, životnými postojmi a skutkami pripomínal švajčiarskeho humanistu a pedagóga Johanna Heinricha Pestalozziho (1746–1827).¹⁸⁴ Nevieme či František Ševčík poznal dielo a myšlienky tohto významného predstaviteľa modernej pedagogiky, no vzhľadom na vzájomnú podobnosť to nie je vylúčené.

Obidvaja sa usilovali presadzovať morálny život založený na náboženstve, obetavosti a pedagogickej angažovanosti. Johann Pestalozzi založil na svojom pozemku ústav pre výchovu chudobných detí, v ktorom im chcel zaistiť rodinné prostredie a možnosť vzdelania. František Ševčík využil svoj pozemok k vytvoreniu nadácie,¹⁸⁵ ktorá mala slúžiť na dôstojné dožitie kňazov a učiteľov, ktorí svojím konaním podporili chudobných žiakov a ľudí s ohľadom na rozvoj českého národa. Obaja pedagógovia videli vo vyučovaní priestor na rozvíjanie výchovných a mravných cieľov u svojich zverencov. Pričom práve mravná výchova a rozvoj bola podľa nich jedným z najdôležitejších cieľov celého výchovného a vyučovacieho procesu.

Nakoniec majú spoločné aj slová na svojich náhrobných kameňoch, na ktorých je okrem iného napísané „*Vše pro jiné, nic pro sebe*“.¹⁸⁶

¹⁸³ VMO, inv. č. 86.

¹⁸⁴ JÚVA, Vladimír – VESELÁ, Zdenka: *Dějiny výchovy, školy a pedagogiky*. Praha 1988, s. 67-68.

¹⁸⁵ Viac k fungovaní nadácie so všetkými jej pravidlami a možnosťami sa dočítame v práci: HORŇANSKÝ, J.: *Professor František B. Ševčík*, s. 92-99.

¹⁸⁶ HORŇANSKÝ, J.: *Professor František B. Ševčík*, s. 90; ďalej JÚVA, V. – VESELÁ, Z.: *Dějiny výchovy, školy a pedagogiky*, s. 67.

4. Činnosť Františka Ševčíka vo Viedni v 60. a 70. rokoch 19. storočia v oblasti ženského vzdelávania

4.1. Vývoj ženského vzdelávania v Predlitavsku na príklade rozvoja českých ženských vzdelávacích inštitúcií

Vývoj ženského vzdelávania je úzko spojený s otázkou ženskej emancipácie a jej postupného presadzovania sa vďaka zvýšeným aktivitám žien a mužov v rôznej miere aktivizácie v Európskych krajinách už od začiatku 19. storočia. Vďaka použitiu rôznych metód a postupov sa ženská emancipácia, resp. celková otázka postavenia ženy v spoločnosti, stala jednou z dôležitých spoločenských tém v priebehu celého 19. storočia. V rámci Habsburskej monarchie môžeme výraznejšie pozorovať rastúci záujem a aktivitu spoločnosti v oblasti ženského vzdelávania už od 40. rokov 19. storočia.¹⁸⁷ V tomto období môžeme hovoriť o narastajúcom záujme o všeobecné ženské postavenie v spoločnosti, a to aj zo strany štátu.

Nový trend, postupný vývoj a nové smerovanie ženskej emancipácie je možné sledovať aj v školskom prostredí. Vytvára sa dôležitý priestor na uskutočnenie hlavných zmien, ktoré majú v budúcnosti zmeniť vnímanie spoločnosti, a to nielen v úsilí o zrovnoprávnenie ženského vzdelávania. V 40. rokoch môžeme sledovať vznik prvých dôležitých inštitúcií, ktoré sa zameriavajú na vzdelávanie dievčat a žien v prostredí Predlitavska.

V tomto prípade môžeme uvádzať príklady z obecného trendu a vývoja ženského vzdelávania v českom prostredí. Dejiny ženskej emancipácie a všeobecné diela k tejto tematike¹⁸⁸ nám v súčasnosti pomohli vo všeobecnosti priblížiť základný prehľad o postupe,

¹⁸⁷ Od 40. rokov 19. storočia sa záujem o ženskú emancipáciu a ženské školstvo či vzdelanie prejavuje omnoho aktívnejšie v podobe vytvárania nových, početnejších inštitúcií, organizácií alebo spolkov (vznikajúcich z činnosti nielen mužov, ale čoraz častejšie aj žien) ako tomu bolo pred týmto obdobím v rakúskej monarchii (v predrevolučnom období nachádzame ojedinelé prvopokusy o nastolenie zmeny alebo záujmu o podporu ženského vzdelávania, resp. nachádzame pokusy jednotlivcov v tejto oblasti.) Viac informácií o ženskom vzdelávaní v predrevolučných rokoch je možné dohľadať v dielach Marie Neudoflovej, Marie Báhenskej, Františka Mokresa a ďalších.

¹⁸⁸ BÁHENSKÁ, Marie: *Počátky emancipace žen v Čechách. Divčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha 2005, s. 28-75 a 103-122.; ďalej BÁHENSKÁ, Marie: *Iluze spásy. České feministické myšlení 19. a 20. století*. Hradec Králové 2011, s. 121-179.; ďalej NEUDORFLOVÁ, Marie L.: *České ženy v 19. století. Úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha 1997, s. 52-98.; ďalej LENDEROVÁ, Milena: *K hříchu i k modlitbě. Žena devatenáctého století*. Praha 2016, s. 241-256.; ďalej MORKEŠ, František: *Učitelé*

a tiež vývoji ženského vzdelávania v rámci českých zemí, resp. Predlitavska, ktoré v tomto období spájajú spoločné školské predpisy a právne normy, akty a zbierky Habsburskej monarchie.¹⁸⁹

V tomto období môžeme spomenúť napr. činnosť významného pedagóga Karla Slavoja Amerlinga. V rámci českých zemí to bol jeden z prvých mužov, ktorý uznával potrebu ženského vzdelávania. Svojou činnosťou významne prispel k vybudovaniu prvého oficiálneho vzdelávacieho učiteľského ústavu „Budeč“. V rámci tohto vzdelávacieho ústavu bola zariadená aj ženská škola pre dievčatá vo veku od 5 do 18 rokov. Ústav viedli mnohé vzdelané ženy, podporovateľky emancipačného zápasu o ženskú rovnoprávnosť. Spomedzi mnohých môžeme spomenúť popredné predstaviteľky ako Bohuslavu Rajskú, Františku Amerlingovú, Johanu Fričovou či Honoratu Zapovú. Na vzdelávaciu činnosť učiteľského ústavu Budeč¹⁹⁰ neskôr nadviazal „Spolek Slovanek“, ktorý bol založený v septembri 1848 (neskôr „Výbor dam pro ženské vychování“) a „Slovanská Denice“, ktorá svoju aktivitu ukončil v roku 1870.

Nasledujúce 50. a 60. roky priniesli vznik mnohých podporných vzdelávacích spolkov. Ich úlohou bolo zamerať sa na výchovu a výučbu mladých dievčat a žien, a zároveň podnietiť väčšiu angažovanosť spoločnosti o rozvoj dievčenského vzdelávania a školstva. Ešte v roku 1851 bol v Prahe založený „Spolek sv. Ludmily“, ktorý patril k prvým spolkom v českom prostredí so zameraním na vzdelávanie žien. Vo svojich prvopočiatoch sústreďoval svoju činnosť na starostlivosť o vdovy. V roku 1864 do spolku vstúpila Marie Riegrová-Palacká a vďaka jej úsiliu sa spolok podarilo reorganizovať. Vďaka tomu mohla vzniknúť „Škola ženských povolání“, v ktorej sa od roku 1865 začali dievčatá vyučovať praktickým zručnostiam ako bolo šitie, kreslenie, účtovníctvo a iné.

V 60. rokoch môžeme sledovať aktivitu priekopníka ženského hnutia Vojtěcha Náprstka a jeho aktívnej činnosti v podobe verejných prednášok pre ženy. Nepopierateľnou je jeho zásluha pri založení „Amerického klubu dam“ v roku 1865 v Prahe, ktorého sa Vojtěch

a školy v proměnách času. (Pokus o základní chronologii 1774–1946). Plzeň 1999.; ďalej PÁNKOVÁ, Markéta a kol.: *Vzdělávání dívek v Čechách*. Praha 2008.

¹⁸⁹ PALATOVÁ, Kateřina – KRAUSOVÁ, Vendula – HAVELKOVÁ, Tereza: *Žena pohledem právních norem habsburské říše druhé poloviny 19. století*. In: Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do 20. století v zajištění historiografie. (IV. pardubické bienále, 27. – 28. dubna 2006), Pardubice 2006, s. 501-514.

¹⁹⁰ Amerlingov projekt „Budeč“ bol založený na podporu vzdelávanie a výchovy národných učiteľov, remeselníkov a žien. Bol vedený podľa pedagogických zásad Jana Amosa Komenského so zameraním na vecné učenie. Nemal dlhé trvanie a z finančných dôvodov bol zrušený. VESELÁ, Zdenka: *Vývoj české školy a učitelského vzdělání*. Brno 1998, s. 23-25.

Náprstek stal doživotným protektorom. Americký klub dam sa stal dôležitou inštitúciou pri šírení povedomia o ženskom vzdelávaní. Do jeho aktivít sa zapojilo mnoho významných žien danej doby, napríklad Eliška Krásnohorská, Karolina Světlá, Marie Majerová, Zdenka Braunerová a veľa ďalších pokrokových dám tohto obdobia. K hlavným cieľom klubu patrilo šírenie vzdelania, popr. seba vzdelávania, podpora nových myšlienok z oblasti nových metód pri výchove detí, starostlivosti o domácnosť, s čím súviselo aj sledovanie a podporovanie nových technických vynálezov na uľahčenie domácich prác a mnoho ďalších cieľov.

60. roky vo všeobecnosti priali podobne zmýšľajúcim ženským aktivitám. V tomto období bolo založených niekoľko významných spolkov, ktorých činnosť sa zapísala do dejín ženskej emancipácii v českom (rakúskom) prostredí. Počas 60. rokov vznikalo postupne niekoľko dôležitých spolkov, ktoré podporovali vzdelávanie žien. Medzi nimi, okrem „*Spolku sv. Ludmily*“, nachádzame „*Český výrobní spolek*“ (založený v roku 1863 v Prahe), „*Ženský výrobní spolek*“ (založený v roku 1871 v Prahe) a na Morave spolek „*Vesna*“ (založený v roku 1870).

V tomto období sledujeme aj vznik nových škôl, ktoré boli taktiež zamerané na výučbu dievčat. Magistrát mesta Prahy založil v roku 1863 „*Vyšší dívčí školu královského města Prahy*“. Išlo o súkromnú školu pre dievčatá z vyšších spoločenských kruhov. Študentky v tejto inštitúcii mali nadobudnúť vzdelanie a obratnosť v praktických ženských predmetoch, potrebnú pri organizovaní domácnosti. Zároveň vzdelávanie smerovalo k zlepšeniu orientovania sa v spoločnosti a spoločenskom dianí. Nepredpokladalo sa, že by sa žiačky tohto zariadenia usilovali v budúcnosti o vlastný zdroj príjmov, resp. o vlastné pracovné uplatnenie.

V roku 1868 sa uskutočnil aj jeden z prvých pokus profesorov G. Blažeka, P. Jehličku a F. Čupru o založenie dievčenského gymnázia v Prahe. Tento pokus bol neúspešný a na oficiálne prvé dievčenské gymnázium si dievčatá museli počkať až do roku 1890.

Práve tieto spoločenské aktivity pomáhali vytvárať možnosť aktívneho vstupu a podieľaní sa žien v rámci kultúrneho a vedeckého života monarchie. K tomu sa pridával aj fakt, že od 60. rokov postupne nadobúdali platnosť nové, štátom prijímané zákony, ktoré výrazne pomáhali reformovať a modernizovať rakúske školstvo vo všetkých jeho stupňoch. Jeden z najdôležitejších ríšskych zákonov v tomto období bol prijatý dňa 14. mája 1869 a je

známy ako Hasnerov zákon.¹⁹¹ Tento zákon priniesol niekoľko zaujímavých opatrení, ktoré v budúcnosti výrazne ovplyvnili aj ženské vzdelávanie.

Hlavným kladom novoprijatého zákona bola štátom uznaná povinná osemročná školská dochádzka pre obe pohlavia bez rozdielu. Na rozdiel od predchádzajúcich rokov sa táto povinnosť od tohto obdobia pozorne sleduje. V nasledujúcich rokoch je od rodičov a detí vyžadované jej plnenie čím, samozrejme, dochádza k vyššej účasti detí na vyučovacom procese. To má priaznivý dopad na vzdelanosť a gramotnosť spoločnosti. Okrem toho, že tento zákon priniesol ďalšie všeobecné predpisy,¹⁹² a pre školstvo habsburskej monarchie bol nepopierateľne prelomový, priniesol nové pravidlá aj v rámci ženského školstva, resp. postavenia žien v školách.

Novoprijatý zákon stanovil, že od daného roku mohli na dievčenských, zmiešaných alebo chlapčenských školách vyučovať aj ženy – učiteľky. Táto zákonom určená zmena mala vplyv aj na vzdelávanie budúcich učiteľov. S ohľadom na zákon z roku 1869 bol v Prahe zriadený štvorročný prvý ženský ústav na vzdelávanie učiteliek na českom území.

V nasledujúcich rokoch sa pristupovalo k rozširovaniu podobných vzdelávacích ústavov.¹⁹³ V roku 1873 sa ženský učiteľský ústav rozrastá o kurz pre pestúanky materských škôl. V rovnakom roku je v Prahe zriadená prvá samostatná dievčenská mešťanská škola a v roku 1872 je Ženským výrobným spolkom v Prahe založená prvá obchodná a priemyselná škola pre dievčatá. V tomto období dochádza k ďalším novelizáciám zákonov.¹⁹⁴ Dôležitá novela bola prijatá napríklad v roku 1875. Pojednávala o platových predpisoch učiteľov, pričom zrovnoprávnila platy učiteľov a učiteliek. Dovtedy poberali ženy 80 % platu svojich mužských kolegov. Zároveň bolo v tomto roku prijaté nariadenie celibátu pre učiteľky, ktorý

¹⁹¹ Zákon je známy aj pod menom Hasnerov. Pomenovaný je po ministrovi Dr. Hasnerovi, ktorý ho predkladal. V českom prostredí nebol prijímaný s nadšením. V mnohých prípadoch bol zákon prehliadaný. Hanserov zákon bol českou spoločnosťou vnímaný ako nežiaduci, podporujúci nemecký element v českom školstve a nemecké školy na území českých zemí. KASPER, Tomáš – KASPEROVÁ, Dana: *České učitelstvo a Hasnerovy zákony 1869*. E-Pedagogium, roč. IX, č. 3, 2010, s. 26-37.

¹⁹² Napríklad dohľad nad školami predal miestnym, okresným a zemským radám, pridal do osnov nové povinné predmety, rovnako zákon priniesol nové označenie škôl a iné. MORKEŠ, František: *Devětkrát o českém školství*. Praha 2004, s. 33.; ďalej BÁHENSÁ, M.: *Počátky emancipace žen v Čechách*, s. 32-33.

¹⁹³ PÁNKOVÁ, M.: *Vzdělávání dívek v Čechách*, s. 13, 17, 27.

¹⁹⁴ Tamtiež, s. 27.

platil až do konca trvania monarchie. Proti tomuto zákonu sa začalo bojovať už od jeho zavedenia.¹⁹⁵

V posledných desaťročiach 19. storočia sa stále viac začína spoločnosť zaoberať ekonomickým a sociálnym postavením robotníckej triedy. Tzv. robotnícka otázka sa v tomto období postupne prelína s tzv. ženskou otázkou a problémom zamestnanosti žien. Vďaka týmto spojitostiam sa od 80. rokov 19. storočia začína objavovať vyšší záujem o odborné vzdelávanie žien. Aj z tohto dôvodu sú postupne zakladané „hospodinské školy“. Ich hlavným cieľom je poskytnúť vzdelanie hospodárskeho smeru dcéram roľníkov a statkárov. Ústredná časť vzdelávacej osnovy hospodinských škôl spočívala vo výučbe domácich prác. Z dievčat boli vychovávané naozajstné panie domu, čím sa ženské vzdelanie dostávalo do vidieckeho prostredia.

V roku 1884 vznikla nová česká škola podporovaná Máriou Riegrovou-Palackou nazvaná „*Pokračovacia škola pre dievčatá*“. Škola bola rozdelená na denné (výučba ručných prác) a večerné štúdium (doplnenie obecných vedomostí z mešťanských škôl). V roku 1892 sa obidve časti spojili a vytvorili „*Mestskú priemyslovú pokračovaciú školu*“ doplnenú o výučbu tesnopisu a písania na stroji. Škola bola populárna pre dcéry remeselníkov a menších živnostníkov, pretože absolventky boli schopné si otvoriť vlastnú živnosť.¹⁹⁶

Novú predstavu o vzdelávaní žien priniesol v osemdesiatych rokoch autor odborných príručiek František Kodým. Vo svojich prácach kritizuje zabehnuté poriadky a stereotypy, v ktorých sa považujú peniaze vynaložené na dievčenské vzdelanie za zbytočné a sám sa zasadzuje o samostatnosť, nezávislosť a rovnocenné vzdelávanie chlapcov a dievčat.¹⁹⁷ Lenže v danej dobe sa jeho myšlienky zdajú v prostredí monarchie neuskutočniteľné.

Tejto snahe neprospieva ani platnosť ministerského nariadenia z roku 1878, ktorým sa striktne zakazuje prijímanie žien na univerzitu.¹⁹⁸ Ženám, ktoré po takomto vzdelaní túžia nezostáva nič iné, ako študovať v zahraničí, väčšinou vo Švajčiarsku.

Práve v tomto období sa snahou Elišky Krásnohorskej a jej Spolku pre ženské štúdium Minerva podarilo po namáhavej práci a zložitých bojoch založiť v roku 1890 v Prahe prvé dievčenské gymnázium v strednej Európe s názvom Minerva. Bol to veľký pokrok a v

¹⁹⁵ Veľkou aktivistkou v boji za zrušenie učiteľského celibátu bola na začiatku 20. storočia Zdenka Wiedermannová- Motyčková. V roku 1905 viedla protestnú petíciu, ktorá sa dostala až k poslancom moravského snemu.

¹⁹⁶ BAHENSKÁ, M.: *Iluze spásy*, s. 157-158.

¹⁹⁷ Tamtiež, s. 137-138.

¹⁹⁸ Tamtiež, s. 132.

budúcnosti sa toto gymnázium stalo dôležité pre rozvoj ženského vzdelávania, pretože vďaka nemu sa ženy mohli aspoň teoreticky začať pripravovať na štúdium na vysokých školách.¹⁹⁹

Dňa 23. marca 1897 vyšiel ministerský výnos, podľa ktorého sa dievčatá po predchádzajúcom dvojročnom štúdiu mohli prvýkrát zapísať na Filozofickú fakultu Karlovej univerzity v Prahe v riadnom, alebo mimoriadnom štúdiu. Prvá úspešná absolventka vysokej školy, ktorá získala titul PhDr. sa stala Marie Zdenka Baborová v roku 1901 v odbore zoológia. Od roku 1896 si začali ženy podávať prihlášky na nemeckú a českú lekársku fakultu v Prahe. Až do roku 1900 ich žiadosti ministerstvo vytrvalo zamietalo. Zmena nastala 3. septembra 1900, keď bolo ministerským výnosom povolené lekárske a lekárnické štúdium pre ženy. Prvou Češkou, ktorá dosiahla titul MUDr. sa v roku 1902 stala Anna Honzáková.

Podobné kroky pozitívne prispievali v snahe o modernizáciu a zlepšenie školstva v rámci Habsburskej monarchie (resp. v oblasti Predlitavska). Záujem o ženskú emancipáciu sa prejavoval aj v úsilí jednotlivcov, ktorý z rôznych dôvodov chceli podporiť ženské emancipačné hnutie, a pomocou svojich schopností tak prispieť k rozvoju ženského vzdelávania. Tento záujem nachádzame aj u Františka Ševčíka. Môžeme ho prezentovať na príklade jeho angažovania sa v otázke ženského matematického vzdelávania v období od 60. rokov 19. storočia v prostredí hlavného mesta Habsburskej monarchie.

4.2. Činnosť a aktivita Františka Ševčíka v oblasti podpory ženského matematického vzdelávania

Pedagogické aktivity a záujem Františka Ševčíka o ženské vzdelávanie začíname sledovať koncom 60. rokov 19. storočia. Z archívnych dokumentov nie je presne známe, čo podnietilo jeho záujem o matematické vzdelávanie žien. Záujem Františka Ševčíka o ženské vzdelávanie, prejavené v 70. rokoch 19. storočia, sa zhodoval s obdobím rastúceho všeobecného záujmu o túto tematiku v spoločnosti. Isté je, že od 70. rokov sa jeho meno začína objavovať v záznamoch pedagogických inštitúcií a spolkov, ktoré sa zameriavajú na výchovu a vzdelávanie žien.²⁰⁰

¹⁹⁹ Viac k založeniu a fungovaniu prvého dievčenského gymnázia Minerva v Prahe nájdeme napríklad v: NEUDORFLOVÁ, M.: *České ženy v 19. století*, s. 116-142.; ďalej BÁHENSKÁ, M.: *Počátky emancipace žen v Čechách*, s. 130-134.

²⁰⁰ V písomnej pozostalosti Františka Ševčíka sa nachádzajú doklady o jeho pôsobení na týchto viedenských pedagogicko-vzdelávacích inštitúciách zameraných na vzdelávanie žien: Mädchenpensionat in Wien-Rossau, Mädchen-Fortbildungsschule in Wien a Wiener-Frauen-Erwerbe-Verein; VMO, inv. č. 46, 49, 74, 214, 239-245,

V období začínajúcich 70. rokov môžeme sledovať podporu a aktivitu Františka Ševčíka v spolkoch a organizáciách pôsobiacich najmä vo Viedni a jej priľahlom okolí. Preferencia hlavného mesta monarchie je pochopiteľná vzhľadom na jeho súkromné, a tiež profesijné pôsobenie v tomto meste.

Druhou oblasťou záujmu a podpory ďalších vzdelávacích inštitúcií v rámci širšej oblasti monarchie, na ktorú sa František Ševčík zameriava vo väčšine prípadov, najmä na Moravu, ktorá zastáva počas celého jeho života významné miesto v jeho podpornej činnosti. Už z predchádzajúcej kapitoly vieme, že František Ševčík bol silne nábožensky založený. Svoje náboženské, sociálne a morálne cítenie dokázal spojiť s podporou vlasteneckých a národných snáh českého národa, resp. slovanstva. Pri tejto podpore mu nezáležalo na pohlaví osoby, ktorá potrebovala pomoc ale zaujímal sa o jej národnosť. Pri finančnej alebo hmotnej podpore v rámci jednorazových podpôr, resp. pri pomoci konkrétnym osobám, sa František Ševčík usiloval dbať na podporu slovanských obyvateľov monarchie,²⁰¹ a predovšetkým svojej rodnej Moravy, ktorá zostávala vždy v popredí jeho záujmu.

Z podobne národných dôvodov podporoval aj české ženské spolky. V mnohých prípadoch sa na Františka Ševčíka obracali samotné predstaviteľky spolkov a organizácií. Žiadali o podporu vo forme finančného príspevku. V prípade českých spolkov pôsobiacich vo Viedni išlo v prvom rade o pomoc pri prenikaní do viedenskej spoločnosti, s čím im mohol pomôcť vďaka jeho početným známostiam vo viedenských kruhoch či prípadným doporučením. V tomto smere išlo najmä o spolky „Libuše“ a „Spolek dám ve Vídni“. Túto angažovanosť nám dokazuje aj list z roku 1877 od výboru spolku Libuše, v ktorom sa píše „(...) aby se ve Vídni něco pro „Libuši“ učinilo, usnesl se výbor ve schůzi své den 13 odbývané, obrátit k Vám velectěný Pane o radu, jak to provést. Vy, kterýž ráčíte mít mezi tamními Čechy tak rozšířených známostí a vlivu, budete moci pro „Libuši“ nejvíce působiti.“²⁰² Z národnostných dôvodov odoberal František Ševčík aj české ženské noviny a časopisy, ako boli napríklad „Ženské listy“, ktoré si celoročne predplácal od roku 1873.²⁰³

294, 311, 312, 323.; ďalej TUW, *Personalakt Franz B. Sevcik (1824–1896) Privatdozent, Dienst-Tabellen*, Curriculum Vitae, Jänner 1888.

²⁰¹ Príkladom môže byť pomoc Žofii Ochotníckej z Ružomberka v roku 1876. Z prijatej korešpondencie od Žofie Ochotníckej, rodenej Hřčkovéj je zrejmé, že daná pani bola jednou z podporovaných osôb Františka Ševčíka (ktorú spoznal pri jeho ceste po Slovensku) a ktorej niekoľkokrát poslal knihy a iné vzdelávacie potreby pre ňu a jej deti. VMO, inv. č. 77-83, 123.

²⁰² VMO, inv. č. 83, 174, 177.

²⁰³ Tamtiež, inv. č. 83.

V postoji Františka Ševčíka k otázke ženskej emancipácie, resp. v otázke podpory ženských aktivít v spoločnosti a vzdelávania, nachádzame veľmi zaujímavý rozdiel. Podľa zachovaných písomností môžeme rozdeliť záujem Františka Ševčíka o ženskú emancipáciu na dve časti – vzdelávaciú a národnú.

Národné presvedčenie Františka Ševčíka bolo mimoriadne silné už od 40. rokov, keď sa v tomto procese začal aktívne angažovať. Od 70. rokov však zaznamenávame, že svoju národnú podporu rozšíril aj o angažovanosť v ženských spolkoch, ktoré boli národne české, a v tomto duchu sa snažili pôsobiť na svoje členky a ich rodiny. Spolky ako „Libuše“ si na jednej strane vytýčili za svoj cieľ *„vydávati jazykem českým knihy ušlechtilého obsahu pro rodinný kruh, a činiti v národe našem přítrž vydávaní a rozšiřovaní knih obsahu závadného, kteréž z pokoutních pramenů cizinských k nám se přenášejí“*²⁰⁴, a zároveň vzdelávať české ženské obyvateľstvo. S týmto spolkovým zámerom František Ševčík nemohol nesúhlasiť, vzhľadom na jeho národné, morálne a pedagogické založenie.

V tomto prípade môžeme povedať, že František Ševčík nebol podporovateľ ženskej otázky z presvedčenia o potrebe ženskej emancipácie a zmene postavenia ženy v spoločnosti. V tomto rastúcom trende, a tiež vďaka týmto spolkom, videl v rámci ich aktivity možnosť, ako národne pôsobiť na širšiu vrstvu verejnosti, do ktorej spadala aj ženská časť populácie, ktorá mala nemalý vplyv na tú najmladšiu generáciu českého národa.

Na druhej strane jeho podpora ženského vzdelávania vychádzala už z vlastného presvedčenia, ktoré nadobudol v 70. rokoch počas vyučovania matematiky ženským poslucháčkam v školách vo Viedni. S ohľadom na túto skúsenosť sa rozhodol podporovať ženy pri ich záujme a úsilí zvýšiť si svoje vzdelanie. V prípade Františka Ševčíka išlo vzhľadom na oblasť jeho záujmu, o ich matematické vzdelanie a záujem v tejto oblasti. Pri podpore ženského matematického vzdelávania už nerozlišoval národnosť svojich žiačok. Jeho vyučovacím procesom prešli ženy z rôznych spoločenských vrstiev, častí monarchie.

Vyučovanie vo vzdelávacích inštitúciách pre ženy nezačal František Ševčík čisto z vlastnej iniciatívy. Z osobného spisu uloženého v archíve Technickej univerzity vo Viedni²⁰⁵ sa dozvedáme, že jeho prvé pôsobenie v ženskom pedagogickom zariadení sa začalo v školskom roku 1869/1870, a to na žiadosť Dr. Schr[e]auba, člena Priemyselnej školskej

²⁰⁴ Tamtiež, inv. č. 342.

²⁰⁵ TUW, *Personalakt Franz B. Sevcik (1824–1896) Privatdozent, Dienst-Tabellen*, fol. 11.

komisie²⁰⁶ vo Viedni a pána dvorného rady Rytiera von Arnetha. Počas tohto školského roka začal pôsobiť ako učiteľ počítania, účtovníctva, náuky o zmenkách a obchodnej korešpondencie²⁰⁷ na Priemyselnej pokračovacej škole pre dospievajúce dievčatá.²⁰⁸

Pedagogické pôsobenie Františka Ševčíka v tejto vzdelávacej inštitúcii trvalo tri roky. Počas nich bol všeobecne uznávaný jeho spôsob výučby a ním zvolené postupy pri tvorbe osnov. Spokojnosť s jeho výučbou matematických odvetví je preukázateľná pri ďalších krokoch Priemyselnej školskej komisie. Práve táto školská komisia dosadila do čela novo vzniknutej inštitúcie pre vzdelávanie žien s názvom „*Prvá dievčenská pokračovacia škola*“²⁰⁹ prof. Františka Ševčíka a to priamo do pozície riaditeľa.²¹⁰

O slávnostnom otvorení tejto novej školy informovali celkom podrobne viedenskú verejnosť noviny Wiener Zeitung. Na otvorení školy sa mali zúčastniť okrem žiačok aj dôležití pozvaní hostia. Medzi týmito hosťami nájdeme ministra vyučovania a ministra obchodu, starostu Viedne, členov Priemyselnej školskej komisie a mnohých ďalších. Jeden z hlavných príhovor predniesol prof. Sueßa, člen Priemyselnej školskej komisie. Oslovil v ňom najskôr ženské poslucháčky tohto inštitútu, ktorým pogrataloval, že majú možnosť získať odborné vzdelanie, ktoré im pomôže dosiahnuť nezávislý život. Vzdelanie, ktoré v nich v prvom rade prebudí chuť a potrebu kvalitnej prednášky, im miesto nešťastia hlúposti poskytne šťastie ušľachtilého sebavedomia. Reč na tomto slávnostnom otvorení predniesol aj minister Dr. Karl von Stremayr, ktorý sa viac zamerával na riešenie sociálnych problémov v spoločnosti. Vo svojom príhovore uviedol, že sociálna otázka sa síce javí ako pochmúrny bod na obzore ale práve ľudové vzdelávanie je prostriedok, ktorý by mohol v tejto záležitosti poskytnúť uspokojivé riešenie.²¹¹

O osem mesiacov neskôr nachádzame vo viedenských novinách Neue Freie Presse článok o ukončení prvého ročníku tejto novovzniknutej inštitúcie. V článku sa môžeme zoznámiť so záverečnou rečou riaditeľa Františka Ševčíka, ktorú predniesol pri príležitosti ukončenia školského roka pred zhromaždenými dámami. V tomto príhovore riaditeľ zdôraznil, že študentky nielen splnili na nich kladené požiadavky ale ďaleko prekročili

²⁰⁶ Oficiálny názov komisie: *Gewerbe schul-Commission*.

²⁰⁷ Názov ale hlavne obsah daných predmetov nemusí byť totožný s dnešnou predstavou školských osnov obchodných škôl.

²⁰⁸ Oficiálny názov inštitúcie: *Gewerbliche Fortbildungsschule für erwachsene Mädchen*.

²⁰⁹ Oficiálny názov inštitúcie: *Erste Mädchen-Fortbildungsschule in Wien*.

²¹⁰ TUW, *Personalakt Franz B. Sevcik (1824–1896) Privatdozent, Dienst-Tabellen*, fol. 11.

²¹¹ *Kleine Chronik*. Wiener Abendpost. Beilage zur Wiener Zeitung, č. 243, 21.10.1872, s. 2.

prechovávané očakávania, pretože počas ôsmich mesiacov boli dosiahnuté skutočne prekvapujúce úspechy.²¹²

Školu sa jej zriaďovatelia ako aj učiteľský zbor snažili počas jej trvania všemožne propagovať. Jedna z výborných príležitostí nastala v roku 1877, keď škola oslavovala svoj piaty rok. V rámci osláv piateho výročia fungovania Prvej dievčenskej pokračovacej školy sa v priestoroch školy uskutočnil „Deň otvorených dverí“. Pri tejto príležitosti sa škola usilovala reprezentatívnym a dôstojným prevedením ukázať verejnosti výňatky, poznámky, písomné práce či výkresy svojich študentiek zo všetkých vyučovaných predmetov, a tým ukázať ich pokroky a úspechy. Riaditeľ Ševčík opäť predniesol reč, v ktorej nechválil len študijné výsledky a usilovnosť svojich zverených ale v príhovore vyzdvihol aj ich vzorné správanie, ktorým sa úspešne prezentovali aj na verejnosti.²¹³

O tom, že František Ševčík, ako riaditeľ a učiteľ na Dievčenskej pokračovacej škole vo Viedni nezostal zabudnutý ani po ukončení svojej aktívnej pedagogickej činnosti svedčia mnohé prejavy a blahoželanía v rôznych podobách (listy, diplomy a hmotné dary) od učiteľov a žiačok tejto inštitúcie. Ako príklad môžeme uviesť blahoželanie k 30. výročiu učiteľskej služby Františka Ševčíka, ktorú oslávil v roku 1885. Ďalej môžeme spomenúť písomné poďakovanie od žiačok Dievčenskej pokračovacej školy vo Viedni pri jeho odchode do dôchodku z roku 1887.²¹⁴

Je pravdepodobné, že sa pozitívna prestíž a meno Františka Ševčíka rýchlo rozšírila medzi dievčenskými vzdelávacími inštitúciami vo Viedni. Nasvedčoval by tomu fakt, že bol viacerými vzdelávacími inštitúciami požiadaný o pomoc a výučbu matematiky. Už v školskom roku 1870/1871 sa objavuje ako profesor matematiky na Vyššej vzdelávacej škole Viedenského ženského (získavacieho) spolku²¹⁵ vo Viedni.²¹⁶ V tejto vzdelávacej inštitúcii sa

²¹² *Kleine Chronik*. Neue Freie Presse. Morgenblatt, č. 3194, 15.7.1873, s. 5.

²¹³ *Lokalbericht*. Neue Freie Presse. Morgenblatt, č. 4630, 17.7.1877, s. 5.

²¹⁴ VMO, inv. č. 239-245.

²¹⁵ Oficiálny názov inštitúcie: *Höheren Bildungsschule des Wiener-Frauen-Erwerb-Verein*.

Vyššia vzdelávacia škola pre dievčatá sa stala predchodcom Dievčenského gymnázia na ulici Rahlgasse v 6. viedenskom obvode. Vyššia vzdelávacia škola pre dievčatá ponúkala kvalitné vzdelanie pre dcéry z buržoázných rodín, ktoré mali do budúcnosti vo väčšine prípadov záujem o profesiu učiteľky. V prvých desiatich rokoch fungovania školy sa študijné osnovy školy zameriavali predovšetkým na matematicko-prírodovedné vzdelanie. MIKOLETZKY J.: „*Dem Zuge der Zeit entsprechend ...*“, s. 26.

²¹⁶ TUW, *Personalakt Franz B. Sevcik (1824–1896) Privatdozent, Dienst-Tabellen, Curriculum Vitae*, Jänner 1888.

zameriaval na vyučovanie matematiky, aritmetiky, technického kreslenia, algebry a geometrie.²¹⁷

Geometria vo všeobecnosti začala v školských osnovách získavať čoraz významnejšie miesto už od 50. rokov 19. storočia. Túto zmenu zaznamenali predovšetkým technické stredné a vysoké školy. Práve tieto inštitúcie museli flexibilne reagovať na zmeny a potreby spoločnosti v rýchlo sa rozvíjajúcej priemyselnej revolúcii a zvyšujúcej sa potrebe technicky vyučených a vzdelaných ľudí. Týmto celkovo rýchlym rozvojom technických odborov sa nepriamo podporoval rozvoj matematiky a geometrie. Z uvedeného vyplýva potreba zvyšovania stavu – počtu vzdelávateľov zaoberajúcich sa matematiku a jej odvetviami na technických stredných a vysokých školách.²¹⁸

František Ševčík aktívne učiteľsky pôsobil ako profesor vo Viedenskom ženskom (získavacom) spolku²¹⁹ celých osem rokov. Podľa poznámok v jeho personálnom pracovnom výkaze zaznamenal viaceré nešpecifikované úspechy vo vzdelávaní dievčat v tomto „vedecko-technickom“ štúdiu.²²⁰

Úspechy a všeobecná spokojnosť s pedagogickým pôsobením v školských inštitúciách zameraných na vzdelávanie žien a dievčat zo strany odbornej verejnosti neunikli ani samotnému Františkovi Ševčíkovi. Je pravda, že prvotný záujem a angažovanosť v oblasti vzdelávania žien nevychádzal z jeho čistého záujmu a presvedčenia. Až postupom 70. rokov 19. storočia sa jeho postoje a názory na vzdelávanie žien začali kryštalizovať a uštalovať. Prejavilo sa to na jeho ďalších pedagogických aktivitách v oblasti matematického vzdelávania žien, ktoré od polovice 70. rokov vychádzali už z jeho vlastného záujmu o angažovanosť v tomto špecializovanom školskom odvetví.

Jednou z hlavných otázok, ktoré sa nám ukazujú pri sledovaní zmeny v postoji Františka Ševčíka v rámci ženského vzdelávania je, prečo sa vo svojom matematickom pôsobení zameril na rozvoj ženského matematického vzdelávania? Čo ho k tomu viedlo, resp. ovplyvnilo? Na tieto otázky nemáme jasnú odpoveď. V tomto bode môžeme len predpokladať, čo ho k takémuto kroku viesť mohlo. Čo mohlo podnietiť jeho novoobjavený záujem o ženské vzdelávanie.

²¹⁷ VMO, inv. č. 74.

²¹⁸ NOVÝ, Luboš a kol.: *Dějiny exaktních věd v českých zemích do konce 19. století*. Praha 1961, s. 226.

²¹⁹ Oficiálny názov inštitúcie: *Wiener-Frauen-Erwerb-Verein*.

²²⁰ TUW, *Personalakt Franz B. Sevcik (1824–1896) Privatdozent, Dienst-Tabellen, Curicullum Vitae*, Jänner 1888.

Je možné, že postupne nastolený, a v hlavných rysoch ukázaný trend vývoja a rozvoja ženských organizácií a spolkov v Predlitavsku v spomínaných 60. až 70. rokoch 19. storočia²²¹ dopomohol k utvoreniu vlastného záujmu Františka Ševčíka o danú problematiku, a tak prispel k vzniku jeho presvedčenia. Toto smerovanie sa muselo prejaviť pri jeho pedagogickej práci v rámci výučby matematických predmetov v ženských inštitúciách.

Je rovnako možné, že záujem Františka Ševčíka o ženské vzdelávanie sa výrazne zvýšil po pozitívnych skúsenostiach a kladných odozvách počas jeho ranného pôsobenia vo vyššie zmienených ženských vzdelávacích inštitúciách a spolkoch.

Podľa dostupných písomných materiálov môžeme povedať, že František Ševčík postupne zahájil vlastný výskum zameraný na problematiku a možnosti ženského vzdelávania. V jeho písomnej pozostalosti nachádzame dokumenty s výpiskami o spôsoboch vzdelávania dievčat v Rusku. V tomto spise s presným názvom „*Dievčenské gymnázia v Rusku. Študentky v Rusku*“²²² je jasné, že svoj najväčší záujem zameral na spôsob a metódy vzdelávania dievčat na ruských gymnáziách. Záujem Františka Ševčíka v tomto prípade smeroval na celkové fungovanie takýchto gymnázií. V tomto spise nájdeme informácie o učiteľskom zbore a ich platoch, o rozdelení tried a o vyučovacích predmetoch. Okrem vnútornej organizácie školy si všímal aj vonkajšiu podobu gymnázií a zaznamenával ich vzhľad a umiestnenie. Tieto záznamy sú datované práve do polovice 70. rokov 19. storočia (roky 1875 a 1876), teda v čase jeho začínajúceho sa osobného záujmu o danú problematiku.²²³

Ďalší zaujímavý dôkaz o jeho novoobjavenom, alebo skôr rastúcom záujme, o vzdelávanie žien v rôznych krajinách sveta, nájdeme opäť v jeho osobnej pozostalosti. Veľmi zaujímavá je knižka s názvom „*Učené ženy v rôznych štátoch sveta*“, vytvorená a dopĺňaná v rokoch 1874 až 1879.²²⁴ V diele, ako už samotný názov rukopisu ukazuje, sa zaoberá

²²¹ Pred týmto obdobím sa v osobných záznamoch Františka Ševčíka nenachádza žiadny doklad o možnom záujme o problematiku ženského vzdelávania ani doklady o angažovanosti alebo podpore ženských spolkov a vzdelávacích inštitúcií. Pred rokom 1869 sa sústreďoval čisto na matematické vzdelávanie v chlapčenských stredných školách vo Viedni a jej okolí.

²²² Pôvodný názov knihy: *Mädchen-Gymnasien in Russland. Die Studentinnen in Russland.*

²²³ VMO, inv. č. 297.

²²⁴ Tamtiež, inv. č. 293.

a popisuje niektoré podľa neho vzdelané a inteligentné ženy.²²⁵ Poukazuje a zaujíma sa o ženy, ktoré sa aktívne angažujú v rôznych vedeckých a filozofických odvetviach naprieč storočiami a krajinami sveta.

Podľa uvedených údajov je pravdepodobné, že už najmenej od roku 1873 sa František Ševčík pohrával s myšlienkou vytvorenia a vedenia vlastnej vzdelávacej inštitúcie, ktorá by sa zameriavala na ženské prostredie s výrazne matematickou študijnou osnovou. So svojimi plánmi a návrhmi v tejto oblasti sa podľa všetkého obrátil na svojho dlhoročného učiteľa a kolegu, v danej dobe významného matematika, Jozefa Maximiliána Petzvala,²²⁶ ktorý ho v jeho úmysle podporil. V rámci zachovanej súkromnej korešpondencie je zaujímavé, že jediný človek, ktorého František Ševčík o svojich plánoch v tejto oblasti informoval, bol práve Jozef Maximilián Petzval. Kontakt s inými ľuďmi, profesormi, priateľmi alebo známymi v jeho korešpondencii nenachádzame. Okrem toho vieme, že ani prof. Petzval nebol osoba, ktorá by myšlienku vytvorenia matematického vyučovania pre ženy Františkovi Ševčíkovi navrhla.²²⁷ On jeho úmysel a myšlienku len podporil. A aj vďaka jeho podpore sa Františkovi Ševčíkovi podarilo založiť v roku 1874 „*Prvé matematické dámske kolégium vo Viedni*“.²²⁸

Predtým, ako sa uskutočnila prvá hodina matematiky nového Matematického dámskeho kolégia, musel František Ševčík nájsť priestory vhodné pre konanie matematických prednášok pre dámy. V tejto záležitosti sa obrátil na svoju domovskú Technickú univerzitu vo Viedni. Žiadosť profesora Ševčíka o možnosť využívať prednáškovú sálu č. 1 Technickej univerzity k matematickým prednáškam pre dámy, ktoré sa mali konať každú nedeľu popoludní v mesiacoch december až marec daného školského roka, sa prejednávala v profesorskom kolégiu Technickej univerzity dňa 10. novembra 1874.

²²⁵ V poznámkach sa zaujíma napr. o *Marie-Sophie Germain* (1776–1831), ktorá bola francúzska matematicka, fyzička a filozofka.; *Mary Fairfax Somerville* (1780–1872) bola britská vedkyňa (študovala matematiku, geometriu, geografiu, algebru a astronómiu) a spisovateľka.; *Ann Preston* (1813–1872) bola americká fyzička, ženská aktivistka a učiteľka. Bola prvá ženská dekanka na medicínskej škole *Woman's Medical College of Pennsylvania*.

²²⁶ A. Durstmüller: *Petzval Josef Maximilian*. In: *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950*. (ďalej len ÖBL) Band 8, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 1983, s. 17-18.; http://www.biographien.ac.at/oeb1_8/17.pdf; http://www.biographien.ac.at/oeb1_8/18.pdf [cit. 18. Január 2018, 15:50].

²²⁷ TUW, *Personalakt Franz B. Sevcik (1824–1896) Privatdozent, Dienst-Tabellen, Curicullum Vitae*, Jänner 1888.

²²⁸ Oficiálny názov inštitúcie: *Erstes Mathematisches Damen-Collegium*.

Z predmetného rokovania sa v archíve Technickej univerzity zachoval pojednávaci protokol.²²⁹ Členovia profesorského kolégia sa po krátkej úvodnej debate o podanom návrhu (v rámci prebiehajúcej diskusie prehovoril aj prof. Josef Kolbe,²³⁰ ktorý bol pripravený prijať predložený návrh a vo svojej reči zdôraznil, že aj v minulosti prebehli podobné matematické prednášky pre dámy pod vedením profesorov Karla Hesslera a Moritza Schröttera) pustili do hlasovania o zamietnutí alebo prijatí predloženej žiadosti. Hlasovanie prebehlo takmer v úplnej zhode všetkých zúčastnených.²³¹ Kolégium sa následne jednomyseľne dohodlo na kladnej odpovedi, a teda na poskytnutí požadovaných priestorov na konanie prednášok z oblasti matematiky aj pre ženské poslucháčky.²³²

Prvá prednáška pre členky Matematického dámskeho kolégia vo Viedni sa uskutočnila dňa 5. decembra 1874 v prednáškovvej sále č. 1 Technickej vysokej školy. Z písomných záznamov vyplýva, že prof. Ševčík si z vlastných finančných zdrojov pripravoval tlačené pozvánky a programy²³³ na propagáciu matematického kolégia vo viedenskej spoločnosti.

V jednom z prvých vytlačených programov k uskutočneniu prednášok matematického kolégia z prelomu rokov 1874/1875 môžeme objaviť dôvody a vlastné názory Františka Ševčíka k jeho odhodlaniu vytvoriť tento matematický projekt. Program obsahuje nasledujúce vety, v ktorých uvádza, že „*vyučovaním matematiky majú slečny a ženy dostať príležitosť praktizovať a rozvíjať svoje myslenie a úsudok, a môcť s úspechom počúvať aj iné matematické prednášky najmä o fyzike, astronómii, mechanike a iných.*“ Text programu vysvetľuje dôvody doterajšieho malého záujmu o vzdelávanie žien v tejto oblasti. „*(...) bohužiaľ, z väčšej časti je zachovaná predstava, že ženské pohlavie nemá dostatočnú schopnosť pochopiť túto vedu. Avšak každý prednášateľ/učiteľ, podľa mnohoročných skúseností vo vyučovaní matematiky pre slečny musí danú predstavu rozhodne poprieť.*“

²²⁹ TUW Archiv, *Personalakten, Protokoll von dem Professore-Collegium der k.k. technischen Hochschule in Wien am 10. November 1874. Nr. 1739 ex 1874.*

²³⁰ Florian: *Kolbe, Josef (1825–1897), Mathematiker.* In: ÖBL, Band 4, Wien 1969, s. 75-76.; http://www.biographien.ac.at/oeb1_4/75.pdf; http://www.biographien.ac.at/oeb1_4/76.pdf [cit. 18. január 2018, 17:07].

²³¹ Profesor *Wilhelm Tinter* patril k jedným z mála členov profesorského kolégia, ktorý hlasoval proti žiadosti prof. Ševčíka o poskytnutie priestorov pre konanie matematických kurzov pre ženy. M. Pesditschek: *Tinter von Marienwil, Wilhelm Edler (1839–1912), Astronom und Geodät* In: ÖBL, Band 14, Wien 2004, s. 351-352.; <http://www.biographien.ac.at/oeb1?frames=yes> [cit. 18. január 2018, 18:20].

²³² MIKOLETZKY, J.: „*Dem Zuge der Zeit entsprechend ...*“, s. 26.; ďalej OTTOWITZ, N.: *Der Mathematikunterricht*, s. 343.

²³³ VMO, inv. č. 336.

*A preto sa môže javiť pre niektoré po duchovnom zdokonalení snažiacich sa dám ako vítaná príležitosť doplniť si samé v tomto predmete chýbajúce vzdelanie (...) v krátkom čase.*²³⁴

Prednášky na matematickom dámskom kolégiu František Ševčík organizoval pravidelne niekoľko rokov po sebe s neutíchajúcim záujmom zo strany vzdelania chtivých dám. Tento očividný záujem neušiel ani viedenskej verejnosti. Vo viacerých viedenských periodikách nachádzame v priebehu 70. rokov pozitívne ohlasy na aktivitu Františka Ševčíka a jeho matematického kolégia.

Napríklad začiatkom roka 1875 nachádzame malý odstavec v novinách Das Vaterland, ktorý komentuje hlavne obľúbenosť a početnosť žiačok tohto kolégia. *„Prvé matematické dámske kolégium vo Viedni, pozostávajúce z dvoch paralelných oddielov, vzdeláva okolo 200 dám. Táto frekvencia môže byť čiastočne pripísaná okolnosti, že manželky a dcéry viacerých profesorov univerzít, gymnázií a reálnych škôl, predovšetkým ale Technickej vysokej školy, im idú povzbudivým príkladom.*“²³⁵ Ďalšie pozitívne ohlasy nachádzame aj začiatkom decembra 1877, keď vyšiel v časopise Neues Wiener Tagblatt zaujímavý článok pri príležitosti otvorenia ďalšieho ročníka Matematického kolégia pre dámy. *„Galantná fráza „Mulier taceat“ (žena mlčí) v dnešných dňoch emancipácie žien už dávno stratila všetok faktický význam. (...) Všade nám (ženy) dávajú dôkaz, že skončili časy, ktoré ich chceli odsúdiť k nečinnosti. (...) Postupne si pravdepodobne budeme zvykať, na pre nás zatiaľ zvláštne výrazy a vzdelanie, v ktorých budú ženy odpočítavať a vyhodnocovať. Táto úvaha by viedla k myšlienke inaugurácie ženského sveta do tajomstiev matematiky, ktoré sa im zdali uzatvorené siedmimi pečaťami. Docent Technickej vysokej školy a profesor František Ševčík dnes obnovil svoj program, ktorý sa týka výučby matematiky výlučne k úžitku a prospechu krásneho pohlavia. Profesor zdôraznil, že názor, že dámy nemajú na matematiku požadované vlohy je nesprávny. Mnoho rokov skúseností s vyučovaním žien v tejto vede ho o tom presvedčilo.*“²³⁶ Podobne kladné odozvy nájdeme na stránkach viedenských novín aj v ďalších rokoch.

V období fungovania Matematického dámskeho kolégia v školských rokoch 1874/1875 až 1880/1881 prešlo týmito vzdelávacími kurzami cca 600 až 700 študentiek. Vďaka podrobným záznamom, ktoré si František Ševčík viedol sa dozvedáme, z akých spoločenských vrstiev jeho žiačky pochádzali. Tieto záznamy o študentkách matematického kolégia, vytvorené v čase zápisov do kurzu, obsahujú základné informácie: meno žiačky, povolanie jej otca, miesto narodenia a krajinu, jej adresu a prípadnú špecifickú poznámku. Na

²³⁴ Tamtiež.

²³⁵ *Tages Nachrichten*. Das Vaterland, roč. XVI, č. 9, 9.1.1875, s. 3.

²³⁶ *Wiener Tagesbericht*. Neues Wiener Tagblatt, č. 840, 12. 12. 1877, s. 8.

druhej strane zápisu je možné nájsť základné informácie o úspešných alebo neúspešných výsledkoch z výučby matematiky z matematického kolégia. Keďže tieto záznamy boli usporiadané podľa školských rokov, vieme, že mnohé dámy navštevovali kurz pravidelne, niekoľko rokov po sebe, čím sa potvrdzuje, že matematické kolégium fungovalo aj ako pokračovací matematický kurz.

Medzi týmito študentkami by sme našli dámy z rôznych spoločenských vrstiev od šľachtických, napr. barónka Emma Seiller²³⁷, cez dcéry profesorov či obchodníkov, napr. slečna Marie Fischer, dcéra fabrikanta; slečna Camilla Wertheim, dcéra doktora; slečna Hermine Handl, dcéra obchodníka; slečna Antonia Hettinger, dcéra vojenského úradníka; slečna Gusti Fellner, dcéra architekta alebo manželky univerzitných profesorov ako pani Fanni Heger.

František Ševčík do tohto vzdelávacieho procesu zaangažoval aj svoju mladú manželku Františku Ševčíkovú, rod. Schenkovú. Františka Ševčíková na základe manželovej podpory navštevovala tieto matematické kurzy v rokoch 1878 až 1880. Svedčia o tom jej školské zošity s vypracovanými domácimi úlohami, záznamy prednášok z matematických kurzov uskutočnených v daných rokoch a iné písomnosti. Veľmi zaujímavý záznam sa nachádza pri zápise Františky Ševčíkovej do matematického kurzu zo dňa 25. októbra 1879, ku ktorému je pripojená špecifická poznámka, v ktorej je poznamenané, že manželka prof. Ševčíka si neželá byť skúšaná, no chce vypracovávať matematické úlohy.²³⁸ V rámci daných záznamov je to ojedinelá poznámka tohto znenia a druhu. Vzhľadom na tento fakt sa ponúka myšlienka, že táto poznámka môže súvisieť s úzkym vzťahom k prof. Ševčíkovi, ale podrobnejšie vysvetlenie nám nie je k dispozícii.²³⁹

²³⁷ VMO, inv. č. 228.

²³⁸ VMO, inv. č. 320, s. 58.

²³⁹ Tamtiež, inv. č. 1823-1835.

Záver

V predkladanej diplomovej práci sme si za hlavnú postavu nášho skúmania vybrali osobnosť zabudnutého matematika a vlastenca Františka Ševčíka. V prvom rade sme sa usilovali priniesť ucelené a rozšírené informácie, ktoré by odkryli meno zabudnutého moravského rodáka. Zároveň sa práca usilovala priblížiť, na základe jeho aktivít v oblasti pedagogiky, určitý spoločenský vývoj v oblasti vzdelávania v 19. storočí.

Práve z tohto dôvodu je ústrednou témou práce pedagogická činnosť Františka Ševčíka, ktorý vlastnými schopnosťami a vytrvalosťou dosiahol značný úspech a verejné ocenenie za svoju činnosť ako učiteľ matematiky a prírodných vied na mnohých stredných školách, a zároveň ako rozširovateľ matematického vzdelania medzi ženskými poslucháčkami jeho prednášok.

V práci sme so záujmom sledovali pedagogické aktivity Františka Ševčíka od jeho prvých študijných skúseností v 30. rokoch 19. storočia na obecnej škole v Jedovniciach, až po jeho vlastný učiteľský prínos v 50. až 90. rokoch 19. storočia. Tejto problematike sa venuje druhá diplomovej práce. V oboch kapitolách sa usilujeme dodržiavať chronologickú postupnosť študovanej témy, a tým zaistiť jej celkovú prehľadnosť a zrozumiteľnosť.

Ďalším, výrazne pozitívnym, bodom v aktivitách Františka Ševčíka bolo úsilie o rozšírenie matematického vzdelania medzi ženskými poslucháčmi jeho prednášok, pre ktoré zriadil špeciálne prednáškové kolégium. Pohľad na rozvoj ženského vzdelávania v hlavnom meste Habsburskej monarchie sme preukázali na príklade matematického vzdelávania, ktoré od konca 60. rokov praktizoval František Ševčík ako svoju vedľajšiu záujmovú činnosť v štvrtej kapitole tejto práce.

Aby sme získali potrebné informácie o pedagogických aktivitách a postojoch Františka Ševčíka, rozhodli sme sa v práci priblížiť a rozšíriť informácie o jeho súkromnom živote. Vďaka tomu vieme, že detstvo a životné podmienky Františka Ševčíka, významne ovplyvnili jeho štart pri vzdelávaní a nasledovnom štúdiu. Na základe zistení, ohľadom osoby Františka Ševčíka, sme mohli získať ucelený obraz o jeho charaktere, cieľavedomosti, snahách a odhodlanosti. Tak ako bol prísny na seba, bol prísny aj na svoje okolie. Tu sa nám ukazuje jeho osobnosť, vďaka ktorej sme mohli uvidieť a pochopiť prelínanie jeho prísneho prístupu k niektorým osobám s nesmiernou ľudskosťou, pochopením a podporou vzdelávania chtivých osôb.

Vyhľadáním nových informácií sme dokázali získať ucelený obraz jeho školskej a pedagogickej činnosti v chronologickej postupnosti od 30. rokov 19. storočia. Zistili sme,

akým spôsobom dosiahol vzdelanie, po ktorom túžil. Preukázali sme súvislosti, vďaka ktorým získal svoje prvé pedagogické miesto zastupujúceho učiteľa matematiky, a tiež asistenta na Polytechnickom inštitúte vo Viedni. Vďaka vyhľadaniu nových archívnych prameňov vo viedenských archívoch sme mohli sledovať postupný profesijný vývoj Františka Ševčíka ako učiteľa, stredoškolského pedagóga a profesora. Práca prináša ucelený prehľad o jeho profesijnom raste, ktorý je doplnený o mnoho nových informácií v tejto oblasti jeho života.

Medzi ďalšie záujmy tejto práce zaraďujeme úsilie o vytvorenie uceleného pohľadu na národnostné cítenie Františka Ševčíka, jeho vývoj a činitele, ktoré ovplyvňovali jeho názory a postoje. Na základe dostupných materiálov sa nám podarilo preukázať obraz človeka, ktorý je konfrontovaný s modernými stránkami a prejavmi stupňujúceho sa nacionalizmu 19. storočia. Snažili sme sa ukázať akým spôsobom František Ševčík vnímal spoločenské dianie ovplyvnené postupným formovaním českého národa. Prácou sme sa snažili nájsť, priblížiť a poukázať na popredné osobnosti vtedajšej doby, ktoré do veľkej miery ovplyvnili názory Františka Ševčíka. Zistili sme, že hlavný záujem František Ševčík prejavoval o český kultúrny program, ktorý vo svojom ponímaní podporoval prostredníctvom šírenia vzdelanosti medzi moravským obyvateľstvom.

Nie na všetky otázky nachádza táto práca odpovede. V niektorých prípadoch je jedným z hlavných problémov pri skúmaní osoby Františka Ševčíka absencia osobných písomností. V skúmaných fondoch sa nachádzali mnohé písomnosti úradnej povahy, poznámky a dokumenty k vlastnej učiteľskej príprave, no žiadne, resp. minimum súkromnej korešpondencie či záznamov súkromného obsahu. Vo fondoch chýbajú denníky, v ktorých by sme mohli nájsť vodítka k dôvodom činnosti Františka Ševčíka. Súkromná korešpondencia je veľmi striedma, obsahuje len pár listov od príbuzných. Dokonca v prípade osobnej korešpondencie medzi manželmi nachádzame len jeden jediný list napísaný Františkom Ševčíkom svojej manželke. Absencia tohto typu prameňa nám znemožňovala nájsť odpovede na otázky, ktoré sa nám ukazovali pri spracovávaní jeho činnosti. V diplomovej práci sa nachádza niekoľko otázok, na ktoré sme nenašli jednoznačnú odpoveď, a tak sme mohli ponúknuť len vlastné domnienky a dohady, ktoré vychádzajú z dlhodobého skúmania osoby Františka Ševčíka.

Vzhľadom na nedostatok súkromnej korešpondencie, by sa hlavný smer ďalšieho skúmania, mal zamerať na vyhľadanie nových dokumentov. Ďalšie skúmanie a hľadanie doteraz neznámej korešpondencie, s rôznymi osobnosťami danej doby, by mohlo priniesť nové informácie. Tieto informácie by sa mohli stať novým zdrojom poznania a prameňom k vyjasneniu otázok, na ktoré sme v tejto práci nedokázali odpovedať. Vďaka prípadnému

dohľadaniu chýbajúcej osobnej korešpondencie, by sme mohli lepšie pochopiť a vysvetliť Ševčíkovo vnímanie zmáhajúceho sa českého národného hnutia v priebehu 19. storočia. Dozvedeli by sme sa viac o jeho reakciách a názoroch na situácie, ktoré hýbali spoločnosťou v Predlitavsku v priebehu jeho života. Mohli by sme doplniť informácie o kontaktoch Františka Ševčíka s osobnosťami českého či moravského života, s ďalšími vlastencami alebo odporcami, čo by nám mohlo vrhnúť nové svetlo na niektoré jeho myšlienky a postoje, ktoré ovplyvňovali jeho konanie.

Ďalšia otázka, ktorá nebola dostatočne zodpovedaná sa týka jeho rozhodnutia matematicky vyučovať ženy. Prečo sa František Ševčík rozhodol venovať matematickému vzdelávaniu žien? Prečo s tým začal práve v 70. rokoch 19. storočia? Odkiaľ sa u neho zrodila myšlienka vybudovať vlastné matematické kolégium určené výhradne pre ženské záujemkyne o matematické vzdelanie?

Opäť nám pri hľadaní odpovedí na tieto otázky chýbali dokumenty osobnej povahy. Chýbali nám listy s osobnosťami či priateľmi, v ktorých by sme nachádzali zmienky o plánoch Františka Ševčíka, z ktorých by sme mohli vyvodiť jeho hlavné dôvody alebo najšť vplyv, ktorý nasmeroval jeho rozhodnutie začať usporadúvať prednášky z matematiky pre ženské poslucháčky. Preto si myslím, že ďalšie skúmanie by sa malo zamerať v prvom rade na dohľadávanie privátnej korešpondencie Františka Ševčíka, ktorá by nám mohla poskytnúť odpovede na hore zmienené problémy.

V závere by som rada vyjadrila presvedčenie, že životný osud Františka Ševčíka stál za podrobnejšie preskúmanie a spísanie. Bez jeho vernej a oddanej manželky, ktorá sa celý svoj život usilovala udržať spomienku na svojho manžela medzi moravskou verejnosťou, by sme sa nikdy s menom Františka Ševčíka nemuseli stretnúť. Preto si myslím, že ďalšou, znovu oživenou osobnosťou v tomto prípade by mohla byť práve Františka Ševčíková. Po manželovej smrti sa stala veľmi známa, aktívna a produktívna členka olomouckej, resp. moravskej spoločnosti. Vo svojej činnosti pokračovala v podporných a dobročinných aktivitách podľa vzoru svojho milovaného manžela, a bola jeho adekvátnou nasledovníčkou.

Zoznam prameňov a literatúry

Archívne pramene

Vlastivědné muzeum v Olomouci, historický archiv:

fond *Archiv rodiny Ševčíků, Olomouc*.

fond VSMO, VSMO 1., *Knihy zápisu o schůzích z let 1894–1902*.

fond VSMO, VSMO 5., *Knihy zápisů o schůzích VSMO z let 1936–1938*.

Technische Universität Wien, Archiv:

Habil Ševčík Franz 809 – 1871.

Personalakt Franz B. Sevcik (1824–1896) Privatdozent, Dienst-Tabellen.

Personalakten, Protokoll von dem Professore-Collegium der k.k. technischen Hochschule in Wien am 10. November 1874. Nr. 1739 ex 1874.

Moravský zemský archiv Brno:

Matrika narodených, Blansko, Jedovnice 1818–1835, sig. 322.

Tlačené pramene

Kurze Anleitung zur Quantitativen chemischen Analise von Dr. Friedrich Hinterberger und Edmund Schreinzer. Arithmetischer Theil von Franz Ševčík. Wien 1860.

Programm der k.k. Technischen Hochschule für das Studienjahr 1875/1876–1887/1888.

Prüfung-Katalog der technischen Abtheilung des k.k. Polytechnischen Instituts im Studienjahr 1843/1844–1847/1848.

SALOMON, Joseph – ŠEVČÍK, Franz B.: *Lehrbuch der Elementar-Mathematik für Ober-Realschulen. Erster Band. Die Elemente der Algebra*. Wien 1874.

ŠEVČÍK, Franz: *Das Dezimalrechnen und deren Anwendung auf die österreichische Währung*. Wien 1858.

ŠEVČÍK, Franz: *Lehrbuch der Arithmetik für den Unterricht an allen Abtheilungen der Wiener Gewerbeschule mit mehr als 800 Übungen und praktischen Beispielen nebst einen Anhang der gebräuchlichsten Masse, Münzen (...) Österreichs und anderen Ländern*. Wien 1861.

Verzeichnis und Classifikation der Schüler des Conservatoriums der Musik in Wien. Schuljahr 1843–1844. Wien 1844.

Vorlesungen am k.k. Polytechnischen Institute im Studienjahre 1844/1845–1847/1848.

Noviny a časopisy

Český časopis historický, roč. XXCVIII, č. 1-2, 1990.

Das Vaterland, roč. XVI, č. 9, 1875.

E-Pedagogium, roč. IX, č. 3, 2010.

Moravská Orlice, roč. XXXIV, č. 18, 1896.

Našinec, roč. XXXII, č. 11, 1896.

Náš domov, roč. VI, sešit 13, 1897.

Neue Freie Presse. Morgenblatt, č. 3194, 1873.

Neue Freie Presse. Morgenblatt, č. 4630, 1877.

Neue Freie Presse, č. 5811, 1880.

Neues Wiener Tagblatt, č. 840, 1877.

Wiener Abendpost. Beilage zur Wiener Zeitung, č. 243, 1872.

Wiener Zeitung, č. 18, 1896.

Zoznam literatúry

BÁHENSKÁ, Marie: *Počátky emancipace žen v Čechách. Dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století.* Praha 2005.

BÁHENSKÁ, Marie: *Iluze spásy. České feministické myšlení 19. a 20. století.* Hradec Králové 2011.

BĚLINA, Pavel – KASE, Jiří – KUČERA, Jan P.: *České země v evropských dějinách. Díl třetí 1756–1918.* Praha 2006.

Die k.k. Technische Hochschule in Wien 1815–1915. Wien 1915.

FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří – MALÍŘ, Jiří: *Člověk na Moravě 19. století.* Brno 2004.

HLAVAČKA, Milan: *České země v 19. století. Proměny společnosti v moderní době II.* Praha 2014.

HORŇANSKÝ, Jan: *Profesor František Bedřich Ševčík: Životopisný nástin.* Brno 1898.

HROCH, Miroslav: *V národním zájmu. Požadavky a cíle evropských národních hnutí devatenáctého století v komparativní perspektivě.* Praha 1996.

HROCH, Miroslav: *Evropská národní hnutí v 19. století. Společenské předpoklady vzniku novodobých národů.* Praha 1986.

HROCH, Miroslav (ed.): *Pohledy na národ a nacionalismus. Čítanka textů.* Praha 2003.

JŮVA, Vladimír – VESELÁ, Zdenka: *Dějiny výchovy, školy a pedagogiky.* Praha 1988.

- KADLEC, Petr: *Střední školy a jejich studenti. K formování inteligence na severní Moravě a ve Slezsku ve druhé polovině 19. a na počátku 20. století*. Ostrava 2013.
- KOŘALKA, Jiří: *Češi v habsburské říši a v Evropě 1815–1914. Sociálně historické souvislosti vytváření novodobého národa a národnostní otázky v českých zemích*. Praha 1996.
- KRÁLIKOVÁ, Marie – NEČESANÝ, Josef – SPÉVÁČEK, Václav: *Nástin vývoje všeobecného vzdělání v českých zemích*. Praha 1977.
- KUBIČEK, Jaromír: *Dějiny žurnalistiky na Moravě. První století českých časopisů 1848–1948*. Brno 2013.
- LENDEROVÁ, Milena: *K hříchu i k modlitbě. Žena devatenáctého století*. Praha 2016.
- LNĚNIČKOVÁ, Jitka: *České země v době předbřeznové 1792–1848*. Praha 1999.
- MAJEROVÁ, Rebeka: *Archiv rodiny Ševčíků, Olomouc. Inventár k osobnému fondu, 1824–1937(1940)*. Olomouc 2016.
- MIKOLETZKY, Juliane a kol.: „*Dem Zuge der Zeit entsprechend ...*“ *Zur Geschichte des Frauenstudiums in Österreich am Beispiel der Technischen Universität Wien*. Wien 1997.
- MORKES, František: *Učitelé a školy v proměnách času. (Pokus o základní chronologii 1774–1946)*. Plzeň 1999.
- MORKES, František: *Devětkrát o českém školství*. Praha 2004.
- NEUDORFLOVÁ, Marie L.: *České ženy v 19. století. Úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha 1997.
- NOVÝ, Luboš a kol.: *Dějiny exaktních věd v českých zemích do konce 19. století*. Praha 1961.
- OTTOWITZ, Nikolaus: *Der Mathematikunterricht an der Technischen Hochschule in Wien 1815–1918*. Dissertationen der Technischen Universität Wien; 52/II, VWGÖ Wien 1992.
- Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí*. Díl XXIV. Staroženské–Šyl. Praha 1906.
- Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950*. Band 4, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 1969.
- Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950*. Band 8, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 1983.
- Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950*. Band 14, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 2004.
- PALATOVÁ, Kateřina – KRAUSOVÁ, Vendula – HAVELKOVÁ, Tereza: *Žena pohledem právních norem habsburské říše druhé poloviny 19. století*. In: *Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do 20. století v zasetí historiografie*. (IV. pardubické bienále, 27. – 28. dubna 2006), Pardubice 2006.

PÁNKOVÁ, Markéta a kol.: *Vzdělávání dívek v Čechách*. Praha 2008.

ŘEPA, Milan: *Moravané nebo Češi. Vývoj českého národního vědomí na Moravě v 19. století*. Brno 2001.

ŘEPA, Milan: *Moravané Němci Rakušané. Vlasti moravských Němců v 19. století*. Praha 2014.

ŘEZNÍČKOVÁ Kateřina: *Študáci a kantoři za starého Rakouska: české střední školy v letech 1867–1918*. Praha 2007.

ŠTAIF, Jiří: *Obezřetná elita. Česká společnost mezi tradicí a revolucí 1830–1851*. Praha 2005.

TRAPL, Miloslav: *České národní obrození na Moravě v době pobřežnové a v revolučních letech 1848–1849*. Brno 1977.

URBÁNEK, František: *František Bedřich Ševčík. Nástin životopisný*. Praha 1891.

VESELÁ, Zdenka: *Vývoj české školy a učitelského vzdělání*. Brno 1998.

Internetové zdroje

https://www.tuwien.ac.at/dle/archiv/geschichte_der_tu_wien/

[cit. 18. marec 2018, 18:15]

https://de.wikipedia.org/wiki/Josef_Stummer_von_Traunfels

[cit. 26. marca 2018, 12:01]

[https://de.wikipedia.org/wiki/Josef_Kolbe_\(Mathematiker\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Josef_Kolbe_(Mathematiker))

[cit. 26. marec 2018, 12:20]

http://www.biographien.ac.at/oeb1_8/17.pdf; http://www.biographien.ac.at/oeb1_8/18.pdf

[cit. 18. január 2018, 15:50]

http://www.biographien.ac.at/oeb1_4/75.pdf; http://www.biographien.ac.at/oeb1_4/76.pdf

[cit. 18. január 2018, 17:07]

<http://www.biographien.ac.at/oeb1?frames=yes>

[cit. 18. január 2018, 18:20]

<http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/periodical/uuid:02203ad6-32f0-11de-992b-00145e5790ea>

[cit. 14. máj 2018, 21:32]

Resumé

The diploma thesis was chosen as the main character of his study by the person of the forgotten mathematician and patron František Ševčík. The basic aim of this work was to provide comprehensive and widespread information that would, in the background of its pedagogical activities, highlight social developments in education and public attitudes to the issue of female education in the 19th century. Secondly, it is important to approach and look through the person of Frantisek Ševčík in the process of forming the Czech national revival in Moravia. The development of national revival has significantly influenced František Ševčík's national feeling, which was reflected in his positions and actions in the field of education as well.

This work reflects almost all of the 19th century. The work records events from the 1820s to the end of the 1890s. The main territorial interest of the work is the area of Moravia and the city of Vienna.

The main source of this work was the documents of the personal estate of Ševčík's husbands deposited in the historical archive of the Vlastivedné museum in Olomouc. Another important source of resources is written in the archives of the Technical University in Vienna.

This work is beneficial in the processing of biographies of Moravian personalities, respectively. regional history, taking into account the activities of Czech patriots in Vienna in the 19th century. The work could be taken in the context of history (secondary) of education, pedagogy or education in the Czech environment and it is therefore appropriate to include it in the work of social-historical research.

Prílohy

František Ševčík v 60. rokoch 19. storočia.

(fotografia uložená vo VMO, inv. č. 347)

